

Vsak čas potrebuje mlade moči

Mladinske delovne akcije so se začele že med narodnoosvobodilnim bojem, v prvih dneh vstaje, ko je mladina zbirala hrano, prenašala ranjence, orožje, obdelovala polja itd. Ko je bil okupator pregan, jih je čakala velika naloga – obnova in gradnja gospodarskih ter drugih objektov. Mladinske delovne akcije so se nadaljevale: Brčko-Banovići, Šamac-Sarajevo, gradnja tovarne Titan, tovarne Ivo Lola-Ribar, melioracija Strumiškega polja in še cela vrsta prog, hidroelektrarn, mest, avtomobilskih cest, domov... težko bi našteali vse, kar so po vojni ustvarili mladi ljudje s svojim prostovoljnim delom. Kljub vmesnemu zatišju, v katerega so se večje zvezne delovne akcije umaknile med leti 1952 in 1958, je mladina neprestano izražala željo, da sodeluje pri graditvi domovine. Mladinsko prostovoljno delo se je spet razmahnilo po letu 1972, še bolj pa po podpisu družbenega dogovora leta 1976 in se z doseženimi rezultati utrdilo kot pomemben prispevek k celotnemu družbenoekonomskemu razvoju naše družbe. In ne samo to; mladinske delovne akcije so postale sestavni del vsega družbenega dogajanja pri nas, postale so šola samoupravljanja, temeljne osnove razvoja našega družbenega sistema, našega socializma, na njih mladina spoznava delo kot vrednoto, kujejo se tovarištvo, bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti, solidarnost, kolektivni duh, ohranjajo se revolucionarne tradicije, rojevajo se nova spoznanja, ki odpirajo pot v nova obzorja.

Vodja centra za mladinske delovne akcije pri RK ZSMS Viktor Levec pravi ob koncu letošnjih MDA: »Akcije so v celoti uspele. Brigadirji so program ne le dosegli, ampak so ga s svojo delovno vnetostjo celo presegle. Kljub težavam, na katere smo naleteli v nekaterih sredinah glede zagotavljanja števila brigadirjev, je na trasah delalo več brigadirskih rok, kot smo pričakovali. Kar 400 brigadirjev več je prišlo. To pomeni, da mladim ni vseeno, v kakšni domovini živijo, kako živi naš človek, in dokazuje njihovo pripravljenost, da neposredno, s svojimi rokami pomagajo nerazvitim na njihovi poti navzgor.

V prihodnje bo potrebno predvsem preverjati pripravljenost akcij in njihovo potrebnost. Mogoče pa bi bilo smiselno odpreti delovne prostore na novih nerazvitih območjih.

Letos smo v prvem letu novega srednjeročnega obdobja do leta 1985 v prvem letu uveljavljanja novega programa mladinskega prostovoljnega dela. Letošnji rezultati so potrdili, da bomo tudi v prihodnje sposobni izpolniti načrtovano. Glede temeljne usmeritve in osnov za organiziranje MDA pa so se razmišljanja udeležencev MDA iz vse Jugoslavije strnila v enoten sklep, da je naša usmeritev mladinskega prostovoljnega dela pravilna, in jo je treba nadaljevati.

Živa Drole

Št. 35 3. septembra 1981 Leto XIX

Še zadnji letošnji brigadirski ZDRAVO je konec preteklega tedna odjeknil v krajih, kjer so se brigadirji za leto dni poslovili od domačinov in med seboj ter se razkropili po vsej domovini na svoje domove. Spet so mladi z delom dokazali ljubezen do svoje zemlje in njenih ljudi. Mladinske delovne akcije so krepile zaupanje v možnosti hitrejšega napredka manj razvitih krajev, v katere so mladi vnesli svoj mladostni polet. Brigadirji so dokazali, da bratstvo in enotnost zanje nista le prazni besedi, da se na akcijah gradi most med narodi, da mladinske delovne akcije ne gradijo samo vodovodov in cest, pač pa se tu mladina vzgaja in dograjuje.

»Mladost je povsod ista,« pravi eden od brigadirjev, »in ko se tu srečamo iz različnih krajev naše domovine – ali ni to nekaj najlepšega?« Ne srečajo pa se samo brigadirji med seboj, srečajo se tudi krajani, saj jim mladinske akcije dokazujejo, kakšen neprecenljiv kapital se skriva tam, kjer je nekaj narejeno z združenimi močmi.

Brigadirsko prostovoljno delo se je do danes oblikovalo do take mere, da njihova upravičenost ni več dvomljiva. Seveda, še so se tudi letos pojavljale napake, kljub temu da so bile tiste iz preteklih let odpravljene. Toda čas bo, da jih skupaj ocenimo in poskrbimo, da se v prihodnje ne bodo ponavljale.

Foto in tekst:
Ž. D.

Načela beograjske konference ostajajo živa

V veliki dvorani zvezne skupščine v Beogradu je bila v torek, prvega septembra, slovesna akademija ob 20-letnici prve konference neuvrščenih. Zbrane je uvodoma pozdravil predsednik skupščine SFRJ Dragoslav Marković, nato pa je spregovoril predsednik predsedstva SFRJ Sergej Kraigher. Poleg številnih gostov, delegacij zveznih, republiških in pokrajinskih organov in družbenopolitičnih organizacij ter udeležencev novosadske okrogle mize o neuvrščenosti so se slovesnosti udeležili tudi predstavniki borčevske organizacije. Med njimi so bili predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Mice Dimevski, generalni sekretar te organizacije Tone Turnher, general Kosta Nadj in drugi.

Naša mladina na pohodu po poteh 14. divizije

Doživel sem primer pozornosti naših mladikov do nas, borcev NOV in ne morem mimo tega, da ne bi napisal nekaj stavkov za naš list:

Kot, da bi bilo pred kratkim časom, se še danes spominjam zime 1944/45, ko smo bili na Paškem Kozjaku cel dan obkroženi od sovražnika. Prejšnji dan se je tu s sovražnikom spopadel bataljon »tomšičevcev«. Bil sem takrat komandir čete v 3. bataljonu VDV brigade in je bil takrat tam naš celi 3. bataljon. Čete so bile ena od druge v daljšem razmaku, če bi nas slučajno napadli. Ker je bila takrat huda zima, smo bili vsi premraženi do kosti in se misimo spustili v boj z mnogoštevilnejšim sovražnikom. Tako smo počakali do noči in se s pomočjo domačinov iz Paškega Kozjaka izvlekli iz okupatorjevega obroča v dolino. Bila sva skupaj s komisarjem čete (že pokojnim) Francetom Laznikom, doma iz Zabukovce pri Zalcu. Zbrala sva vse moči, da sva borci v četi obdržala pri moralnih močeh, čeprav smo bili vsi izčrpani od mara in napornih poti.

Ta dogodek, od katerega poteka sedaj 37 let, omenjam zaradi pohoda mladikov po poteh 14. divizije. Prehodili so vse znane partizanske kraje, med njimi tudi Paški Kozjak, kjer je spominsko obeležje padlim borcem. Mislim, da ni na Stajerskem partizana, ki ne bi poznal Paškega Kozjaka in tamkajšnjih dobnih ljudi, ki so imeli za vsakega partizana vedno na stečaj odprta vrata in kaj za podzob. Prav bi bilo, da jih tudi danes večkrat obiščemo in imamo posluh za njihove težave. Izmenaden in močno ganjen sem bil, ko mi je pismonoša prinesel razglednico iz Paškega Kozjaka z vsebino:

Partizanski pevski zbor v Hiši cvetja

...»Tito naša svetla bojna slava...« je bila zadnja pesem ob slovesu, ki so jo zapeli pevci Partizanskega pevskega zbora svojemu pokrovitelju in velikemu ljubitelju partizanske pesmi, ko je za vedno odšel od nas, iz Ljubljane, v zadnje domovanje v Beogradu.

V soboto 28. avgusta, so pevci PPZ obiskali Hišo cvetja. Nemo so se pomikali. Živ venec pevcev, s pogledom, obrnjenim na kraj njegovega počitka, je trenutno zastal. Iz nemih črk JOSIP BROZ je vstal spomin na mnoga nepozabna srečanja in njegovo najpriljubljenejšo pesem »Pleniče je prala...« Pesem se tu ni slišala, le rahel šum položenega cvetja na njegov grob je v mislih prekinil zadnje takte Simonitijeve skladbe.

-te-

»Lep pozdrav s pohoda po poteh 14. divizije, vam pošilja

Leonida Laznik iz Zabukovce.
Iz vsebine te razglednice sem ugotovil, da se je pohoda udeležila tudi hčerka mojega dobrega tovariša Franceta Laznika. Pred leti, ko sem se udeležil njegovega pogreba, je bila hčerka še majhna, stara komaj 9 ali 10 let. Gotovo je oče svoji hčerkici že takrat mnogo pripovedoval o najinih skupnih poteh v NOB. In tako se je spomnila na soborca svojega očeta prav na Paškem Kozjaku. Udeležila se je pohoda in hodila po partizanskih poteh, kjer je nekoč hodil njen oče in mi drugi. Prepričan sem, da bo Leonida Laznik iz Zabukovce vedno hodila v mislih in dejanju po poteh, ki so bile načrtovane v času NOB.

MILAN IVANUŠA-VENCELJ

Se res lahko vse to dogaja v naši družbi?

Ko sem prebral v Delu, z dne 7. avgusta na šesti strani sestavek avtorja Viktorja Sirca pod naslovom Obujanje časa faraonov ali hiša s shrambo za pokojnika, nisem mogel verjeti, da se v naši socialistični družbi vse to lahko dogaja. Kaj si lahko misli preprost človek, delavec, upokojenec, sploh človek, ki se le težko preživlja s svojimi osebnimi dohodki, ko zasledi vso to razsipnost, kar je razvidno iz omenjenega sestavka. Kaj zasledimo v omenjenem sestavku?

»Zadnje desetletje je namreč nastala nava, da, da prebivalstvo ni več zadovoljno z navednim pogrebom, z navednim grobnim in z navednim pokopališčem. Namesto križev in spomenikov namreč zdaj gradijo prave pravce hiše z vsem, kar je za stanovanje živih potrebno. Ob tem pa ob vhodih postavljajo marmorne plošče s podobami pokojnikov, s slikami iz njihovega življenja, pravcate galerije življenja in smrti s poudarkom na živih, ki jokajo nad pokojnikovo rakvijo.

Resnično je, da so začeli prebivalci najrazličnejših mest, ne samo v vzhodni Srbiji, zidati namesto grobnic in spomenikov pravcate hiše z vsem, kar potrebujejo živi: od kopalnic do jedilnic, z omarami, polnimi oblek, s kuhinjami, polnimi pijače in živil, s televizorjem in vsem ostalim, kar spada v prebivališče živih... Za kakšno potratnost pravzaprav gre v časih, protiinflacijskih bitk in politike stabilizacije? Gre za to, da gradijo na pokopališčih vikende, ki veljajo tudi do sto in več starih milijonov...«

To je le krajši povzetek omenjenega sestavka v Delu o zadevi, ki prerašča v kriminal, zapravljivost in neodgovornost nekaterih ljudi. Le kdo daje dovoljenja za tako drage in nekoristne zgradbe? Kdo je sploh pooblaščen za to? Kdo dovoljuje skrunitev pokopališč z zidavo vikendov? Se res svojci na tak način oddolžijo pokojnikom? Je res mogoče, da se v našem stoletju dogajajo take nemogoče stvari? V času, ko si prizadevamo, da bi naše gospodarstvo spravili na zeleno vejo in da bi končno le dosegli to, česar si vsi tako želimo?! Omenjena razsipnost pa nas gotovo ne bo pripeljala do zaželenega cilja.

SREČKO ŠORLI
Blejska Dobrava

Dvajsetletnica neuvršč

Pred dvajsetimi leti – od 1. do 6. septembra 1961 – je bil Beograd prizorišče zgodovinskega dogodka, ki je z njim mednarodno življenje odprlo novo stran v razvoju sveta – prve konference neuvrščenih držav. Vse nauvrščene države in kajpada tudi Jugoslavija te dni z mnogoterimi proslavami označujejo pomen prvega zbora neuvrščenih držav in vso prehojeno pot neuvrščene gibanja skozi dve desetletji.

Neuvrščeno gibanje je priključilo k življenju naravnih težnj narodov po neodvisnosti in enakopravnosti, miru in napredku. To težnjo so narodi sveta začeli uresničevati v protifašističnem boju in osvobodilnem gibanju proti kolonializmu. Nove države, ki so nastale kot sad takega boja, so si za poglavitno nalogo postavile ohraniti in utrditi izbojevano svobodo in neodvisnost. Ko pa so se začele vključevati v mednarodno življenje, so trčile ob nevarnost, da pridejo z dežja pod kap, ko sta neokolizem in tekma blokov-

jeli trije državniki, vsebuje vse prvne političnih izhodišč nauvrščenega gibanja. Brionski sestanek je hkrati naznanil, da je ideja neuvrščene države že dobila svetovno razsežnost, stopila je iz okvirov regionalnosti in vstopila v mednarodne odnose kot najpomembnejša gibalna sila milijonskih množic sveta. Stiri leta pozneje je pet voditeljev tedaj najvplivnejših neuvrščenih držav, Jugoslavije, Indije, Egipta, Indonezije in Gane na jubilejnem petnajstem zasedanju generalne skupščine Združenih narodov že sprejelo sklep o sklicu prve konference, ki naj dokončno oblikuje neuvrščeno gibanje in mu postavi trdne in trajne idejne temelje.

Beograjska konferenca

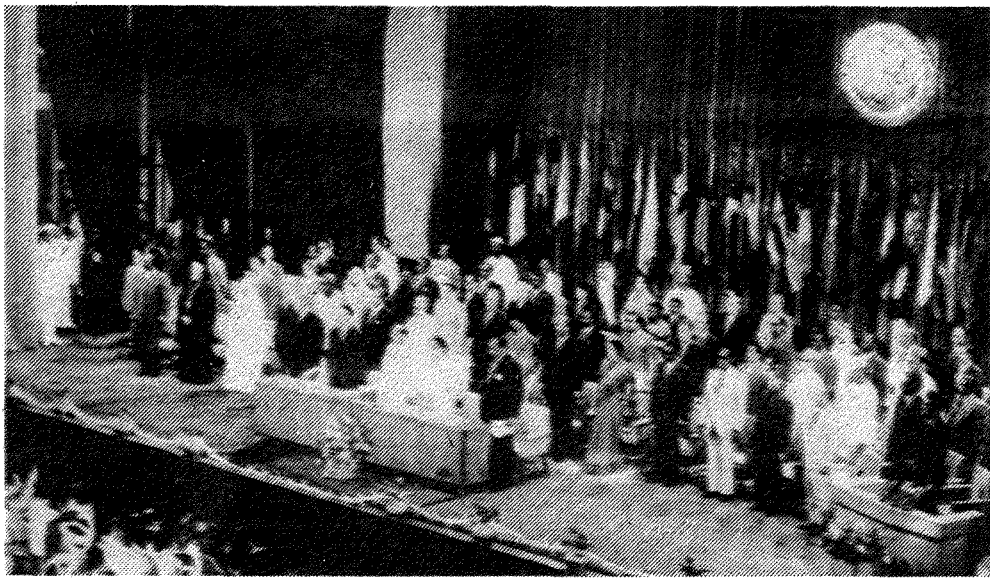
Tako je prva konferenca neuvrščenih držav – na njej se je zbralo 25 polnopravnih članic gibanja in 3 delegacije opazovalke – prišla v zgodovino kot ustanovni zbor neuvrščene gibanja.

osrednja vprašanja sodobnega sveta take odgovore, ki so ustrezali osnovnim težnjam velike večine narodov in vsem miroljubnim silam po svetu.

Nezadržna rast neuvrščeneosti

Odtod je bilo možno, da je vsaka naslednja konferenca označevala novo krepitev neuvrščene gibanja. Že naslednja konferenca po beograjski, ki so jo pripravili v Kairu, je usmerila razprave k najbolj pekočim mednarodnim problemom, k vprašanju boja proti imperializmu in kolonializmu ter k vprašanju spremembe obstoječega krivičnega stanja v gospodarskih odnosih na svetu. Neuvrščeno gibanje se je tako že od samega začetka potrdilo v svoji nadvse pomembni družbenozgodovinski vlogi spreminjevalca obstoječega sveta in razmer na njem.

Tretja konferenca neuvrščenih, ki so jo po šestlet

Calombo, 1976

skih sil za vplivna območja začela neposredno ogrožati komaj pridobljeno neodvisnost vrste novih držav. Odtod težnja, pa tudi potreba po zbliževanju in združevanju posameznih držav zlasti na azijski in afriški celini, ki sta bili prizorišči protikolonialnega boja. Hkrati pa je zaznaven tudi pojav prvih poskusov, da bi zakoličili smernike njihovega razvoja in mednarodne dejavnosti na novih načelih, takih, ki bi zagotavljala neodvisnost in enakopravnost vseh držav.

Taka prizadevanja so pripeljala do sklica azijsko-afriške konference v Bandungu leta 1955, ki pomeni prvo zbiranje držav pripadnic bodočega neuvrščene gibanja, tokrat sicer samo v regionalnem, azijsko-afriškem okviru. V tem pa so se že kazali obrisi zbiranja neuvrščenih sil v širših, svetovnih okvirih. O tem pričajo obiski jugoslovanskega predsednika v deželah Azije in Afrike proti koncu leta 1954 in v začetku 1955 ter njegovi pogovori s tedanjimi vodilnimi državniki novoosvojenih delov sveta, Nehrujem, Sukarnom, Nkrumahom in drugimi. Najpomembnejši mejnik na poti k oblikovanju neuvrščene gibanja je bil brionski sestanek Tito-Nehru-Naser 1956. leta. Brionski dokument, ki so ga spre-

vrščenega gibanja. Deklaracija, ki so jo sprejeli na konferenci, označuje dokončno izdelane temeljne koncepte politike neuvrščeneosti. Načela, ki so jih izoblikovali v Beogradu, kot vodilo za delovanje neuvrščenih držav, so postala izvirni in trajni temelji celotne usmeritve neuvrščenih držav. Ta načela so označevala naravo in značaj neuvrščeneosti in neuvrščene gibanja kot naprednega, demokratičnega, miroljubnega protiblokovskega in povsem samostojnega mednarodnega dejavnika.

Po beograjski konferenci je neuvrščeno gibanje zaznamovalo nezadržan napredek in krepitev svoje vloge v mednarodnem življenju kljub mnogoterim odporom in pritiskom, ki so mu bile izpostavljene posamezne neuvrščene države in gibanje v celoti vseh preteklih dvajset let. Neuvrščene države so postale tako močan in nenadomestljiv mednarodni dejavnik zato, ker je vse njihovo delovanje odsevalo poglavitne težnje sodobnega človeštva, težnje po miru, svobodi, neodvisnosti in enakopravnosti vseh narodov. Neuvrščene države nikoli niso zatiskale oči pred svetovno stvarnostjo, nore, so bile edino sposobne zajeti celotno svetovno problematiko in poiskati za vsa

nem zastoji sklicali v ostrju južne Afrike, v Lusaki, je prišla v zgodovino kot tisti zbor neuvrščenih, ki je dokončno in neizpodbitno potrdil odločenost neuvrščenih držav, da si izbere ustrezno mesto v mednarodnem življenju in da prevzamejo nase del odgovornosti za mednarodni razvoj. Ni naš cilj, je dejal Tito v govoru v Lusaki, da si izbojujemo samo naše boljše mesto na svetu, naš cilj je doseči boljši svet v celoti.

Nov pomemben korak je pomenila naslednja, četrta konferenca neuvrščenih držav v Alžiru leta 1973. Ta konferenca je označila novo, važno stopnjo v razvoju neuvrščene gibanja. Svoje delo je osredotočila na štiri poglavitna področja mednarodnih odnosov: na vlogo politike neuvrščeneosti v sodobnem svetu, na vprašanje mednarodnih kriznih žarišč in njihovo reševanje na iskanje poti k napredku neuvrščene gibanja in vsake njegove članice posebej ter na vprašanje, ki je postalo ena najbolj bistvenih značilnosti celotnega dela, alžirske konference: pred vso svetovno javnostjo so na njej prvič v jasni luči postavili vprašanje spremembe obstoječe mednarodne gospodarske ureditve kot bistvenega pogoja za razvoj sveta kot celote. S

nosti

tem vprašanjem in z zahtevo, da morajo neuvrščene države preiti k odločnim akcijam za spreminjanje razmer na svetu, je alžirska konferenca odprla novo fazo v razvoju neuvrščene politike. Odtlej teče neustavljiva pravda za nove mednarodne ekonomske odnose, za novo, drugačno mednarodno ekonomsko ureditev.

Colombo...

Peta konferenca neuvrščenih držav, ki je bila leta 1976 v Colombu, glavnem mestu Šri Lanke, ima prav tako velik zgodovinski pomen za razvoj neuvrščenega gibanja. V njenih sklepih je – po besedah Staneta Dolanca v uvodni razpravi na seji predsedstva zvezne konference socialistične zveze kmalu po koncu konference – naslikana vizija jutrišnjega sveta, a tudi pogled na današnji svet, v njih so zajeti aktualni problemi našega časa in določene so smernice akcije, s katero naj bi to vizijo bolj humanega sveta začeli postopno, kolikor je mogoče že danes, uresničevati.

Neuvrščene države so na peti konferenci izpričale, da so v resnici postale nepogrešljiv svetovni politični dejavnik. Edino one so bile sposobne izdelati konkretne programe za ureditev vseh poglavitnih svetovnih vprašanj. S to konferenco so neuvrščene države tudi potrdile, da so pripravljene prevzeti nase svoj del odgovornosti za graditev novega sveta, za vzpostavitev novih mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov, takih, ki bodo ustrezali težnjam in interesom vseh narodov sveta. Značilnost konference v Colombu je bila v tem, da je močno poudarila težnjo po kontinuiteti delovanja neuvrščenih držav, da je poudarila pomen enotnosti vseh neuvrščenih sil in nujnost demokratičnosti v odnosih znotraj neuvrščenega gibanja.

Značilnost konference je bila tudi v tem, da so njeni sklepi vidno in dosti močnejše kot kdajkoli prej odmevali v svetovni javnosti. Dosti bolj kot dotlej je na konferenci dobilo mesto spoznanje, da se morajo neuvrščene in vse druge dežele v razvoju dosti bolj opirati na lastne sile in iskati pota k tesnejšemu medsebojnemu sodelovanju.

Končno, peta konferenca je potrdila dejstvo, da neuvrščeno gibanje nenehno raste in pridobiva za svojo politiko čedalje večjo privrženost

milijonskih množic po vsem svetu. Če je bilo na prvi, beograjski konferenci, navzočih 25 polnopravnih delegacij, jih je bilo na drugi, kairski, že 47 poleg 10 opazovalcev, v Lusaki se je zbralo 54 neuvrščenih držav, v Alžiru leta 1973 je gibanje štel 75 članic, na konferenci pa je poleg njih sodelovalo še 9 opazovalcev, 3 gostje in kar 12 delegacij osvobodilnih gibanj z vsega sveta. Jubilejna peta konferenca v Colombu, na kateri je gibanje proslavilo petnajsto obletnico beograjske konference, je zbrala 86 polnopravnih članic, 10 opazovalcev, 8 gostov in številne predstavnike osvobodilnih gibanj ter raznih mednarodnih organizacij. To pot sta bili kot gosta prvič navzoči tudi delegaciji iz obeh blokov, Romunija in Portugalska, kar je pomenilo dokaz, da tudi dežele v blokih vidijo v neuvrščeni politiki pot in način za krepitev njihovega položaja in zaščite njihovih interesov.

...in Havana

Brez dvoma je bila šesta konferenca v Havani leta 1979 ena izmed tistih, ki so se najgloblje zagostile v razvojno smer neuvrščenega gibanja. Ta konferenca ni dobila pomembnega mesta v zgodovini neuvrščenega gibanja samo zavoljo tega, ker je pomenila največji zbor svetovnih državnikov v zgodovini človeštva – na njej se je zbralo kar 95 polnopravnih članic gibanja – marveč tudi po tem, da je bilo neuvrščeno gibanje že pred konferenco in na njej izpostavljeno dotlej najhujšim pritiskom blokovskih sil. Ti pritiski so imeli za cilj, da bi od znotraj razbili enotnost neuvrščenega gibanja, da bi spremenili in zavrgli njegovo neblokovsko naravo, da bi se neuvrščeni odrekli izvirnim načelom neuvrščenosti in da bi se del neuvrščenih držav pridružil eni izmed blokovskih sil kot njen nekakšen »naravni zaveznik.«

Druga značilnost, ki je označevala novo stvarnost v odnosih med neuvrščenimi državami, je bil pojav vojn in vojaških intervencij med neuvrščenimi državami. Primer za to so bili vojna med Etiopijo in Somalijo, vojaška intervencija Vijetnama v neuvrščeno Kampučijo in pa izbruh vojne med neuvrščenima Iranom in Irakom. Vrh tega je bilo neuvrščeno gibanje postavljeno pred izvršeno dejstvo vojaške in-

Pobudniki neuvrščenosti: predsedniki Nehru, Naser in Tito

tervencije ene izmed velikih sil – Sovjetske zveze – v neuvrščeni Afganistan.

Titova oporoka

Se po nečem bo tako za narode in narodnosti in vse delovne ljudi Jugoslavije, pa prav gotovo tudi za ves neuvrščeni svet in tudi za mnoge ljudi zunaj njega, konferenca v Havani ostala v posebnem spominu. Na njej je zadnjič sodeloval eden izmed najpomembnejših ustanoviteljev, organizatorjev in voditeljev neuvrščenega gibanja od samega začetka njegovega snovanja in oblikovanja, jugoslavanski predsednik Tito. Neizbrisne bodo ostale v analih šeste konference v Havani zapisane besede priznanja in zahvale, ki jih je konferenca na pobudo gvinejskega predsednika Seku Turéja izrekla v počastitev velike Titove vloge v krogu neuvrščenih sil.

Tito je na šesti konferenci opravil svoje zadnje veliko delo, dosegel je, da se je večina neuvrščenih držav že na sami konferenci in v vsem obdobju po njej odločno izrekla za ohranitev in utrditev izvirnih načel neuvrščenega gibanja, za njegov neblokovski značaj in za njegovo samostojnost kar je neizogiben pogoj za uresničevanje zgodovinske vloge, ki si jo je nadelo neuvrščeno gibanje že na njegovem ustanovnem zboru, na beograjski konferenci pred dvajsetimi leti.

Dokler bo obstajalo neuvrščeno gibanje, ne bodo izgubile svoje veljave Titove besede, ki jih je izrekel v svojem govoru na konferenci v Havani: »Ko razmišljam, o dne, ko se je rodila neuvrščenost, lahko rečem, da nas je, tako kot še danes, prežemalo spoznanje, da je boj za nacionalno, politično in gospodarsko osamosvojitve – nujnost. Hladna vojna, ki je grozila, da se razširi po vsem svetu in ogrozi njegov obstoj, je jasno kazala, da si je blokovska politika popolnoma navzkriž z interesi in težnjami človeštva.

Nikoli nismo enačili blokov, je nadaljeval Tito, ne po vrstnem redu njihovega nastanka, ne po drugih obeležjih. Od vsega začetka pa smo se dosledno izrekli proti blokovski politiki in tuji nadvladi, proti kakršnimkoli oblikam politične in ekonomske hegemonije, za pravico vsake države do svobodnega, neodvisnega in samostojnega razvoja. Nikoli nismo privolili, da bi postali orodje ali rezerva kogarkoli, saj tega ni moč povezati z bistvom politike neuvrščenosti.«

Pa še to je pribil Tito v svojem govoru na konferenci v Havani: »Varnosti sveta, miru in stabilnosti ni mogoče uresničiti brez korenitih sprememb v mednarodnih ekonomskih odnosih, v katerih so dežele v razvoju izpostavljene diskriminaciji in neenakopravnosti. Material-

ne možnosti, s katerimi človek danes razpolaga, se sprevrta, namesto da bi pripomogle k blaginji in skladnemu razvoju vseh. Neenakopravni ekonomski odnosi postajajo vse bolj nevaren vir novih zaostrovanj in konfliktov.«

Tito je pokazal na konferenci veliko skrb zavoljo oboroženih sporov med neuvrščenimi državami, pa je zato opozoril vse neuvrščene, kako vsak tak njihov spopad »na stečaj odpira vrata tujemu vmešavanju.«

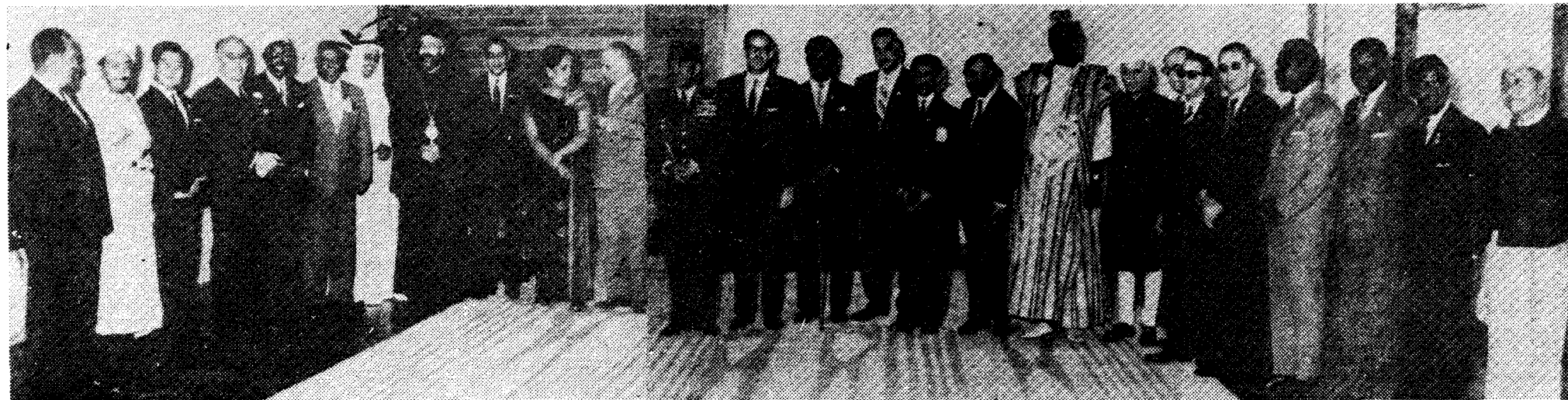
Zato je osnovna naloga vseh neuvrščenih da medsebojne spore urejajo po mirni poti, v duhu načel in meril politike neuvrščenosti in Združenih narodov. Tito, kar je Tito kot najpomembnejše, kot neke vrste oporoko hotel nameniti vsem pripadnikom neuvrščenega gibanja, pa so bile njegove besede, ki so klicale k enotnosti: »V tem trenutku je naš trajni interes in naš strateški cilj, da nadalje uveljavljamo temeljna načela politike neuvrščenosti in da na temelju tega krepimo solidarnost, enotnost in akcijsko sposobnost našega gibanja v prihodnosti. Samo tako bomo lahko uspešno pripomogli h graditvi sveta, za katerega si prizadevamo.«

Zdi se, da so te besede najbolj pravne prav za sedanjí čas, ko se neuvrščeni svet spominja zgodovinskega dogodka pred dvajsetimi leti, rojstva neuvrščenega gibanja, ki je izšlo z beograjske

konference kot nova mednarodna politična sila, s povsem drugačnimi načeli in cilji, kot pa so cilji blokovskih sil.

Očitno je, da se dvajseta obletnica neuvrščene politike časovno ujema z najbolj kočljivim in najbolj zapletenim stanjem v celotnem mednarodnem življenju. Ne samo, da smo priče mnogoterm sporom med državami po svetu, priče smo prav tako vse bolj grobemu teptanju načel o miroljubnem urejanju mednarodnih sporovnih zadev. Neuvrščene države so še naprej – in kaže, da celo vse huje – izpostavljene raznim blokovskim pritiskom. Kar je v sedanjem času mogoče za ves neuvrščeni svet in za dežele v razvoju najbolj težavno, je dejstvo, da breme vsesplošne svetovne gospodarske krize najbolj pritiska prav najrevnejše dele sveta. Hkrati pa svet že dolgo ni bil tako, kot je zdaj, priča nezadržni tekmi blokovskih sil v oboroževanju, kar je posledica usihanja in skorajda popolnega zatrtja nekoč zelo obetavne politike popuščanja, ki pa so jo omejevali zgolj v okvirih medblokovskih odnosov. Prav tako stanje in prav take razmere še bolj povzdigujejo v oči milijonskih množic pomen vseh izpričanih načel politike neuvrščenosti, tiste sile sodobnega sveta, ki je napravila svoj prvi korak v svet v Beogradu pred natančno davjsetimi leti.

Drago Košmrlj

Beograd, 1. september 1961: udeleženci prve konference izvenblokovskih držav

Mauthausensko razčlovečenje: nikoli več!

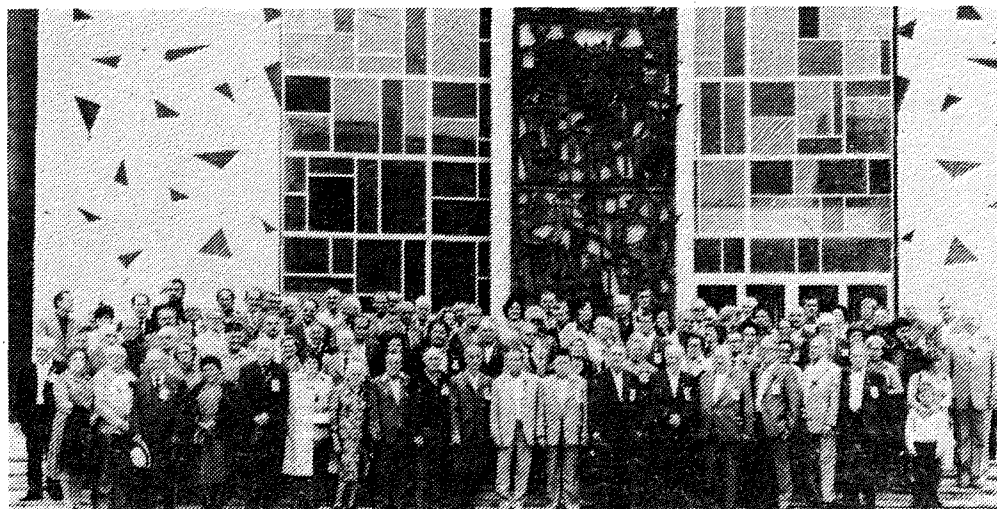
Po 40 letih so se v Velenju prvič srečali preživeli interniranci prvega transporta slovenskih protifašistov iz taborišča smrti Mauthausen

Težko je v nekaj kratkih vrsticah opisati vse, kar smo preživeli interniranci prvega transporta, s katerim so nas nemški fašisti 23. avgusta 1941 odpeljali iz zaporov v Celju in Mariboru v uničevalno taborišče Mauthausen pri Linzu, doživeli prav na 40. obletnico tega grenkega dogodka na našem prvem povojnem srečanju v nedeljo, 23. avgusta v rudarskem Velenju. Težko zato, ker je bilo vtisov, ginjenosti, obujanja spominov in ponovno doživljanja tovarištva toliko, da tega ne moreš povedati na kratko.

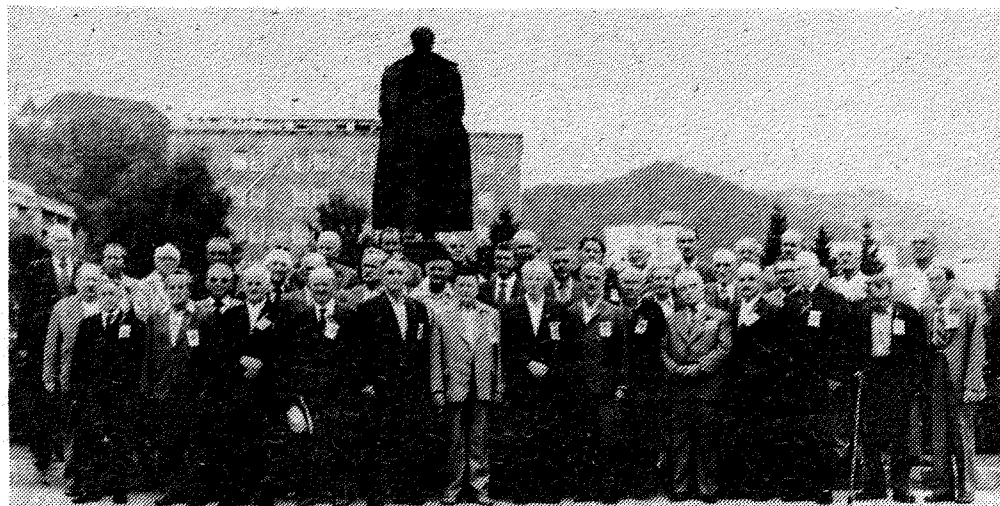
Najprej v imenu vseh, ki smo se zbrali: prisrčna hvala pokroviteljema srečanja REK - DO rudniku lignita Velenje in občinski organizaciji ZZB NOV v Velenju.

celjskega Starega piskra in 91 iz mariborskih zaporov. »Si ti, Ivan?« sta se rokovala in objela stara »kacetarja«. »Jaz sem pa Mravljak!« se je predstavil tovarišu, s katerim sta pred 40 leti delila ležišče in skorjo kruha. »Kaj me ne poznaš več? Jože Turk, »kanonenbauer!« neverjetno živahen in kar mladostno okreten. Večina tovaršev iz prvega transporta v koncentracijsko taborišče Mauthausen se je tokrat prvič srečala; če se nekateri prve minute niso takoj prepoznali, ni nič čudnega. Življenje je v teh desetletjih zahtevalo svoje. Vere v bodočnost nam trpljenje v taborišču smrti in groze ni moglo vzeti, ne uničiti. Od 251 internirancev nas je Mauthausen preživelo 125; te so Nem-

čevalnem taborišču. Pritrdili smo mu v želji, da naj ostane mlademu rodu vse to prihranjeno. Podoben je bil pozdrav tovariša Tekavca, ki je nekdanje internirance pozdravil v imenu rudarjev in domačih borcev NOV, medtem ko je Lojze Bukovac, predsednik komisije za internirance in politične zapornike pri ZZB NOV Slovenije, obudil spomine na prestano gorje borcev za svobodo in novi svet v tem nemškem uničevalnem taborišču. Skozi Mauthausen je šlo nad 335.000 zapornikov, od katerih so do konca vojne pokončali 122.000 protifašistov, med njimi 12.000 Jugoslovancev, od katerih je bilo tudi 5000 Slovencev. Ko je poleti 1941 uničevalna roka nemških fašistov segla po zave-

Preživeli politični interniranci prvega slovenskega transporta v KZ Mauthausen iz avgusta 1941, skupaj z ožjimi sorodniki in predstavniki družbenopolitične skupnosti Velenje, na prvem povojnem srečanju 23. 8. 1981 (Foto Tekauc, Velenje)

Natanko po 40 letih: srečanje bivših političnih internirancev prvega slovenskega transporta v koncentracijsko taborišče Mauthausen, ki so bili tja odpeljani iz celjskih in mariborskih zaporov - Velenje, 23. avgusta 1981 (Foto Tekauc, Velenje).

To so mi še posebej naročili tovariši, s katerimi smo se po toliko letih tokrat po vojni prvič sestali, in to prav na dan 40. obletnice našega transporta v mauthausenski pekel smrti. Predstavniki velenjskih knapov in tovariši iz občinske organizacije zveze borcev so naredili vse, kar je bilo mogoče, da je do srečanja sploh prišlo, da je bilo prijetno in po vtisih ter vsem, kar smo videli, enkratno. Tako prisrčnega, sproščenega gostoljubja že dolgo nismo doživeli, zaradi česar je bilo tovariško snidenje toliko boljše.

V rudarskem delavskem klubu na Titovem trgu so se srečali danes že osiveli možje; 23. avgusta pred 40 leti jih je okupator odpeljal 160 iz

ci v zastraševalne namene do pozne pomladi 1942. pustili domov, 126 tovaršev pa je zgorelo v krematoriju poleg »apelplaca« v Mauthausnu. Večina izmed preživelih protifašistov je prej ali slej našla pot v partizane. Izmed preživelih se jih je srečanja v Velenju udeležilo 56; verjetno jih je še nekaj, njihovih naslovov pa prireditelji doslej niso mogli dobiti.

V imenu iniciativnega odbora komisije za bивše politične zapornike in internirance pri OZZB NOV Velenje je srečanje najprej pozdravil Ivo Rahten. Franjo Korun, predsednik občinske skupščine Velenje, je izrekel prisrčno dobrodošlico in tople besede razumevanja za vse prestano trpljenje v uni-

dni rodoljubih na Spodnjem Štajerskem, smo vedeli, da nas hoče okupator zapisati smrti. Boj za življenje in ohranitev pa je bil skupaj s klicem po svobodi močnejši od gorja. Tovariš Bukovac je malo širše opisal delo komisije za internirance in politične zapornike ter izrazil željo, ki so jo podprli vsi nekdanji »kacetarji« iz Mauthausna, da bi ostali čvrsteje združeni v vrstah ZB in da bi do podobnih srečavanj še prišlo. Poziv borcev NOV na Kosovo, naj se bolj odločno vključijo v urejanje razmer v svoji pokrajini, smo soglasno podprli; občutljivi smo za vse, kar izkrivlja priborjeno bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. Nastopili so še člani domačega ama-

terskega gledališča in velenjski oktet.

Sledil je zanimiv ogled Velenja z avtobusi. Domačini so nam sproti razlagali hitro rast Titovega Velenja, ki se prav zdaj vneto pripravlja, da prevzame ime spoštovanega in ljubljenelega predsednika SFRJ. Iz mesta smo se zapeljali na Graško goro, to slovensko Kozaro, znano kot »goro jurišev«. Pred Augustinčičevim spomenikom »Nošnja ranjenca« nam je Milan Pugelj iz Šoštanja, borec slavne 15. divizije, v jedrnatem in zelo zanimivem pregledu razložil njeno pot od Bele krajine do Graške gore ter nečloveški boj 1250 partizanov proti 25.000 dobro oboroženim Nemcem. »Bolj kot je Hitler vpil, bolj kot so Nemci streljali naše ljudi, več je bilo partizanov,« je med drugim povedal in nazorno predstavil izredne napore in uspehe divizije ter njenih borcev.

Z Graške gore nas je pot vodila skozi Šoštanj v Velenje, kjer smo že prej položili venec pred spomenikom maršala Tita, drugi naš venec pa je ostal pred spomenikom na gori jurišev. Po kosilu se je razvilo prisrčno tovariško srečanje v delavskem klubu. Tu so govorili še posamezni interniranci, zvedeli pa smo tudi, da gre kmalu v tisk knjiga našega sotrpina Jožeta Polanjka iz Maribora, »Mauthausenska skice«. Na pobudo Dušana Spindlerja bo založba Obzorja izdala Polajnkove risbe iz taborišča smrti, ki sta jih on in Janko Kuster v marcu 1942 ob odpustu iztihnopolja iz taborišča. Edinstveno pričevanje o mauthausenskem morišču bo imelo v knjigi tudi nekaj črtic Ivana Potrča in France- ta Kozarja, hkrati s predstavitvijo slikarja-revolucionarja Polanjka in z razpravo o nemških koncentracijskih taboriščih.

Srečanja sta se udeležila tudi Mate Udovič, pisec knjige o KZ Mauthausen, in Bruno Gerdovič, ki je pretrpel vsa 4 vojna leta v tem uničevalnem taborišču. »Ne glede na to, kdaj je bil kdo poslan v taborišče smrti ali kdaj so ga od tam izpustili, želimo več tovariških zvez in stikov. Gora jurišev in osvobodilni boj sta nas združila!« so dejali nekdanji taboriščniki ob slovesu v knapovskem Velenju z željo, da se še srečamo.

Jože Čurin

Tone Gošnik

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Jesenice - o pomembnih vprašanjih

V spomladanskih mesecih je potekala zelo pestra in vsestranska aktivnost borcev v jeseniški občini. Poleg predsedstva občinskega odbora ZZB NOV, ki se redno sestaja in obravnava pomembne zadeve, so aktivne tudi posamezne komisije, borčevske organizacije v krajevnih skupnostih pa na letnih konferencah ocenjujejo delo v preteklem obdobju in se dogovarjajo o novih nalogah in akcijah. Pomembne točke dnevnega reda so bile na sporedu tudi na seji predsedstva občinskega odbora ZZB NOV. Člani so najprej razpravljali o uvedbi postopka drugega samoprispevka za nadaljnjo gradnjo šolskih objektov v Jeseniški občini, in sicer v Mostrani in na Koroški Beli.

Po razpravi so sprejeli sklep, da bodo borci vsestransko podprli referendum za drugi samoprispevek v jeseniški občini, pri tem pa so opozorili, da morajo biti v plačevanje zajeti tudi vsi zaposleni v tujini in tisti, ki živijo v občini, prijavljeni pa so druge. Prav tako so poudarili, da naj bi upokojenci in drugi občani z najnižjimi osebnimi dohodki plačevali manjši znesek.

Člani predsedstva so bili seznanjeni tudi s pripombami in predlogi k družbenemu načrtu jeseniške občine od leta 1981 do 1985; predvsem o dejavnostih na področju kulture in izobraževanja pri negovanju tradicij NOB in o skrbi za bolne starejše borce NOV, na zobozdravstveno varstvo borcev NOV. Vso pozornost so na seji namenili tudi vključevanju borcev ob koncu akcije Nič nas ne sme presenetiti. Ob tem so sprejeli sklep, da se bodo komisije za ljudski odbor in družbeno samozavest pri krajevnih organizacijah ZB ter drugi borci na vseh področjih vključili v izvrševanje nalog ob sklepu omenjene akcije.

Na seji so govorili tudi o nadaljnjem sodelovanju borcev s pobrateno občino Trbovlje. V prihodnje bodo nadaljevali z že začetim sodelovanjem med krajevnima organizacijama ZB Fric Keršič iz trboveljske občine in krajevno skupnostjo Sava v jeseniški občini.

Janko Rabič

*

Bohinjska Bistrica - o socialni varnosti

Nekoliko pozno sicer objavljamo prispevek o občnem zboru borčevske organizacije v Bohinjski Bistrici, saj so se tamkajšnji borci sestali že maja. Vendar pa kljub temu iz poročila Minke Odarjeve objavljamo nekaj ugotovitev iz razprave: o socialni varnosti svojega članstva so menili, da je sicer zadovoljiva, ugotavljali pa so, da prihajajo borci, ki so potrebni zdravljenja v zdraviliščih, le počasi na vrsto. Bolj so zadovoljni z urejenostjo zdravstvenega varstva in zobozdravstva ter z urejenostjo stanovanjskih vprašanj.

Med drugimi pripombami, ki jih je bilo slišati v razpravi na občnem zboru, je bila tudi želja, da bi se borci v prihodnje v večjem številu udeleževali različnih prslav, pa tudi, da bi se bolj aktivno sodelovali na drugih področjih, strpni eden do drugega ter strnjeni v svojih vrstah. Na splošno pa so menili, da se organizacija ZB v njihovem kraju uveljavlja pri družbenopolitičnem delu tako v krajevni skupnosti kot tudi na ravni občine.

»Zavedamo se,« je zapisala tovarišica Odarjeva v svojem zapisu, »da posebno v današnjem času stojijo pred nami velike naloge, ki jih moramo budno spremljati prav člani ZB, da nadaljujemo z načrtano Titovo politiko, zlasti pri dograjevanju samoupravnega socializma v praksi. Enako moramo krepiti splošni ljudski odpor...« Ob koncu letnega sestanka so se borci ponovno zavzeli za še bolj aktivno ohranjanje tradicij NOV in izvolili nov odbor, ki je od svoje izvolitve že imel tudi konkretne nove naloge pri svojem delu.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Ob obletnici poljanske vstaje

Krajevna skupnost Poljana v škofjeloški občini bo letos gostiteljica pomembnega srečanja. Poljane v Poljanski dolini se v listinah omenjajo že v 12. stoletju, bile so gospodarsko in kulturno središče doline. V slovenski kulturni zgodovini imajo poseben sloves kot rojstni kraj slikarjev Subicev, pisateljev Ivana Tavčarja, Pavla Perka in Janeza Jesenka ter slikarja-portretista Ivana Franketa. Drugo slavno obdobje tega kraja pa je leto 1941, ko je v mesecu decembru odšlo v gozdove več kot tristo domačinov iz tega območja. Med NOB so imele vasi iz te kra-

jevne skupnosti več kot 200 padlih. Samo na spomeniku v Poljanah, ki je bil odkrit leta 1960, je zapisanih 165 imen padlih borcev.

Pripravljalni odbor pri občinskem odboru ZZB NOV Škofja Loka pa je v ponedeljek na tiskovni konferenci seznanil novinarje s pripravami na proslavo, ki bo v nedeljo, 13. septembra, pri spomeniku v Poljanah. Proslava je posvečena 40-letnici OF in vstaje slovenskega naroda, ter 40-letnici poljanske vstaje. Hkrati s proslavo je predvideno tudi srečanje domičnih enot škofjeloške občine (Cankarjev bataljon, Go-

renjsko vojno področje, Škofjeloški odred, Gorenjski odred, udarna četa 31. divizije, komanda 31. divizije, koroški partizani, kurirji in vezisti).

Tiskovne konference so se poleg drugih udeležili tudi France Biček, narodni heroj Matija Krmelj-Maks, Anton Peternej, Ferdo Tolar-Mirko, ki so goste seznanili z nekaterimi dogodki iz NOB. Predvidevajo, da se bo proslava ob pomembnem jubileju udeležilo nad 5.000 udeležencev-borcev, mladine, gostov in občanov škofjeloške občine.

Jože Čurin

Letošnji gledališki obeti

Igralci slovenskih poklicnih gledališč so v teh dneh že zbrani k »vročim« vajah za prve letošnje predstave. Še pred koncem septembra se bodo na posameznih odrih zvrstile prve premiere. In potem iz meseca v mesec, v sklenjenem zaporedju.

Logiko dogajanj je mogoče tudi tokrat napovedovati vnaprej: nekatere izmed predstav nas bodo razočarale, druge veselo presenetile. Presenečenja in razočaranja si bodo, kot vselej, podajala roke.

O tem bomo seveda sodili, ko bodo doživljaja predstav že za nami. Tokrat si oglejmo samo, kaj so slovenska gledališča zapisala v svoje repertoarne načrte.

Na »čelni poziciji« so izvirna slovenska dela, ki jih je letos v resnici veliko – več, kot smo bili do nedavnega vajeni. Denimo: v ljubljanski Drami bodo izmed sedmih del kar štiri domača, slovenska; v Mestnem gledališču ljubljanskem podobno – izmed šestih tri, prav tako v Primorskem dramskem gledališču v Novi Gorici, pa tudi v Mariboru, v Celju...

Upajmo, da bomo prevlade izvirnih slovenskih del na naših odrih lahko veselili tudi v vsebinskem pogledu. Za zdaj si lahko ogledamo samo njihove naslove – ob nekaj dobrih napovedih in priporočilih: **Krst pri Savici** Dominika Smoleta v ljubljanski Drami; prav tako Smoletova **Antigona** v Mestnem

gledališču ljubljanskem; **Zakladi gospe Berthe** Andreja Hienga v Novi Gorici; **Svatba** Rudija Selige v mariborski Drami; **Sla boheme** Milana Dekleve v uprizoritvi ljubljanskega Mestnega gledališča; **Polka** Milana Kleča v celjskem ljudskem gledališču; **Mlada Breda** Daneta Zajca v ljubljanski Drami; **Teta Magda** Svetlane Makarovičeve v Novi Gorici; **Kegler** 6. Emila Filipiča v Mariboru; **Na svidenje nad zvezdami** Toneta Partljiča v Mestnem gledališču; **Zadnji dnevi Levstika** izpod peresa Matjaža Kmecla na novogoriškem odru; **Kralj Matjaž, kako se imaš** Alenke Goljveščakove v Celju; **Disident Arnož** in **njegovi** Draga Jančarja in Job Dimitrija Rupla v ljubljanski Drami ter **Veter na obisku** Miroslava Košute v Mariboru – ne da bi bili našli tudi predvidene slovenske igre v Slovenskem ljudskem gledališču v Trstu, na malih odrih mariborskega in novogoriškega gledališča, v ljubljanski Mali drami, v Slovenskem mladinskem gledališču, v kranjskem Prešernovem gledališču pa tudi na tem ali onem izmed polamaterskih ali amaterskih odrov.

Bera bo torej zares obilna. In upajmo: tudi kakovostna.

Ob dinamiki slovenskega pisanja za gledališke odre pa v tej sezoni za klasiko ne bomo prikrajšani. Napovedani so: Sofokle (z »An-

tigono«), Shakespeare (z »Julijem Cezarjem«), Moliere (z »Zlahtnim meščanom« in »Namišljenim bolnikom«), Držić (s »Skopuhom«), Ibsen (z »Gospo z morja«), Turgenjev (z dramo »Mesec dni na kmetih«), Ostrovski (z »Gozdom«) in še nekaterim bolj ali manj izraziti klasiki.

Manj – oziroma najmanj – bo novitet iz sodobne svetovne gledališke ustvarjalnosti, deloma tudi zavoljo finančnostaibilizacijskih težav, saj deviznih »odškodnin« še živčim tujim avtorjem naša gledališča v sedanji situaciji pač ne zmorejo. Med redkimi naslovi našejmo Hochhuthove »Zdravnice« v ljubljanski Drami, Kunderovega »Jakoba in njegovega gospodarja« ter »Sestre« ameriške avtorice Wendy Kasselmannove v Celju, »Družino Totovi« Madžara Istvana Orkenyja v Novi Gorici, »Lov na divje race« Aleksandra Vampilova v ljubljanskem Mestnem gledališču...

Te dni poteka vpisovanje abonmajev. Zanimanje je veliko, pa ne le v centrih, kjer gledališča delujejo. Najboljše predstave pojdejo namreč tudi na gostovanja po manjših slovenskih krajih, pač v znamenju prizadevanj, da bi zares dobri gledališki izdelki postali skupna last nas vseh ne glede na kraj našega bivanja.

RR

DOGODKI

»Samo enkrat ljubiš« – letošnji moralni zmagovalec. Neposredno po puljskem Festivalu jugoslovanskega igranega filma sta se (tudi letos) v avgustu zvrstili še dve »konkurenčni« filmski slaviji: najprej tako imenovani festival filmskega scenarija v Vrnjački banji in nato še festival igralskih stvaritev v Nišu. Favorit obeh manifestacij je bil film hrvaškega režiserja Rajka Grlića »Samo enkrat ljubiš«, ki je ostal v Pulju malce v senci, čeprav ga je za najboljši dosežek leta proglasila že tamkajšnja žirija kritikov. Čisto zanj so se odločili uradni žiranti na obeh avgstovskih festivalih: v Vrnjački banji so na zmagovalni oder postavili prav scenarij za ta film, v Nišu pa so najvišjo nagrado (Čele kulo) dodelili igralcu Predragu Manojloviću za vlogo Tomislava – prav tako v Grličevem »Samo enkrat ljubiš«.

Ljubljanske poletne prireditve so potegnile črto. Letošnji ljubljanski festival je bil 29. po vrsti. Za slovo od zaporedja prireditev, ki jih je bilo enaindeset, so nastopili mariborski gledališčniki s Partljičevo dramo »Za koga naj molim«, s čimer se je festival »oddolžil« štirideseti obletnici vstaje slovenskega in vseh jugoslovanskih narodov zoper fašizem. Ob sklepu te »nepogrešljive kulturne manifestacije« so objavili zbirne podatke o letošnjih 2.700 nastopajočih iz osemnajstih držav in o njihovih 42.000 obiskovalcih. Ob tej priložnosti je bilo slišati tudi »poslanico« za 30. izvedbo poletnih prireditev – za prihodnje poletje: postati morajo bolj odmevne tudi zunaj Ljubljane, v drugih slovenskih krajih pa tudi prek slovenskih meja.

V Novem Sadu bodo odprli muzej revolucionarnega tiska

V letu, ko praznujemo štirideset let vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije, bodo tudi v Novem Sadu namesto kakšnega novega spomenika odprli muzej revolucionarnega tiska (v ulici Vojislava Illica št. 15), kjer je bila stiskana prva številka časopisa »Svobodna Vojvodina«. Ta muzej bo deloval kot del Muzeja socialistične revolucije Vojvodine in bo predvidoma odprt novembra.

Beneški filmski festival – z Jugoslavo.

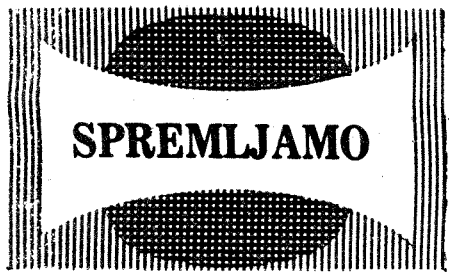
Na beneškem Lidu bo festivalski vrvež od 2. do 11. septembra. Med predstavljenimi filmi bosta tudi jugoslovanska: Zafranovičev »Padec Italije« in Kusturičev »Se spominjaš Dolly Bell.« (Spomnimo se: v Cannesu sta – konec maja – prav tako sodelovala dva Jugoslava: Grlić s filmom »Samo enkrat ljubiš« in Šijan s filmom »Kdo tam poje.«) Dokazov več kot dovolj, da jugoslovanski film še zdaleč ni svetovni »outsider«. **Barjanec kot simbolna figura.** 4. septembra, na dan občinskega praznika in v počastitev štiridesete obletnice vstaje, bodo na Vrhniki »krstili« veliko leseno figuro Barjanca-silaka in upornika, kot ga je iz devetih hrastovih debel stesal kipar Tone Lapajne, letošnji dobitnik nagrade mesta Ljubljane.

Črnogorci snemajo »13. julij«. Učijo se – kot je videti – na klavirnih izkušnjah slovenskega »debakla« (Dražgoške bitke) ter skušajo prebresti mnogotere težave, ki jih »matutsko« snemanje prinaša že samo po sebi. Dogodke iz dni velike črnogorske vstaje bodo ponazorili v petih enournih televizijskih nadaljevanjih ter hkrati v celovečernem igranem filmu. Denar za projekt je prispevalo

12. julij – v glavni vlogi nastopa Peter Božović

črnogorsko združeno delo. Realizacijo projekta so organizirali tako, da delata hkrati dve medsebojno povezani filmski ekipi – vsaka s svojim režiserjem, kar je posebnost. Film in serija naj bi bila pod streho že ob koncu poletja. Snemanje poteka – na razburljiv način – v kamnitem črnogorskem kršu v okolici Cetinja.

Neuvrščeni

Prva lastovka praviloma še ne prinaša pomladi. Tudi o prvem produktu tako imenovanega televizijskega poola neuvrščenih, ki je po mnogih sestankih in usklajevanjih naposled prešel od besed k dejanjem ter nam ob dvajseti obletnici prvega zborovanja v okviru neuvrščenega gibanja predstavil njegovo zdaj že skoraj četrstoletno zgodovinsko pot, njegove pomnike (vseh šestoro vrhunskih konferenc), njegova problemska ozadja in predvsem njegova velika upanja, vpeta v ugotovitve, spoznanja, pozive, opozorila, napovedi in mnogoštevilne akcije, še ni mogoče trditi, da smo v njem odkrili storitev, ki bi nas bila po svoji televizijsko-montažni plati kdove kako očito opozorila nase. Toda ta filmski pregled mejnikov neuvrščenosti nam je le dal zgornjo vedeti, da so v skupnem delovanju televizijskih sil skrite velikanske možnosti novega, drugačnega sporočanja resnice o svetu, o katerem sistemi velikih informativnih agencij poročajo po svoje, v skladu s svojimi interesi, pa seveda tudi enostransko.

Skupna oddaja je skušala na kar najbolj jedrnat in hkrati vsebinsko zgoščen način povezati vizualne spomine in vsebinska bistva dozdajšnjih vrhunskih konferenc: beograjske 1961, kairske 1964, alžirske 1970, lusaške 1973, tiste v Colombu 1976 in poslednje, šeste v Havani 1979 – vse skozi zorni kot manifestativne ministrske konference letos zgodaj spomladi v New Delhiju. Informacija je bila jasna in razvidna, čeprav – žal – podana nekoliko preveč enolično, brez montažnih domislic, ki bi presegale in hkrati poglobljale raven običajnih komunikeyev s tovrstnih državnih srečanj. Preveč je v ospredje silila shema žurnalističnega načina sporočanja. Zavoljo tega gledalski vtis pač ni bil tako močan, kot bi utegnil (pa tudi moral) biti, ko bi bili na montažno mizo zbrani zares najboljši mojstri filmsko-televizijske

ske obrti posameznih neuvrščenih držav, ki igrajo v tem poolu »prvo violino«, med njimi tudi in še posebej naši »tehniki«. Nobenega dvoma, da bi lahko oddaja po oblikovni plati pokazala več, kot se ji je posrečilo.

Toda pomembno je predvsem, da so poslej vrata ustvarjalnega televizijskega sodelovanja odprta. Njegove nosilce čaka velikansko delo seznanjanja svetovne javnosti z življenjskimi in družbenimi temelji, iz kakršnih se je pred četrto stoletje porodila, bila pred dvajsetimi leti prvič nedvoumno formulirana in se nenehoma poraja in pogloblja – neuvrščenost kot vizija in znanilka drugačnega mednarodnega človeškega občestva. Neuvrščenost pomeni boj za spremembo dosedanjega sveta.

Umetnostna vzgoja na preizkušnji

Začenja se prelomno šolsko leto – leto začetkov usmerjenega izobraževanja na Slovenskem. Po razmeroma dolgotrajnih in bolj ali manj temeljito opravljenih pripravah naj bi v izobraževanju prišlo do zgodovinskega preloma. O tem, ali praksa res bo zgodovinska, bodo svoje povedale šole sodbe, izrečene čez leta, ko bodo prvi slovenski »usmerjenci« nehali drgniti šolske klopi in bo življenje samo povedalo, ali so kaj bistveno drugačni in bolj delovno usposobljeni od poprejšnjih generacij. O tem bodo iz objektivne oddaljenosti, ko pride čas, lahko sodili ob svojem vstopu v življenje predvsem sami.

Za zdaj si seveda od sprememb pri šolanju za življenje in poklic marsikaj koristnega ometamo, čeprav v zavesti, da se vsa naša pričakovanja že kar na prvi mah seveda ne bodo mogla izpolniti.

Eno izmed »tveganih« področij je – umetnostna vzgoja.

Doslej je bilo, koT vemo, v prenekateri bolj »strokovno« orientirani šoli prida malo. Poslej naj bi bilo drugače. Vsi učenci usmerjenih šol katerekoli vrste naj bi v prvem in drugem letniku, torej v obdobju pridobivanja »splošnih izobrazbenih osnov« doživeli po sto šolskih ur z umetnostjo, povrh pa še po pet tako imenovanih kulturnih dni na leto. Vse te ure naj bi bile namenjene njihovi seznanitvi z osnovami likovne, plesne, gledališke, filmske in glasbene umetnosti (poleg literarne, ki

že tako in tako sodi v sestav pouka materinega jezika.) Ves ta »pouk« naj bi ne potekal na šolsko klasičen, torej stereotipen, verbalen način, ob učenju definicij in podobnih »torturah«. Oprt nanj bi bil na doživljanje lepega, na hkratno spoznavanje njegovih vsebin in oblik in ne nazadnje tudi na lastno (po)ustvarjanje, pač v skladu z načelom, da smo v resnici – vsi ustvarjalci.

Toda...

Dobro vemo, da je največ odvisno od dobrega učitelja-voznika-spodbujevalca-zornika. Učitelj umetnostne vzgoje za posamezna področja umetnosti ne bi smel biti pedagog-rutiner. Predvsem naj bi se – ob vsej svoji pedagoški usposobljenosti – tudi sam čutil ustvarjalca. Samo takim ljudem bo uspelo sto »umetnostnih« ur napolniti z živo vsebino in trajnimi sledovi na učenčevih doživljajskih strunah; da bodo res za vse življenje »zastrupljeni« z ljubeznijo do glasbe, do dobrega filma, do gledaliških lepot...

Vemo, da je vsak začetek težak in da vsa obzidja ne bodo mogla biti osvojena čez noč že med prvim naskokom. Hkrati pa nas je strah, da pravih »naskokov« ne bo kaj prida. V večini usmerjenih šol so si na vprašanje odgovorili preprosto: zadolžimo slavista... ali pa: nastavimo likovnika; človek take vrste se bo že pretolkel skozi tiste tri ali štiri priročnike (za gledališko, likovno, filmsko in glasbeno-plesno vzgojo); če je med poletnimi – in če bo med zimskimi počitnicami obiskal seminarje, ki sta jih (oziroma jih bosta) v ta namen pripravila Zavod za šolstvo in Zveza kulturnih organizacij, se zanj ni bati...

Toda kakšno slepilo!

Le malokatera šola je premišljevala drugače in se odločila za »najem« zunanjih sodelavcev iz vrst gledališčnikov, glasbenikov, likovnikov-ustvarjalcev. Zastavi delo tako je seveda težje in bolj zapleteno, v marsikaterem pogledu sprva celo tvegano – toda tveganje je v tem primeru edina plodna alternativa.

Vsekakor si želimo, da bi seme umetnostne vzgoje padalo na plodna tla. Želimo, da bi s šol prihajali kulturno razgledani in za umetnost ogreti mladi ljudje. Šele tedaj bomo lahko govorili o zares trdnih temeljih naše socialistične kulturne politike, o njenih aktivnih (in ne več večino-fiktivnih) uporabnikih.

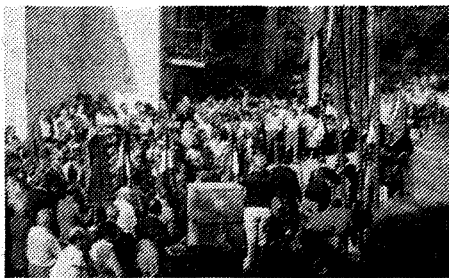
Zato je letošnji 1. september potencialno pomemben datum tudi za prihodnost naše kulture. Ali se bo kot tak izkazal tudi v resnici?

Viktor Konjar

HRUŠEVJE

Tovarištvo se je ohranilo

Praznovanje krajevnega praznika v soboto, 22. avgusta, v Hruševju pri Postojni bo vsem udeležencem ostalo v prijetnem spominu. Osrednja slovesnost je bila sredi vasi, kjer so pod lipo odkrili spominsko obeležje dvema prvoborcem domačinoma – Ludviku Ogrizku in Edu Tomincu. K partizanom sta odšla že 1941. leta in sta bila udeležena legendarne dražgoške bitke. Prav zato je bil praznik v Hruševju v znamenju tovariškega prijateljstva z borci in krajski Dražgoš, od koder so prišli v velikem številu. Na častnem mestu pa so bili štirje preživeli borci dražgoške bitke: Franc Biček, Franc Čopi, Franc Medja in Jože Kovačič. Predsednik KS Hruševje Aleksander Šabec je poudaril, da je odkritje spominskega obeležja skromna oddolžitev vasačanov dvema prvoborcema iz leta 1941, ki sta s svojo žrtvijo zapisala eno najlepših strani v zgodovini NOB domačega kraja. S to slovesnostjo pa žele krajski tudi počastiti 40-letnico OF in vstaje naših narodov.

Slavnostni govornik je bil predsednik občinske skupščine Postojna Zvone Nastran. Orisal je svetle ideale, za katere sta se Ogrizek in Tominc žrtvovala in s tem še bolj razvnela uporni duh proti zatiralcem našega naroda. V nadaljevanju je pred številne udeležence slavja, ki so prišli od blizu in daleč, razgrnil družbenoekonomski razvoj občine Postojna. Krajanom KS Hruševje pa je čestital za uspehe, ki so jih dosegli v zadnjem obdobju, ko so z združenimi močmi in v vzorno enotnostjo vidno izboljšali zunanji videz kraja v vseh zaselkih, zlasti na področju komunalne dejavnosti. Prav ta enotnost pa je v današnjih razmerah še prav posebno potrebna.

Spominsko obeležje je odkril legendarni junak dražgoške bitke Franc Biček. V njegovem vodu sta se ob Bičkovi skali bojevala tudi Ogrizek in Tominc v tistih dramatičnih januarskih dneh leta 1942. Obeležje pa so prevzeli v varstvo pionirji osnovne šole Hruševje. Vod JLA je izstrelil častne salve, delegacije ZB, Dražgoš in domačinov pa so ob obeležju položile vence in šopke rdečih nageljnov. Kulturni program so izvajali: gledališki igralec Jože Kovačič iz Kranja, ki je bil tudi sam udeleženec dražgoške bitke in soborec Ogrizka in Tomince, Lovski oktet iz Postojne in pionirji osnovne šole Hruševje pod vodstvom prizadevne učiteljice Mimi Milharčič. Posebno priznanje pa je požela pesem Pod lipo, za katero je sestavil besedilo in jo uglasbil domačin Lovro Bizjak. Pesem so tokrat izvajali prvič in je posvečena prav fantom, ki so omahnili v smrt za dragoceno svobodo.

Velja poudariti zgledno enotnost vseh družbenih organizacij v okviru KS Hruševje, ki se ob raznih priložnostih nesebično vključijo v akcije za napredek kraja. Še prav posebno pa velja omeniti hruševsko mladino, ki skupaj z vsemi drugimi krajskimi poprima za delo vselej, ko je v KS potrebna tudi pomoč njihovih pridnih rok.

MIRA PAGON

SLOVENJ GRADEC

Stalna skrb za borce

Ivan Špolad, predsednik mestne organizacije ZZZB NOV Slovenj Gradec, je povedal tole: »Naši člani so aktivno delovali na družbenopolitičnem, gospodarskem, obrambnosamozaščitnem in drugih področjih naše samoupravne družbene dejavnosti. Ob tem pa moramo poudariti, da je od 311 članov naše organizacije 83 zaposlenih, 184 upokojenih in 34 drugih. Med njimi je tudi 147 žena. Nadaljnja prizadevanja so bila usmerjena v povezovanje naše organizacije z vsemi drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in drugimi dejavniki v krajevni skupnosti. Tudi v tej smeri so bili doseženi dobri rezultati pristnega sodelovanja s KO SZDL, krajevno skupnostjo, šolami, mladimi in drugimi, in gre vsem tem iskreno priznanje. Ob tem naj poudarimo, da so življenjske razmere, dolga in težka prehojena pot, po kateri so šli naši člani, na njih pustile vrsto posledic, še posebej v zdravju. Skrb za zdravstveno varstvo je dokaj velika in stalno navzoča, vendar brez kakih vidnih uspehov, ker se naše članstvo stara in so obolenja še pogostejša. Samo v letu 1980 je bilo poslano 58 naših članov na reden zdravniški pregled, ki je organiziran vsak teden v dispanzerju za borce. Izmed teh je bilo poslanih na klimatsko zdravljenje 26 naših članov. Iz teh podatkov lahko zanesljivo sklepamo, da je bila skrb za zdravstveno varstvo našega članstva stalna in uspešna.«

ADOLF ANKON

LOKAVEC

Nova imena na spominski plošči

Prebivalci Lokavca pri Ajdovščini in okolice so se zbrali v nedeljo, 23. avgusta, ob spomeniku padlim in umrlim v NOB, ki stoji v najlepšem delu tega kraja. Prišli so predstavniki ZZZB NOV desetih organizacij iz raznih krajev s svojimi prapori, vabljeni borci, predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz Ajdovščine ter sorodniki in prijatelji padlih iz različnih krajev Slovenije.

Zadonela je pesem moškega zbora iz Lokavca, ki je bila uvod v veličastno proslavo odkritja plošč z imeni vseh ljudi tega kraja, ki so darovali svoje življenje za svobodo. Predsednik krajevne borčevske organizacije Alojz Ferjančič je pozdravil vse navzoče in vodil proslavo. Slavnostni govornik je bil tovariš Bogomil Blažko. V svojem govoru je poudaril, da težko izpovem o besedah naša občutja, ki jih podoživljamo ob spomeniku – dopolnjenem z imeni toliko sovaščanov, ki so padli za svobodo. Velik krvni davek je dal Lokavec za svobodo – 39 dragocenih človeških življenj. Za vsakim imenom, ki je vklesano na plošči, je bil človek, ki se je prav tako kot mi veselil življenja. Tu so dedje, ki so bili ponosni na svoje sinove, hčere in vnukce, možje, v skrb za svoje žene in otroke in mladi, ki jim ni bilo dano, da bi preživeli veselo mladost. Govornik je še posebno poudaril, naj mladina varuje in se bojuje za pridobitve NOB in naj prevzame pokroviteljstvo nad tem spomenikom.

Predstavniki vaške mladine se je zaobljubil, da bo mladina varovala spomenike NOB in ohranila s krvjo priborjeno svobodo.

Lokavčani so postavili pomnik, ki bo še znanecem govoril, koliko bojev, žrtv in trpljenja neke generacije, ki jo je zajela vojna vihra, je bilo danih za zmago.

VIDA BLAŽKO

JESENICE

Invalidi so oživili spomine

Krajevni odbor zveze vojaških vojnih invalidov Javornik-Koroška Bela-Blejska Dobrava je 22. avgusta pripravil tovariško srečanje vseh svojih članov na Pristavi v Javorniškem Rovtu. Zbralo se jih je kar zadovoljivo število, čeprav je povprečna starost že zelo visoka. Udeleženci so se v prijetnem kramljanju iz spominov vsak svojih dogodkov zabavali in tudi slišati je bilo dosti veselih dogodkov iz NOB. Obravnavali so tudi dogodke na Kosovu in obsojali tiste, ki rovarijo proti naši samoupravni demokratični socialistični Jugoslaviji.

Srečanje je minilo v prijetnem počutju in želja vseh je, da bi jih bilo v prihodnje še več. Želja vseh pa bi bila tudi, da bi se udeležili takega srečanja povabljeni od organizacij, s katerimi tesno sodelujejo in jim pomagajo. Za pomoč se jim iskreno zahvaljujemo.

F. VILMAR

ŠEBRELJE

Delovna zmaga

V nedeljo, 30. avgusta, so v Šebreljah slavili krajevni praznik. Za praznik svoje vasi so proglasili 5. september v spomin na ustanovitev pokrajinska partijske šole za Primorsko in Gorenjsko, ki je delovala od septembra 1944. pa do osvoboditve v Podstani – samotni grapi med Šebreljami in Jagarščami. Partijsko šolo je vodil Jože Lesar, v njej pa se je zvrstilo 6 tečajev z okoli 300 slušatelji. Šola je bila velikega pomena za usposabljanje kadrov – aktivistov s terena in iz vojske.

Letos pa so Šebreljci proslavili svoj praznik v znamenju velike delovne zmage – odprtja novega vodovoda. Kot je poudaril predsednik KS, je bila to največja akcija v povojni zgodovini Šebreljske planote, potem ko so si uredili cesto do doline, električno napeljavajo, zgradili gospodarski in gasilski dom ter uredili grobnico padlim borcem. V izgradnjo vodovoda je 80 gospodinjstev, poleg samoprispevka prispevalo še 15.000 delovnih ur.

Predsednik občinske konference SZDL Idrija Silvo Kovač je izrekel priznanje tej marljivi KS, kjer krajski tako enotno poprimajo za delo vselej, ko gre za akcije v korist kraja. Ob tej priložnosti je izročil priznanja OF štirim domačinom, ki so se najbolj aktivno zavzeli pri gradnji vodovoda; plaketo so izročili tudi tovarni ETA Cerkno za njeno pomoč pri razvoju KS Šebrelje; priznanji OF pa sta prejela tudi predstavnika ZB in ZSMS Šebrelje.

Kulturni program so izvedli recitatorji in domači pevski zbor pod vodstvom Florjana Stucina. Za tem so se domačini zaslужeno zadržali na tovariškem srečanju ob partizanskem golažu, ki so ga prispevali lovci in KS.

M. P.

KRANJ

Da ne pozabimo

Za vse važnejše spomenike oziroma kraje z važnejšimi dogodki iz naše krvave, polpretekle zgodovine je potrebno izdati posebne vodnike s podatki in opisi. Sicer so celo naši spomeniki in obeležja le površna, polovična oddolžitve bistvu revolucije. Tako so menili na seji sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij NOB in spominsko varstvo pri občinski konferenci v Kranju.

V svojih programskih usmeritvah in nalogah so sprejeli sklep o imenovanju stalnega uredniškega odbora, ki bo po določenem dolgoročnem programu zbiral in pripravljajo gradivo za vsakoletno izdajanje ustreznih publikacij – vodnikov o posameznih krajih in dogodkih. Tako je že izdelana brošura za Davovec in Jezerca pod Krvavcem. Letos pa zbirajo in pripravljajo gradivo za tragične dogodke v gozdu, imenovanem Udum boršt, ter za Okrogeljsko jamo. Oba dogodka sta najvernejša dokumentacija ideološke in revolucionarne zrelosti takratne mladi ne.

Pisanje zgodovine, kot so na seji poudarili znani zgodovinarji Ivan Jan in drugi, je potrebno vzpodbujati, preden preide v pozabo in, na žalost, »pod zemljo«, kot je nekdo dejal. Za večjo akcijsko učinkovitost pa so imenovali ožji organ – sekretariat pri svetu (ki ima kar 50 članov!), prav tako so se dogovorili za 3 do 5-članske akcijske odbore za vsako programirano, konkretno nalogo.

K. MAKUC

PRESTRANEK

Tudi z izletom so počastili letošnje jubileje

Nekdanji borci in aktivisti NOB, sedaj člani Združenja borcev NOV Prestranek, ter njihovi sorodniki smo se pred dnevi udeležili izleta na Gorenjsko in Primorsko. V teh krajih smo obiskali več spominskih obeležij NOB ter se ob tem spomnili hudih dni naše revolucije.

Avtobus s skoraj petdesetimi udeleženci se je po dokaj prijetni vožnji skozi Ljubljano in Kranj naprej ustavil v Begunjah na Gorenjskem. Tu smo si z zanimanjem pa tudi s tihim spoštovanjem ogledali zloglasno mučilnico in zapore, znane in druge svetovne vojne, kjer je sedaj odprt spominski muzej. Zaustavili smo se tudi v bližnji Dragi, kjer so Nemci streljali talce. Posebej smo se poklonili in darovali cvetje k spomeniku, v spomin na svojega rojaka Viktorja Benčana iz Koč pri Prestranku, ki je padel kot talec že leta 1941.

Njegovi nekdanji sovaščani, znanci, in prijatelji so mu štirideset let po smrti ponovno zapeli znano slovensko pesem Lipa, ki jo je tudi sam tako rad pel. Pred vojno je bil Viktor Benčan eden najboljših pevcev v Kočah in okolici, in ko so ga iz Begunj peljali na morišče, je še zadnjič zapel slovensko pesem s tako močnim glasom, da so ostrmeli celo nemški gestapovci.

Vaščani Koč, kjer je bil Viktor Benčan rojen, so si enotni, da rojstna letnica 1899 na njegovem spominskem kamnu ni prava. Pravila je 1903, kar je potrdila tudi njegova nekdanja sošolka.

Iz Drage nas je pot vodila skozi Škofjo Loko, kjer smo si na hitro ogledali del tega starega mesta in že smo hiteli proti partizanskim Dražgošam. Tu smo si ogledali veličasten spomenik in lep mozaik, postavljen kot spomin na legendarno bitko Cankarjevega bataljona pred skoraj štiridesetimi leti. Pozornost so udeleženci v spominskem muzeju v Dražgošah posvetili dvema rojakoma iz bližnjega Hruševja pri Postojni, Ludviku Ogrizku in Edu Tomincu, ki sta bila udeležena te bitke in sta dala svoje življenje za svobodo slovenskega ljudstva. Naš cilj je bila znana partizanska bolnica Franja. V Cerknem smo si ogledali spomenik in grobnico, kjer je pokopanih 731 partizanov, 176 gari-baldincev in 176 neznanih borcev. V tej grobnici počiva tudi rojak Jože Klemenc iz Rakitnika pri Prestranku. Tudi njemu so njegovi nekdanji vaščani in prijatelji zapeli pesem in se tako poklonili njegovemu spominu.

Pot smo končali s pesmijo na ustih in z mislijo, da smo udeleženci izleta tudi na ta način počastili 40-letnico vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in se spomnili vseh tistih, ki so darovali življenja za svobodo.

BRANE FATUR

IDRIJA

Spominsko obeležje v partizanski bolnici Pavla

Visoko nad dolino Bele, pod Hudim poljem, je bil skrit oddelek bolnišnice SVPB Pavla, imenovan »Zadnja centrala«. Oddelki bolnišnice so bili oddaljeni od prometnih poti globoko v Trnovskem gozdu in v grapah in čisto nedostopni. V njej se je zdravilo 955 ranjenec in bolnikov. Osebe bolnišnice in mnogi ranjenci ter aktivisti, ki so pomagali bolnišnici, se vsako leto zberejo, še posebno v sobah mestnega muzeja v Idriji, od katerih sta dve urejeni s stalno razstavo fotografij ter popolne originalne dokumentacije o delovanju bolnišnice in njenih dveh okrevališč na Vršah in v Jagerščah.

V spomin na bolnišnico Pavla je postavljen skromen spomenik na Hudem polju nad Mrzlorupo ob cesti proti Laznam v Trnovskem gozdu. Kjer so bile barake oddelkov bolnišnice, je ostalo le malo sledi. Če se ne bi zavzemali nekdanji ranjenci in osebe, idrijski muzej, občinski odbor ZZZB NOV Idrija, bi ti gozdovi in kraji šli v pozabo.

Da pa bo obeleženo grobišče ob oddelku »Zadnja centrala«, je zasluža štirih fantov iz Idrijske Bele: Jožka Benčine, Branka Rupnika, Milana Černilogarja in Srečka Benčine. Samoiniciativno so iskali prostor, kjer so bile bolnišnice Pavla in za nekatera jim niso mogli povedati niti gozdarji. Ko so našli kraj grobišča ob »Zadnji centrali«, kjer je bilo pokopanih 33 umrlih v bolnišnici, so postavili spominski kamen. Iz globače so spravili na nekdanje pokopališče nekaj sto kilogramov težko skalo, na katero bo pritrjena bronasta spominska plošča. To, kar so opravili ti mladi, zasluži vse priznanje. Obenem pa potrjuje, da ta kraj trpljenja in naporov ne bo pozabljen, saj bodo zanj skrbeli tudi naprej.

Ko smo vprašali fante, kaj jih je vodilo, da so opravili tako naporno delo, so preprosto povedali, da jim ni bilo prav, da bi tak zgodovinski kraj šel v pozabo. Zakaj ne bi tega storili, saj so njihovi očetje žrtvovali mnogo več! Zato morajo tudi oni storiti kaj za nadaljevanje tradicij NOB. Po njihovem dejanju bi se morali še marsikje zgledovati.

Spomenik, ki bo odkrit 6. septembra 1981 ob 11. uri na grobišču, od koder so posmrtno ostanke nekaterih odpeljali svojci v svoje kraje že v letih po vojni in nekateri tudi na grobišče na Vojšćici, je posvečen vsem umrlim v oddelkih bolnišnice tako »prve« in »zadnje centrale«, »OČKove«, »Tineto« in drugih. Posvečen je tudi onim neznanim borcem, ki so našli smrt v zadnji najtežji nemški ofenzivi na 9. korpus, kajti prav v teh krajih je bilo največ žrtv in njihovo počivališče ni znano. Podatki o zdravljenih in umrlih v bolnišnici Pavla skupaj z njenimi okrevališči na Vršah in v Jagerščah so ohranjeni v idrijskem muzeju.

Do nekdanje bolnišnice in grobišča, kje bo spominska slovesnost, je markiral poti mladi Marko Černilogar iz Čekovnika pri Idriji. Za obiskovalce je priporočljiva pot s Krekovaša od gozdarske in lovske koč.

JANEZ JERAM

PODANANOS

Po poteh Janka Premrla-Vojka

Dne 23. avgusta je mladinska organizacija v sodelovanju z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami in TVD Partizanom iz Podnanosa organizirala drugi tradicionalni pohod Po poteh narodnega heroja Janka Premrla-Vojka. Zjutraj so se pohodniki odpravili do Razdrtega, od tam nadaljevali pot do Vojkove koč, kjer so položili venec pred spomenikom heroju, izvedli kulturni program, o liku borca, tovariša in komandanta pa je spregovoril tovariš Ciril Pelicon, njegov soborec.

Nato je kolona krenila proti Abramcu, se pri spomeniku padlim ustavila in tu so se koloni pridružili še člani TVD Partizan, ki so krenili na pohod čez Turo, člani ZB NOV iz Podnanosa in drugi Vojkov soborec Ivan Renko. Tu sta oba »vojkovca« govorila o raznih doživetjih med partizansčino, posebno še o Vojku. Tovariš Renko se je med drugim dotaknil tudi današnje nič kaj obetajoče situacije v svetu in dejal, da je trdno prepričan, da bi tudi današnja mladina znala braniti pridobitve NOV, če bi to bilo potrebno. Mladim je priporočil, naj se po svojih močeh vključijo v akcijo odbora ZB in krajanov za postavitev spomenika temu našemu primorskemu heroju.

Po programu na Nanosu je 80-članska kolona krenila na pot in se ustavila v Podnanosu ob tabornem ognju. Tu so mladinci izvedli recital, sledila je partizanska pesem, zbrane pa je pozdravil predstavnik KS Podnanos.

Svojo pomembnost k temu pohodu daje tudi udeležba zamejske mladine z Vrha sv. Mihaela, kjer že več let tesno sodelujejo z mladino in borci in tako kujejo nove prijateljske vezi med seboj.

V prepričanju, da se bo drugo leto pohoda udeležilo še več ljudi, predvsem mladine, se je ta drugi pohod končal v splošnem zadovoljstvu ob dobrem partizanskem golažu, za katerega so poskrbele delovne in prizadevne žene sekcije za družbeno aktivnost žena s Podnanosa.

ANA PIŽENT

Vabila

Pododbor partizanskih kurirjev Slovenije za severno Primorsko vabi vse primorske partizanske kurirje relejnih postaj na tovariško srečanje ob podelitvi domicila karavli P-5, ki bo na Predmeji pri obnovljeni brunarici, kjer je delovala partizanska karavla P-5 med NOB. Domicil bo karavli P-5 podelila krajevna skupnost Predmeja. Srečanje bo v nedeljo, 6. septembra 1981, ob 10. uri. Vabilo velja tudi vsem občanom, mladini, borcem NOV, sorodnikom padlih borcev ter partizanskim kurirjem Slovenije.

Zveza društev invalidov mesta Ljubljane prireja v Mostecu (Ljubljana-Siška) v nedeljo, 6. septembra 1981, ob 10. uri srečanje invalidov, posvečeno mednarodnemu letu invalidov in 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov.

Slavnostni govornik bo Marjan Rožič, predsednik skupščine mesta Ljubljana.

V kulturnem sporedu bodo sodelovali Partizanski pevski zbor ter druge kulturnoumetniške skupine. V zabavnem delu srečanja bodo nastopili Veseli Drenovci in Tone Fornezzi - Tof s skupino »Moped show«. Imeli bodo tudi bogat srečelov in postrežbo.

Vabimo invalide in občane mesta Ljubljane, da se srečanja udeležijo.

Prireditveni odbor

V počastitev 40-letnice vstaje slovenskega naroda in ustanovitve OF v dogovoru z ZZB Kočevje sklicujemo skupščino skupnosti bork in borcev Zapadno - dolenskega odreda in 9. SNOUB Kočevske. Skupščina bo v soboto, 12. septembra 1981, ob 10.30 v Seškovem domu v Kočevju.

Po skupščini bo srečanje udeležencev skupščine v hotelu Pugled v Kočevju!

Borke in borci ZDO in 9. SNOUB, udeležite se svoje skupščine v čim večjem številu!

Odbor ZDO in 9 SNOUB

Pripravljalni odbor partizanskih učiteljev Primorske, s sedežem v Novi Gorici, Kidričeva 9, prosi vse učitelje, ki so med NOB poučevali na Primorskem, naj čimprej pošljejo svoje naslove na gornji naslov. Podatki so potrebni za sklic plenuma partizanskih učiteljev jeseni 1981.

Odbor prosi tudi sorodnike, prijatelje, znanke, bivše učence ali kolege umrlih ali padlih učiteljev, naj pošljejo čimveč podatkov, dokumentacije, slik in drugega gradiva o njih. Ti podatki so potrebni za knjigo o partizanskem šolstvu na Primorskem, ki bo izšla.

Odbor za opis partizanskega šolstva na Primorskem

Krajevno združenje ZB NOV Krka, krajevna skupnost Krka in Pododbor partizanskih kurirjev za dolensko-belokranjsko območje brigade VDV vabijo k odkritju spominskega obeležja padlim kurirjem postaje TV 3-A, ki je delovala na širšem območju Krke.

Odkritje spominskega obeležja bo v nedeljo, 13. septembra 1981, ob 10.30 v vasi Gabrovce pri Krki na Dolenskem.

K odkritju spominske plošče vabimo vse kurirje TV postaje 3-A, posebno kurirje dolenske in notranjskih relejnih postaj.

Pripravljalni odbor

Pododbor 1. SPUB Tone Tomšič je s soglasjem skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij sklenil, da začnemo praznovanje praznika občine Mozirje v soboto, 5. septembra 1981, v Gornjem gradu v zadržnem domu. Zbiranje borcev brigade ter sorodnikov padlih in umrlih bo od 15.30 dalje.

Slavnostni program se bo začel ob 16. uri z odprtjem srečanja in pozdravnim govorom predsednika pododbora 1. SPUB Tone Tomšič, kulturnim programom in podelitvijo knjige Tomšičeva brigada - uvodni del.

Predsednik pododbora Tone Zagožen

Vabimo na 5. srečanje notranjskih aktivistov OF in borcev NOB in proslavo 40-letnice vstaje slovenskega naroda in narodnosti Jugoslavije 6. septembra 1981 na Kožljeku. Poleg nekdanjih aktivistov in borcev, ki so sodelovali v času NOB med Ljubljano in Snežnikom, vabimo tudi vse delovne ljudi, mladino in ostalo prebivalstvo, da se udeležijo 5. srečanja na Notranjskem.

Program prireditve: ob 9. uri odkritje spominskega obeležja, posvečenega napadu in uničenju italijanske postojanke v Bezuljaku, ki ga je 20. 10. 1941 izvedel Krimski polbataljon. Ob 11. uri bo osrednja občinska proslava z odkritjem spominskega obeležja vojaškolopolitičnega posvetovanja aktivistov OF notranjskega okrožja na Kožljeku. Slavnostni govornik bo tovariš Franc Popit-Joki. Po proslavi bo tovariško srečanje.

Vabljeni

V okviru proslave 40. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in drugih pomembnih zgodovinskih obletnic, ki povečujejo herojsko epopejo naše ljudske in socialistične revolucije pod vodstvom tovariša Tita, KPJ in KPS organizirajo tudi borci slavne 12. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade proslavo 38. obletnice ustanovitve te brigade, ki bo 12. septembra 1981 ob 11. uri na Poljanah, Šmarje pri Kopru.

Dvanajsta SNOUB je bila ustanovljena 24. septembra 1943 v Mokronogu na Dolenskem. Prešla je dolgo bojno pot po celi Dolenski do Save in Kolpe ter napada na Bosiljevo in Hrvaški, da bi 9. maja 1945 skupaj z drugimi enotami vkorakala v Ljubljano.

S to proslavo, s tovariškim srečanjem vseh borcev Dvanajste brigade in vseh borcev na obalnem območju, želimo obuditi spomin na slavne dni našega boja v NOB, pokazati našo skrb za razširjanje in negovanje tradicij NOB na mlade generacije in naše skupne težnje za utrjevanje bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti.

Na željo številnih borcev Slovenskega primorja, Istre in zamejstva, ki so se v velikem številu bojevali v enotah Dvanajste brigade in v vseh enotah 15. in 18. divizije, je na obalnem območju prvič po vojni srečanje borcev ene od brigad 15. divizije.

Pokrovitelj proslave je skupščina občine Koper.

Borci, aktivisti, delovni ljudje in občani, mladina, vabimo vas na proslavo. Še posebej pričakujemo udeležbo borcev in aktivistov iz zamejstva, ki so se z ramo ob rami bojevali v enotah Dvanajste brigade in vseh drugih enotah širom po Sloveniji. Pridite na našo slovensko obalo kot prijatelji med svoje prijatelje, znanci med svoje znanke. Sezimo si v roke, nazdravimo svobodi in si zaželimo še mnogo lepih dni na naši skupni poti v svobodni Titovi Jugoslaviji.

Posebni vabil ne bomo pošiljali.

Predsednik območnega odbora skupnosti borcev 12. SNOUB-Koper
Jože Kovačič-Joco

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Laško organizira srečanje vseh ranjenec in zdravniškega osebja partizanske bolnišnice na Voluški gori nad Jurkloštom in vseh treh bolnišnic, to je R-7, R-9 in R-10.

Srečanje bo v nedeljo, 13. septembra 1981, ob 11. uri v vasi Voluš pod centralno bolnišnico. Na srečanje vabimo vse borce, ki so se med NOB zdravili v teh bolnišnicah, prav tako tudi zdravniško in drugo osebje.

Za vse vabljen je zagotovljen avtobusni prevoz na relaciji:

- Laško izpred restavracije HUM ob 9. uri
- Rimske Toplice izpred železniške postaje ob 9.30 uri

Jože Kreže

Odbor za organizacijo pohoda na Porezen v sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami iz Cerknega, Planinskim društvom iz Cerknega, brigado Srečka Kosovela in inženirskim bataljonom 31. divizije organizira v nedeljo, 6. septembra 1981, pohod na Porezen.

Pri spomeniku na vrhu Porezna bo ob 11. uri slovesnost v spomin na padle borce za svobodo kakor tudi v spomin na zgodovinske mejnike 40-letnice ustanovitve OF slovenskega naroda ter vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Vse preživele borce v tej ofenzivi, sorodnike padlih in mladino, ki ohranja tradicije NOB, veže nepreklicna obveza, da ohranjamo spomin na padle junake, zato vabimo preživele borce teh enot in sorodnike padlih, člane ZB NOV, pripadnike teritorialnih enot, pripadnike JLA, pripadnike ljudske milice, planince in tabornike kakor tudi domačine teh krajev.

Pohod na Porezen je možen v teh smereh: iz Cerknega, prek Selške doline, Davče, Vrhovčeve in Jurežve kmetije, iz Petrovega brda do vrha Porezna. Dom na Poreznu bo odprt ter oskrbovan z osvežilnimi pijačami. Želimo, da se pohoda udeležite v čim večjem številu in s tem počastite spomin na padle tovariše.

Vabi odbor

V nedeljo, 13. septembra, bodo Gorjanci polno zaživali v prazničnem ozračju. Ob praznovanju 40-letnice vstaje pripravlja za ta dan Gorjanski bataljon veliko srečanje borcev in aktivistov v osrčju Gorjancev. Ob 9. uri se bodo zbrali v Pendičevki na kraju, kjer je 1943/44 delovala partizanska bolnišnica Kira. V njen spomin bodo odkrili spominsko obeležje po zasnovi akademskega kiparja Stovička. Po krajšem kulturnem programu se bodo udeleženci ob 11. uri zbrali na gradu Prežek, kjer bosta osrednja proslava in srečanje. Gorjanci prav gotovo zaslužijo našo skupno pozornost.

Odbor Gorjanskega bataljona

Zavod za spomeniško varstvo Celje je obnovil Preskarjev mlin na Osredku pri Podsredi, kjer je 18. februarja 1943 2. četa Kozjanskega bataljona iz 2. grupe odredov bojevala svoj zadnji boj z okupatorjevo vojsko.

Odprtje tega spomenika revolucije bo v soboto, 12. septembra 1981, ob 11. uri.

Vabimo borce 2. grupe odredov, kozjanske borce in aktiviste, mladino in ostale, da se udeležijo slovesnosti.

Občinski odbor ZZB NOV
Šmarje pri Jelšah

Mežiška dolina bo počastila 40-letnico vstaje slovenskega naroda s prireditvijo, ki bo v nedeljo, 13. septembra 1981, ob 11. uri v Topli pri Črni na Koroškem. Spominsko obeležje, ki ga bomo tega dne odkrili na Končnikovem, bo posvečeno upornim koroškim ljudem in partizanskim enotam, ki so nastale na tem območju. Občinski odbor ZZB NOV Ravne na Koroškem in odbor za postavitev in organizacijo proslave vabita vse aktiviste in borce, ki so delovali in se bojevali v zgornji Mežiški dolini, da se udeležijo srečanja.

OO ZZB NOV Ravne na Koroškem

V soboto, 12. septembra 1981, v okviru občinskega praznika občine Nova Gorica, na dan praznovanja krajevnega praznika v spomin na zgodovinski dogodek iz NOB, bo v Biljah zbor skupnosti borcev Varnostno-obveščevalne službe OF za severno Primorsko (VOS-OF) in odkritje doprsnega kipa narodnemu heroju Ivanu Suliću - Carju. Na zboru skupnosti, ki bo v osnovni šoli Bilje, bomo razpravljali in sprejeli Pravilnik o organiziranosti in nalogah skupnosti borcev VOS-OF.

Program:

- ob 12.30 seja skupščine KS Bilje, zbor skupnosti borcev VOS-OF za severno Primorsko in srečanje z jubilarci - 60-letniki;
- Ob 15. uri odkritje doprsnega kipa narodnemu heroju Ivanu Suliću - Carju, prvoborcu tega kraja.

Slavnostni govornik bo generalpodpolkovnik Branko Jerkič.

Po kulturnem programu bo tovariško srečanje borcev, krajanov, mladine in ostalih udeležencev.

V nedeljo, 13. septembra 1981, bo:

- ob 8.30 mimohod drugega pohoda »Odprta meja« iz Italije;
- ob 9. uri drugi pohod »Biljenski griči«;
- ob 13. uri podelitev pokalov in medalj.

Vabljeni! Prireditve bodo ob vsakem vrenju.

DPO KS Bilje
Domicilni odbor VOS-OF
za severno Primorsko

Srečanje borcev NOV in aktivistov na Ostrožnem brdu v Brkinah na osrednji proslavi bo v nedeljo, 13.9.1981, ob 11. uri.

Ob 40-letnici OF in vstaje jugoslovanskih narodov vabi domicilni odbor Brkinske čete borce, aktiviste in občane Slovenskega primorja, Istre, zamejstva in vse tiste, ki so med vojno delovali na tem območju.

Slavnostni govornik bo Milan Kučan, predsednik skupščine SRS. V kulturnem sporedu bodo sodelovali tudi pevski zbori iz zamejstva. Srečanje bo združeno z bogatim srečelovom in postrežbo. Udeležite se v čim večjem številu.

Posebni vabil ne bo.

Domicilni odbor Brkinske čete

Vabimo borce in borke enot 30. divizije NOVJ, da se udeležijo proslave odkritja spominske plošče ustanovitvi 30. divizije, ki bo 12. septembra ob 10. uri v Kobaridu. Hkrati bo proslava 38-letnice Kobariske republike, kar je obenem tudi krajevni praznik KS Kobarid, in 30-letnice ustanovitve DO TIK Kobarid, vse pa kot glavna proslava v okviru 40-letnice vstaje slovenskega naroda in OF Slovenije.

Zbor borcev in bork 30. divizije bo na glavnem trgu v središču Kobarida. Ob odkritju plošče bo spregovoril prvi komandant 30. divizije Albert Jakopič-Kajtimir.

Po odkritju plošče se bomo vsi navzoči udeležili osrednje proslave ob delovni organizaciji TIK Kobarid, kjer bo slavnostni govornik član predststva CK ZKJ Stane Dolanc.

Odbor skupnosti borcev 30. divizije 9. korpusa NOVJ

Občinska odbora ZZB NOV Jesenice in Radovljica sporočata, da bosta komemorativni slovesnosti v spomin na heroja Joža Gregorčiča - Gorehca in 25 borcev Cankarjevega bataljona, ki so 9. septembra 1942. leta padli v boju z Nemci na Lipniški planini, v soboto, dne 12. septembra 1981 ob 9. uri na grobišču v Radovljici, ob 11.30 pa ob spomeniku na Lipniški planini.

Na slovesnosti vabimo vse še živeče borce iz bojev v Dražgošah, na Mošenjski in Lipniški planini, mladino in druge delovne ljudi ter občane.

Kolesarski maraton prijateljstva je uspel

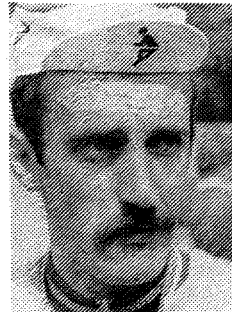
Kolesarsko društvo Kamnik in Kolesarsko društvo Adria iz Lonjera pri Trstu sta v nedeljo ob pomoči ZTKO Kamnik in pokrovitelja občinskega odbora ZZB NOV pripravila množični kolesarski maraton prijateljstva. Več kot 350 kolesarjev je poganjalo pedala po poteh Kamniškega bataljona. Pot jih je vodila proti Tuhinjski dolini mimo Motnika in Šmartnega do Ločice, od tam pa do Kamniške Bistrice in nazaj v Kamnik. Na cilju smo se pogovarjali z nekaterimi udeleženci, ki so nam povedali:

Marko Štebe, 51 let, doma iz Most pri Komendi: »Udeležujem se vseh kamniških maratonov. Današnji mi je bil še posebej všeč, ker je bil dobro pripravljen, pa tudi udeležba je bila množična. Kolesarjenje mi pomeni veliko, še posebej pa sem vesel, da mi tudi 16-letni sin Tone kar dobro sledi na kolesu.«

Marjan Šircelj, 21 let, iz Grosuplje: »Kolesarskega maratona tu v Kamniku sem se letos udeležil prvič. Kljub manjšim težavam pa mi 100 kilometrov dolga proga ni delala preglavice. Maraton je zame odličen trening, zato bom v prihodnje še prišel sem.«

Jože Dovjan, 25 let, iz Ljubljane: »Lahko rečem, da je bil kolesarski maraton odlično pripravljen in izpeljan. Proga je bila sicer tu in tam naporna. Letos drugič sodelujem na tej prireditvi, upam pa, da se bom udeležil tudi prihodnjih.«

Marko Skubic, 34 let, iz Ljubljane: »Udeležujem se vseh maratonov. Z letošnjim kolesarskim maratonom po poteh Kamniškega bataljona sem zelo zadovoljen. Vesel sem tudi, da se takšnih prireditev udeležuje vse več mladih, ki tako ohranjajo tradicije naše slavne zgodovine.«

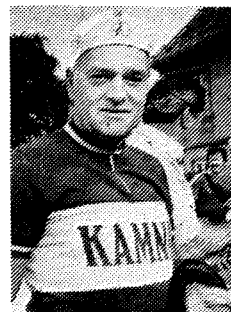
Roman Grm: »Kamniški kolesarski maraton je zgovoren dokaz, da je v Sloveniji kreativno kolesarjenje v nenehnem vzponu. Hkrati pa takšne prireditve prispevajo k razvoju vrhunškega kolesarstva v naši domovini. Zelo sem vesel, da je med nami veliko mlajših kolesarjev, katerih čas brez domačih prihaja.«

Gabrijel Horvat: »Kot nekdanjega aktivnega kolesarja-tekmovalca me je množica kolesarjev prijetno presenetila. Organizator, občinski odbor ZZB NOV iz Kamnika, je izbral 100 kilometrov dolgo pot po bojnih poteh Kamniškega bataljona. S sodelovanjem na tej prireditvi smo tudi kolesarji prispevali delček k negovanju tradicij NOV.«

Tomaž Cajhen: »Zadovoljni smo, da je naš kolesarski maraton uspel. Tako smo tudi kolesarji počastili 40. obletnico ustanovitve OF in vstaje slovenskega naroda. Še posebej pa smo veseli, da se je maratona udeležilo veliko mladih.«

Danilo Pertot - ponudnik kolesarskega maratona prijateljstva po poteh Kamniškega bataljona: »Bojno pot Kamniškega bataljona smo kolesarji obeležili s 100 kolometrov dolgo progo. Zadovoljni tekmovalci nas organizatorje tudi v prihodnje obvezujejo, da se bomo še bolj potrudili. To tudi obljubljamo.«

Jože Čurin
Bojan Kuntarič

Življenje in delo Jožeta Železnikarja

»Jože, ura je dvanajst, treba bo začeti!«

Tovarišu Jožetu Železnikarju je sedemdeset let. Člani zgodovinskega krožka smo ga povabili v šolo, da nam je več povedal o svojem življenju in delu.

Rodil se je leta 1911 v Selniku pri Želimljah. Otroška leta so mu tekla v mlinu. Zemlje so imeli malo. Poleg Jožeta je bilo v družini še šest otrok. V šolo je hodil na Golo. Kmalu je moral k vojakom v Zaječar. Leta 1938 se je vrnil domov, toda že naslednje leto je odšel na orožne vaje v kasarno v Ljubljano.

Zaposlil se je pri nekem zidarskem podjetju. Trdo je moral delati za majhno plačilo.

Pol litra kave in kos kruha, to je bila njegova vsakdanja hrana, pa še to si je moral prinesiti s seboj od doma. Že takrat se je Jožetu v notranjosti nekaj zganilo. Čutil je, da ni svoboden in zdelo se mu je, da ga nekdo z nevidnim bičem udarja po hrbtu. Vedel je, da taka družba ni pravična.

Začela so se vojna leta. Leta 1941 je bil mobiliziran na Bloke. Vendar, kmalu je vse skupaj razpadlo in vrnil se je domov.

Petnajsti maj 1941 pa je dan, ki v Jožetovem življenju veliko pomeni. Na ta dan ga je na domu obiskal Matija Škraba ter mu dejal: »Jože, ura je dva-

najst, treba bo začeti!«. To so bile besede, ki so brez kakršnegakoli obotavljanja Jožeta spravile k osvobodilnemu gibanju.

Veliko je bilo hudih trenutkov, a hkrati tudi veliko lepih in zanimivih. Med take spada gotovo ta, ki pripoveduje, kako so pospremili tovariša Edvarda Kardelja – Kristofa na osvobodeno ozemlje na Kočevsko. Kako je bilo?

Štab 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča je dobil v juliju 1942 povelje, da mora sestaviti skupino borcev, ki bo zavarovala in pospremila iz Ljubljane na osvobodeno ozemlje na Kočevsko neko za slovenski narod oziroma za slovenski boj zelo pomembno osebo. Izbrali so skupino najhrajših borcev. Med njimi je bil tudi Jože. Borci niso vedeli, kdo je tista oseba, ki naj bi jo pospremili na Kočevsko.

Krenili so proti Lipoglavu, Dobrunjam in Sostremu. Tam so blizu Rekarjevega mlina naredili zasedo. Naročeno jim je bilo, naj vse civiliste, ki bodo prihajali iz Ljubljane, spuste mimo, ne da bi jih kaj spraševali. Le na Italijane je treba paziti, če bi ti prihajali za njimi. Njih je treba takoj napasti, jih pregnati ali pa vsaj zadržati.

Po cesti so prihajali različni ljudje in so s seboj

posili kmečko orodje. Največ je bilo žensk – grabljic. Na vozu se je s kmetom in grabljicami pripeljal tudi moški srednjih let, oblečen v železničarja. Kristof mu je bilo ime.

Pot od Ljubljane do Ambrusa na Dolenjskem je bila dolga, tovariš Kristof pa je težko hodil. Zato so mu dobili belega konjiča – bosančka. No, ta ga je med potjo dvakrat stresel s hrbta, vendar brez poškodb.

Desetega julija 1942 je bila posebna naloga v Ambrusu opravljena, ker je Kristof nadaljeval pot na partizanskem tovornjaku. Nihče od spremeljvalcev ni vedel, kdo je skrivnostni železničar in jezdec na belem konju niti kakšno vlogo ima v vodstvu slovenskega osvobodilnega gibanja ali v Jugoslaviji sploh. Mnogi so šele veliko pozneje zvedeli, koga so pravzaprav spremljali in bili so ponosni, da so nalogo dobro opravili.

Enaindvajsetega marca 1942 so Italijani požgali njegovo rojstno hišo. Tudi v okolici so požgali precej vasi in odpeljali ljudi v internacijo. Zlasti moških ni bilo po vaseh. Ker je Jože poznal ta kraj, je do marca 1944 deloval na rajonu Barje kot obveščevalec, potem pa na rajonu Velike Lašče.

Desetega decembra 1944 so ga poslali v 12.

brigado 15. divizije. Pravijo, da vsaka krogla ne zadene, a Jožeta krogle le niso zgrešile. Marca 1945 je bil pri Strugah ranjen.

Tovariši so ga pospremili do partizanskega letališča Krasnic pri Črnomlju. Od tam so ga z letalom odpeljali v Bari v bolnišnico. V hudih trenutkih spozna dobro človeka in njegovo srčno kulturo. Jože se dobro spominja, kako mu je v bolnišnici temnopolti angleški vojak, sam ranjenec, pomagal in mu prinesel tudi pomaranče.

V začetku maja 1945 se

je z jugoslovansko ladjo pripeljal do Splita in nato do Trsta. Tam je videl Nemce, ki so se morali predati. Pravili so, da je med njimi general, ki je čez noč osivel. Le česa se je bal, če našemu ljudstvu ni storil nič hudega?

Z drugimi slovenskimi borci se je Jože s tovornjakom pripeljal do Gorice in nato do Ajdovščine. To je bilo v času, ko so potekala pogajanja o začasnem razdelitvi upravljanja Primorske.

Leta 1946 je prenehal nositi vojaško obleko in bil v Postojni odpuščen iz

Gubčeve brigade. Vrnil se je domov.

Zanimalo nas je še, kako je postal član komunistične partije, kdaj je dobil spomenico in kaj mu to dvoje pomeni.

V članstvo KP je bil sprejet med vojno. Kot so bili takrat gozdovi »partizanske vojašnice«, so bili gozdovi tudi »slavnostne dvorane«, kjer so bili mnogi borci sprejeti v KP. Tudi z njim je bilo tako. Avgusta 1943 sta ga tovariša Pipovoda in Franc Kramar-Simen poklicala na določeno mesto na Mokrcu. Nič nista povedala, čemu naj pride tja. Tam pa je izvedel, da je postal član KP. Izkaznice takrat ni dobil. Več kot to pa mu je pomenilo zaupanje, ki so ga imeli v njega in naloge, ki jih je opravljal.

Če mu je članstvo v KP pomenilo zaupanje in obveznost, da svoje naloge res dobro opravi, mu spomenica 1941, ki jo je dobil v roke leta 1947, pomeni priznanje za vse delo in trpljenje med NOB. Zato je nanjo zelo ponosen. Rad nam jo je pokazal.

Povedal je, da je dobil več priznanj in odlikovanj, a najljubša mu je spomenica, dokaz, da je bil v usodnih trenutkih naše zgodovine Titov vojak – revolucionar in borec za našo svobodo.

Zgodovinski krožek osn. šola Dolomitski odred Polhov Gradec

Jože Železnikar-Benše med člani zgodovinskega krožka na osnovni šoli Dolomitski odred v Polhovem Gradcu

Hans Beimler

Prevedel: Stane Šinkovec

V morilskem taborišču Dachau

Leto 1933. Od velike morije, prve svetovne vojne, je minilo komaj poldrugo desetletje. Svet pesti v tem času huda gospodarska kriza, ki posebno hudo prizadene poraženo Nemčijo. Težak položaj in neurejene razmere, v kakršnih se znajde weimarska republika, izrabljuje Hitler, ki se tega leta polasti oblasti. Pri tem mu je za dosego tega cilja največja ovira močna komunistična partija. Da bi jo spravil s poti, uporabi izzivanje. Požgati da »rajhstag« (nemški državni zbor) in za požig obtoži komuniste. To mu je izgovor za preganjanje in uničenje vsega naprednega v Nemčiji. Le mesec dni nato 22. marca 1933 ustanovi prvo koncentracijsko taborišče Dachau. Čeprav poskuša prikriti zločine, svet kmalu izve za grozodejstva, ki se dogajajo v nemških zaporih in taboriščih.

»Možakar še živi!«

»Kaj bo prišlo sedaj?« je bila moja edina misel, ki pa mi je dala obenem tudi moč, da sem bil pripravljen na nova mučenja. Toda tolkli so tako besno, da ni bilo upati, da bi še kdaj živ zapustil to luknjo. Upanje je zopet nekoliko naraslo, ko so mi ukazali: »Vzemi klobuk in plašč!« Esesovec, ki me je prej pripeljal sem z »achterjem« na rokah, me je zgrabil pod levo roko in me odvedel po kamnitih stopnicah v »belo dvorano«. Vsa esesovska svojat je bila še zbrana na stopnicah in verjetno je z zadovoljstvom prisluškovala,

kako poka gumijevka po človeškem telesu.

Ko so me zagledali, je tuljenje znova naraslo in netilo napadalno ozračje: »Kaj, možakar je še živ?« je rjovel eden od njih, drugi pa se je drl: »Pobijte ga do smrti!«

Postavili so se v špalir in moral sem »teči skozi šibe«. Ko sem prišel nekako do sredine dvorane in je rjojenje vedno bolj naraščalo, mi je prišlo na misel le še: »Zdaj jih boš dobil še od zadaj«. Pri vsakem koraku, ki sem ga napravil, sem mislil, da je to moj zadnji. Toda nič niso storili. A nekdo se je le »opogumil« in me z vso silo brcnil s konico svojih krvniških čevljev v trtice. Če me moj »vodnik« ne bi zgrabil pod levo roko in povlekel mimo

njega, bi padel na tla. Olajšano sem zadihal, ko sem zaslišal, da so se vrata »bele dvorane« zaloputnila za menoj. V oddelku 6/A so me peljali v sobo, kjer je bil na vratih napis: Načelnik (ali oddelek) za vprašanja zaščitnega zapora.

Komaj sva vstopila v prostor in me je navzoči »uradnik«, ovešen s kljukastim križem, zagledal, se mi je približal in me vprašal: »Gospod Beimler, je mogoče kaj narobe? Se ne počutite dobro ali kaj?« ... »Usedite se!« je dejal, čeprav je dobro vedel, da tega ne zmorem. Hkrati je stenotipistka postavila pred me stol. Ker mi je pot kar naprej lil s čela in se mi je megllilo pred očmi, sem se kljub tolikšnim bolečinam končno le usedel na zunanji levi rob stola, z roko pa sem se oprl na bližnjo pisalno mizo. Čez kakih pet minut je bilo »vodniku« ukazano, naj me odpelje, ne da bi mi povedali karkoli.

Najbrž so me pripeljali semkaj le zato, da bi se »predpostavljeno« sam lahko prepričal, da sem dobil pravošnjo lekcijo. Tokrat sva bila prav hitro v jetniški »sprejemnici«. Znova sem moral sprazniti žepe, eden od jetniških paznikov pa je pregledal, če sem odložil na mizo vse. Med tem je nek precej obilen paznik preklinjal komuniste, v katerih je zavohal ludožerce.

Bil je eden tistih »uradnikov«, ki so v času bavarske sovjetske republike prav tako besno psovali belogardiste generala Eppa, se pravi, prav hitro so se znali obrniti po vetru, ki je zapihal. Prav ta trebušnež me je odpeljal nato v 44. celico v četrtem nadstropju. Bila je to zbirna oziroma skupinska celica, kjer so že bili štirje partijci. Od teh sem spoznal le tovariša Ericha Olschewskega, katerega oče je bil že več tednov v zaporu Landsberg. Ker sem se na pogradu zvijal od bolečin in se nisem bil sposoben pogovarjati, se je zbralo okrog mene šest zapornikov. Začeli so me spraševati, kaj se je zgodilo z menoj. Prosil sem jih, naj mi pomagajo sleči suknjič in telovnik. Ko

so mi odpeli naramnice in slekli še hlače in opazili, kako razbičano je moje telo, so od groze vsi zavpili.

»Stalno primerno« ravnanje z jetniki

Po treh dneh smo bili premeščeni v celico 13, kjer je bilo ob normalni zasedbi za jetnike 14 postelj. Ta čas nas je bilo tu natlačenih 18 do 20 in celo 22. Verjemite mi, da niso bile v nobeni ječi doslej celice tako umazane in zadušljive, kot je bilo to v Münchenski policijski upravi. Jetnike je bilo strah, ko je prišla noč in so se hoteli uleči, kajti zaradi gomaženja mrčesa niso celo noč imeli miru. Nič čudnega, če so tla le površno pometli in veliko celico na hitro vsaka dva dneva »počistili« z vlažno cunjjo. Prah, ki je odpadal od slamanja, ki so jih vsak dan premetavali, pa se je lepil v blatne kepe.

Poleg vrste komunističnih funkcionarjev, je bilo tu tudi nekaj intelektualcev in šest okrajnih vodij »Reichsbannerja«. Eden od intelektualcev, katerega imena pa si nisem zapomnil, je bil tu zaradi tega, ker je pred letom dni napisal za časopis »Frakfurter Zeitung« nekaj člankov o napredku v Sovjetski zvezi. Tudi monarhista smo imeli v celici. Zaprt je bil v zvezi z načrti Grafovega in Eisnerjevega morilca, Arco-Valleyja.

Ko sem se lahko že nekoliko vzravnal in hodil, sem napisal predsedniku bavarske politične policije in državnemu vodji SS pismo in predlagal, da bi lahko prejemal časopise in cigarete. Že drugo jutro mi je den od uradnikov prebral s krpe papirja Himmlerjev odgovor: »Beimlerja obvestite, da lahko naroči časopisov, kolikor hoče – kaditi pa ne sme!«

Ob tej zavrtnitvi se je v naši celici razpletla »velika« diskusija. Se toliko bolj zaradi tega, ker je v sosednji celici 15 atentator Arco poleg cigar po 50 pfeningov lahko pil vino, pivo in ob ženski strežbi s hotelsko hrano užival

Med najbolj uspelimi akcijami

Napad 15. SNOUB na Zdensko vas

Letos septembra mineva 38 let, odkar je bila v bližini Metlike ustanovljena 15. SNOUB Belokranjska. V tej brigadi sem bil najprej borec, nato pa obveščevalec.

Po srditih bojih brigade okrog Suhorja leta 1943 v oktobrski nemški ofenzivi, kjer je sovražnik imel hude izgube, se je brigada premaknila na hrvaško stran oblegat ustaško postojanko Vrbovsko. Po bojih okrog postojanke Oralj in napadu na ustaško postojanko Nesredič je brigada zapustila Belo krajino in krenila v Suho krajino. Po številnih bojih je prišlo povelje za napad na nemško belogardistično postojanko Zdenska vas (27. 2. 1944).

Obveščevalci smo v kratkem času zbrali vse potrebne podatke o sovražniku v postojanki, narisali skico postojanke ter vso dokumentacijo predložili štabu brigade. Sovražnikova posadka je štela okrog 400 mož.

Zdenska vas leži sredi ravnine, na zahodni strani je gozdnat svet. Postojanka je bila utrjena z bunkerji in žično ograjo.

Enako je bila utrjena tudi cerkev sv. Antona. Posadka je bila oborožena z lahkim pehotnim oro-

jem. Imeli pa so še dva minometna, tank, protitankovski top, pri sv. Antonu pa še minomet in žaromet. Petnajsta brigada je štela 500 borcev, ki pa so bili slabo oblečeni in obuti, oboroženi le z lahkim orožjem. Zato je brigada dobila od štaba divizije v pomoč tri lahke tope in dve havbici. Napad se je začel 27. februarja 1944 zvečer. Najprej je topništvo zasulo Zdensko vas in oporišče sv. Antona z granatami, ki pa sovražniku ni prizadelo posebnih izgub zaradi megle in nenatčnega streljanja. Med padanjem granat so se bataljoni približevali bunkerjem ter začeli jurišati.

Oporišče sv. Antona je napadla skupina bombashev, ki je naletela na hud sovražnikov odpor. Po vasi in v bližini žice je patroliral sovražni tank. Žaromet je razsvetljeval položaje. Naši juriši so se ponavljali do jutra. Ranjencev je bilo vedno več.

Zaradi tega je štab brigade izdal povelje, da se bataljoni umaknejo na izhodiščne položaje. Podnevi (28. 2.) je brigada z manjšimi napadi zadržala sovražnika do večera v postojanki.

Dne 28. februarja 1944 so začeli naši topovi in

minometi obstreljevati postojanko že podnevi, da so bili zadetki vidni.

Pri sv. Antonu sta bila zrušena glavni bunker in cerkev ter zvonik. Borci so jurišali ter pregnali posadko. Zbežala je proti Grosupljem. Sovražniku je začelo primanjkovati municije. Komendant postojanke je prosil za pomoč, ki pa je ni dobil. Borci 15. brigade so s pomočjo enega bataljona 12. brigade osredotočili napad na osrednjo postojanko. Bilo je nekaj urišev in postojanka je padla. Sovražnik se je s pomočjo tanka prebil in zbežal v Grosuplje in Velike Lašče. Plen je bil obilen.

Kljub žrtvam (4 mrtvi in več ranjenih borcev) je bil sovražniku zadan hud udarec.

Napad na Zdensko vas je bil v zgodovini 15. brigade ena izmed največjih uspešnih akcij. V spomin na ustanovitev brigade je vsako leto srečanje vseh borcev in aktivistov. Tako bo tudi letos 6. septembra v Božakovem pri Metliki. Ob 10. uri bo slavnostni govor s kulturnim programom. Po programu pa bo tovariško srečanje. Pridite!

Metod Plut

Naši znaki

Naši junaki dela

Na razstavi Odlikovanja in znaki na Slovenskem smo leta 1978 razstavili veliko odlikovanj iz zbirke slovenskih muzejev in zasebnikov. Bilo je polno medalj, križcev, redov, zvezd in vse se je bleščalo in svetilo. Obiskovalci so se ustavljali in pasli oči na bleščeči velikosrbsko-jugoslovanski monarhistični krami raznih svetih Sav, belih orlov in podobnega, skoraj neopaženo pa je ostalo naše slovensko bogastvo na tem področju. Naši slovenski znaki in odlikovanja res niso zlata ali srebra, večinoma so po videzu celo precej skromni, kljub temu pa imamo odlikovanje, ki se lahko tudi po videzu mirno meri s pisanimi tujimi redi.

Naša črno-bela fotografija ne more pričarati pravega videza odlikovanja, ki ga danes predstavljamo. Ni mogoče videti lepe barve rdečega emajla in pravega vtisa, ki ga daje ta velika zvezda. Res je velika, saj je od enega konca krakov do drugega kar 73 milimetrov, to je pa tudi za odlikovanja že zavidanja vredno. Na omenjeni petokraki emajlirani zvezdi je pritrjeno okroglo bronasto polje, na katerem je delavec z zaviranimi rokavi in s štirimi opekami v rokah. Natanko takšnega delavca že poznamo. Z njim smo se srečali na zletni znački iz Ajdovščine avgusta 1946. Iz tistega časa pa je tudi naše odlikovanje »UDARNIKU«.

Avgusta 1946 so bili razglašeni prvi udarniki trimesečnega tekovanja, kot se je reklo takrat. Zvezna planska komisija je namreč v prvi polovici leta 1946 sprejela Pravilnik o načinu in pogojih za razglasitev udarnikov v podjetjih in ustanovah. Do tega pravilnika je prišlo po predlogu glavnega odbora enotnih sindikatov. Potrebno je bilo namreč enotno določiti

merila za dosego naziva udarnik. Po tem pravilniku je bil udarnik opredeljen kot časten naziv, »ki se podeljuje delavcem in nameščencem kot priznanje za njihove goreče napore pri obnovi in izgradnji države«. V to široko opredelitev pa niso sodili člani mladinskih brigad in podobni, pač pa samo delavci v podjetjih in ustanovah. Šlo je za njihov prispevek v kolektivu, kjer so bili zaposleni. Do naziva udarnik so

no korist. Z udarništvom je bilo povezanih precej koristi. Uvedena je bila dopolnilna preskrba z živili, z obleko, kurjavo in hrano ter podobno.

Ob današnjem odlikovanju se postavlja več vprašanj. Ali so bile te rdeče zvezde podeljene samo ob prvem razglasitvi avgusta 1946 ali pa tudi kasneje? Vemo, da so jih nosili idrijski rudarji in drugi udarniki na »paradi dela« v Ajdovščini. Ali so jih

Naše največje in lepo odlikovanje UDARNIKU

bili upravičeni delavci in nameščenci, ki so se posamič ali kolektivno udeleževali delovne tekme in so v osemurnem delavniku v treh mesecih prekoračili normo za najmanj 20 odstotkov, kjer norma ni bila določena, pa so morali za najmanj 30 odstotkov preseči obstoječe ali običajne norme ob dobri kakovosti izdelka. Naziv udarnik je bil namenjen tudi kot spodbuda racionalizatorstvu. Do njega so bili upravičeni delavci, ki so s svojimi predlogi in iznajdbami racionalizirali in pospeševali proizvodnjo ter s tem podjetju ali ustanovi prinašali material-

nosili udarniki tudi drugod? Lepo bi bilo, če bi kateri naših bralcev lahko pomagal s še tako skromnimi podatki, ki bi nam nekoliko več povedali o tem lepem odlikovanju. Zvezni pravilnik ni predpisal posebnega znaka za udarnike in vsaj po mojih podatkih po drugih republikah te velike rdeče zvezde ne poznajo. Zakaj je bila ukinjena? Je bila mogoče predraga izdelava? Se in še se rojevajo vprašanja in škoda, če bodo ostala brez odgovorov. Leta 1946 ni bila majhna stvar biti udarnik. Časi so bili zelo drugačni od današnjih...

Janez J. Švajncar

prav prijetno jetniško življenje. Šest funkcionarjev »reichsbannerja« je bilo zelo presenečenih, ko sem jim povedal, da sede nadstropje više Rosenstrass, Auer in nekaj urednikov časopisa »Münchner Post« in uživajo enake prednosti kot Arco.

»Umril bom za sovjetsko zvezdo«

Dnevi pred mojo premestitvijo v koncentracijsko taborišče Dachau so bili polni vrve. Razen starega sodelavca Karla Hausa iz Allacha, nekega tovariša iz mesta Dachau, šest »reichsbannerjev« in mene so bili ljudje v naši celici le po dan ali dva. Ali so jih zopet izpustili ali pa premestili v drugo celico ali zapor (Stadelheim, Neudeck, Kornelius) ali naravnost v Dachau.

Poleg zaprtih funkcionarjev nemške komunistične partije (KPD), mladinske komunistične nemške organizacije (KJVD) in drugih organizacij je bila večina zaprtih – se pravi novodošlih – članov komunistične partije in mladine. Mnogo mladih tovarišev je padlo v roke morilec zaradi prodaje časopisa »Neue Zeitung« in ob razpečanju letakov. Ti tovariši niso bili aktivni le, dokler so bili na prostosti. Nič manj pogumni niso bili, ko so jih zaradi njihove revolucionarne dejavnosti mučili in jim grozili s smrtjo. Žal ni mogoče navesti imen vseh teh proletarcev, ki so iz dneva v dan dokazovali pravo junaštvo. Le en primer naj navedem: iz krajevne skupine Tutzing pri Münchnu je bilo ujetih večje število tovarišev, med njimi mnogo mladincev. Kot večino prijateljev so tudi njih odvedli v mučilnico, kjer so vsakomur odmerili na zadnjico »le« 10 udarcev z gumijevko. Nato so enega od njih vprašali: »Si zdaj še vedno za komunizem?« ... »To bi bilo slabo prepričanje, če bi ga zatajil zaradi teh desetih udarcev z gumijevko, jim je odvrnil. To je seveda rjave morilce razkačilo in strahotno so ga

pretepli. Znova je sledilo vprašanje: »Si še vedno za komunizem?« ... »In če me pobijete do smrti, bom umrl za sovjetsko zvezdo«, se je glasil njegov odgovor. Nato so zverine udrihale po njem toliko časa, da mu je meso na sedalu viselo v krpah. Odvlekli so ga v celico. Ko so ga v celici zaprti zagledali, je še bolj naraslo sovraštvo do mučiteljev. Le neki starejši tovariš se je obrnil v kot in jokal.

Lahko bi navedel cel ducat podobnih primerov resničnega junaštva komunistov, zaprtih v podzemskih ječah tretjega rajha.

Osem dni sem bil zaprt v policijski ječi in v tem času so mnogi tovariši pokazali svoja razmesarjena telesa, a vsak je verjel, da se bodo krivniki sami naveličali neprestano, več desetkrat dnevno udrihati po človeškem telesu.

Znova so se odprla vrata celice in z drsajočimi koraki je prišel med nas tovariš Horn, funkcionar enotne organizacije gradbenih delavcev. Ni mu bilo treba govoriti, pa tudi nihče ga ni spraševal, kajti vsakomur je bilo jasno: bil je v mučilnici. V kottičnih ustnic – kri, gornja stran leve roke pa dvakrat tako nabrekla kot normalna. Padel je na pograd in ječal. Čez čas je nastopila v celici grobna tišina. Horn se je oprl na desno roko, se dvignil in motril navzgor. Ko me je zagledal, je v trenutku pozabil na bolečine. Bil je nadvse vesel, da sem še živ. Vsi zunaj, komunisti in delavci, so dvomili o tem. Prosil nas je, naj mu slečemo suknjič, ker tega ni mogel storiti sam. »Počasi, počasi«, je prosil, kajti očitno so bile bolečine prevelike. Naramnice so popustile, spustil je hlače in dvignil srajco. Toliko, da nismo kriknili. Vse telo, od kolen do tilnika, ena sama krvava gmota.

Te nove sledi fašističnega mučenja so tovarišem dokazovale, da sem imel prav, ko sem jim govoril: »Moramo se pripraviti na še hujše stvari!« Kljub vsemu je bilo razpoloženje med jetniki – razen redkih izjem – dobro.

Kalile so ga le vedno nove gnusnosti rjave soldateske.

Medtem je minilo deset dni in zdelo se mi je čudno, da sem ostal, tako kot nekateri drugi tovariši, toliko časa v policijskem zaporu, medtem ko je večji del odšel od tu že čez nekaj dni. Končno pa je bilo prav vseeno, v kateri fašistični luknji te mučijo. Razni poskusi priti v zvezo z zunanjim svetom, so ostali precej časa brez uspeha. Omejiti smo se morali le na to, kar smo zvedeli od novih prijateljev. Zato sem bil nekako presenečen, ko me je 22. aprila neki starejši esesovec, verjetno proletarec – medtem ko so bila zaradi čiščenja vrata celice odprta – obvestil, da se tolpa ni zadovoljila le s tem, da je dobila v svoje krvave roke mene, ampak je vrgla v ječo tudi mojo ženo in žene vodilnih partijskih funkcionarjev. Le tiste žene lahko računajo, da bodo izpuščene, katerih možje so bili že umorjeni. Medtem ko se je žena tovariša Knödlerja v zaporu obesila, so druge in tudi moja žena med njimi, zaprte in kdo ve kdaj bodo izpuščene.

Nov atentat na Hitlerja

V program nasilja Hitlerjevega režima so spadali tudi občasno »odkriti načrti za atentat«. Nekoč je bilo to »troje ruskih boljševikov, ki naj bi jih opazili, ko so položili k nekemu spomeniku ročne bombe in se nato odpeljali z avtom«. Tokrat, 23. aprila, je bil to nečak indijskega pesnika, Nobelovega nagradjenca Tagoreja. Nečak se je pripeljal čez mejo v avtu barona von Vegesacka iz Kufsteina. Takoj pri prehodu meje so ga aretirali in poslali v münchenske policijske zapore. Ponoči na 24. april so tega »nevarnega fanta« vrgli v našo celico. Ko smo ga vprašali, kako to, da so ga kot izozemca zaprli, je odvrnil, da ve o tem prav toliko kot mi. Ko so nam – iz celice 13 – dovolili 24. aprila dopoldne četr-

turni sprehod v hodniku, se je pridružil policistu, ki nas je nadzoroval, neki nenavadno debel esesovski »sturmfürer«, ki se mu je obraz kar bleščal od debelosti, in se glasno pogovarjal s policistom. Ko je zagledal »atentatorja« je stražarju dejal: »To je vendar fantek, ki je nameraval napraviti atentat na Hitlerja, a so nam iz Italije pravočasno signalizirali o tem. Zdaj bodo zaplenjeni avto popolnoma razdrli, in če bodo odkrili najmanjšo stvar, bo takoj ustreljen«.

Zdaj smo s Tagorejem vedeli, zakaj je bil prijet. Videli smo, kako resen je njegov položaj, da je nacizem zmožen vsega in da se zdaj nihče več ne sprašuje o tem, če zagreše nacisti en zločin več ali manj. A Tagore nam je sam odvrnil na obtožbo: »To je nesmisel!« Toda nas je kljub temu skrbelo zanj in vsi smo bili veseli, ko smo zvedeli, da bo v najkrajšem času izpuščen. Videl je naša razmesarjena telesa in po izpustitvi je nato objavil v inozemskem časopisu izčrpno o svojih doživljajih v nacistični Nemčiji in se zavzel za žrtve fašističnih oblastnikov.

Sedemdeset centimetrov dolge, bikovke

Ko sem bil zaprt že 14 dni, je vstopil v celico jetniški paznik in začel klicati imena tistih jetnikov, ki naj bi prišli na transport. Močno sem bil presenečen, ko sem 25. aprila dopoldne zašlislal med drugimi tudi moje ime, kajti prepričan sem bil, da ne bom prišel več od tod. »Oddaj brisačo in vzemi vse s seboj!« Spodaj v jetniški sprejemnici so nam spet vrnilli naše stvari (razen noža), nakar so nas nagnali v nekakšno kletko, zamreženo iz debelega okroglega železa. Bilo nas je kakih 10 ali 12 tovarišev. Pojavil se je policijski uradnik z velikim kljukastim križem na zavihu.

Se nadaljuje

Louis Adamič: 1899–1951

Človek za dve domovini

V letošnjem letu, ko mineva trideset let od tragične in še vedno nerazjasnjene smrti ameriškega Slovenca in slovenskega Amerikanca, glasnika prijateljstva in resnice, pisatelja in publicista Louisa Adamiča, se je zvrstila in se bo do konca leta še nanizala vrsta prireditev v njegov spomin

»Sedanje zanimanje za etnične in kulturne korenine je prineslo tudi obnovljeno zanimanje za Louisa Adamiča. Omenjeni avtor, osebnost v kulturniških in političnih gibanjih v obdobju med leti 1930 in 1950. Zgodnji zagovornik kulturnega pluralizma je postal predhodnik etničnega ožvljanja našega sedanjega časa...«

miča v Združenih državah Amerike. Hkrati s temi pa je tudi v Sloveniji vse letošnje leto posvečeno poglobljenemu spominu na tega velikega moža. Poleg tega, da je izšla druga, izpopolnjena izdaja Adamičeve knjige Orel in korenine, da v dnevnem časopisju prebiramo spomine ljudi, ki so ga poznali, odlomke iz njegovih del in razmišljanja o njih,

seljencu, že tretjega in četrtega septembra pa bosta v Grosupljem in njegovi rojstni vasi Blato spominski slovesnosti.

Referati, ki so pripravljeni za bližnji simpozij, pričajo, kako široka je bila Adamičeva dejavnost in koliko različnih področij dela je obvladoval, ali se jih vsaj dotikal. Naj navedemo le nekaj naslovov: Drago Druškovič je pripravil referat Louis Adamič in Prežihov Voranc, Helga Glušičeva obravnava Adamičev roman v luči sodobne slovenske proze, Mile Klopčič oživlja svoje spomine na stike z Adamičem, tudi Stane Kolman obuja spomine na srečanja s pisateljem leta 1949. Še mnogi drugi v svojih prispevkih obujajo spomine na srečanja z njim, medtem ko nekateri prispevki zajemajo tudi Adamičevo časnikarsko dejavnost, njegovo pomoč slovenskemu gledališču, njegovo izselitev iz Slovenije.

Hkrati bodo na simpoziju obravnavali tudi tako pomembne teme kot je Formiranje Adamičevega sistema vrednot o Ameriki in Jugoslaviji. Mimo simpozija se obeta v založništvu še nekaj novosti, med njimi izbrana Adamičeva pisma (H. Christiana) in ponatis nekaterih njegovih del (pri založbi Borec).

Mi smo se želeli oddolžiti spominu na velikega prijatelja Slovencev in Jugoslovancev vsaj s kratkim pogovorom s Stane Kolmanom, ki je bil leta 1949 po službeni dolžnosti eden od udeležencev poti po Jugoslaviji, ko so naši tovariši poskrbeli, da si je Louis Adamič lahko zares temeljito ogledal našo domovino in dobil tako popolnejšo podobo o dogajanjih v Jugoslaviji in o naši usmeritvi.

Nad tisoč dokumentov iz arhivov CIA

Kot magnet pritegne vsakogar, ki razmišlja ali piše o Louisu Adamiču, njegova skrivnostna smrt. Večina se nagiba k mnenju, da je bil umorjen, kar bi nenazadnje ustrezalo vedenju o vsem tistem preganjanju in zasledovanju, ki ga je bil pisatelj v svoji novi domovini deležen. Treba je namreč vedeti, da je bil Louis Adamič prijatelj Jugoslavije pred vojno in

med drugo svetovno vojno, ko je z upornostjo ter zagnanostjo iskalca resnice objavljaj celotno vrsto časopisnih člankov in brošur o junaškem partizanskem bojevanju Titovih borcev. S treznim poznavanjem svoje nove domovine je znal poiskati prave besede in prave načine predstavitve našega narodnoosvobodilnega boja. Hkrati pa je, kar ni nič manj pomembno, ostal zvest prijatelj Jugoslavije tudi v času, ko je zavladovalo v povojnem političnem življenju ozračje hladne vojne, ko smo se v Jugoslaviji otepali z informbirojem in ko se je v Ameriki do neslutnih razmerij razbohotila protikomunistična gonja z »lovom na čarovnice«.

»Menda je ameriška CIA »odmrznila« nekatere doslej nedostopne arhive, med katerimi je tudi nad tisoč dokumentov o pisa-

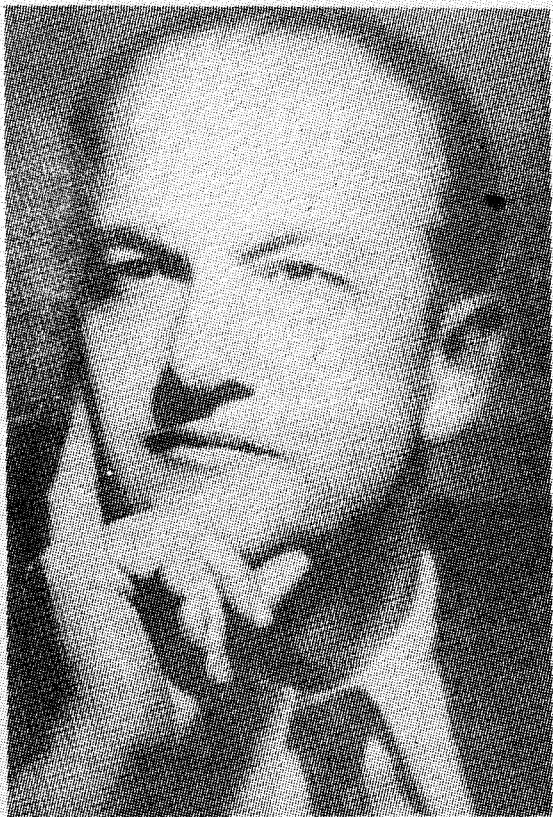
Odprt, pa tudi dobronamerno kritičen človek

Stane Kolman je spoznal Louisa Adamiča leta 1949, na poti po Jugoslaviji. Iz pisateljevih dnevnih zapisov številnih takratnih doživetij, pogovorov in srečanj je nastala knjiga Orel in korenine. »Spominjam se ga kot silovitega, odprtega človeka, ki pa je znal biti tudi kritičen. V spremstvu tovarišev Beblerja, Edvarda Kardelja, Moše Pijadeja in drugih je krenil na pot po naši domovini. Peljali smo se iz Beograda do Užic, pa prek Zlatibora v Čajetino, Nikšić, Titograd, Hercegnovi in nato v Bosno ter prek dela Hrvaške v Ljubljano. Močno si je želel spoznati Jugoslavijo »v bazi«, kar sta mu v kar največji meri omogočila tovariša Tito in Kardelj. Edvard Kardelj si je kljub številnim

Ljubljani pričakujejo, da bom izpolnil svojo trilogijo, kakor je to pred kratkim izrazil Jakac. Pozneje so tudi drugi delali glede tega pripombe. Vendar kaj pomaga pojasnjevati! Will Rogers je imel prav: vsi smo nevedni, le da v različnih zadevah. Ljudje nimajo niti pojma o ameriški založniški politiki. Če bi jim povedal, da »Moja rodna dežela« leta 1943 ni bila objavljena, ker ni bila v skladu z obveščanjem javnosti, kakršno je bilo v veljavi za tisto obdobje (pripisoval je Mihailovičevim četnikom, ki so sodelovali z okupatorjem, zasluže za vojaške operacije Titovih partizanov), bi bil moral imeti predavanje, zakaj je bilo obnavljanje založnikov upravičeno, v tem primeru pa bi ne mogel biti prepričan, da ne bi položil temeljev za več zmotnih pojmovanj o Združenih državah, kakor bi jih bil razpršil.

Celo »najbolje« informirani ljudje v Jugoslaviji vedo samo za J. Parneela Thomasa in za Komite zoper protiameriško dejavnost. In večji del tistega, kar vedo, ne drži popolnoma. Manjka jim poznavanje, da ne rečem razumevanje za druge skupine in posameznike, ki zdaj nekaj pomenijo v ameriškem življenju in razpihujejo histerijo »mrzle« vojne, od politično usmerjene katoliške hierarhije do slaboumno nepolitične komunistične partije, od blazne in gangstrske desnice do ekscentrične in neskropulozne levice – samih dejavnikov, katerih intenzivna dejavnost v sedanji mednarodni mori, ki tlačijo ljudi, lahko odvrne večino ameriških založnikov od rokopisa o Jugoslaviji, ki ne bi Tita docela zdelal – čeprav je zdaj nenadoma videti, kot da so se spremenili odnosi do njega v State Departmentu in v zadnjih številkah New York Timesa, ki sem jih videl.

Po drugi strani pa – kako naj ne pišem o Titu in novi Jugoslaviji? Če se temu ognem, potem lahko kar obesim svoje pisateljstvo na klin. Zdaj ko prebiram zapiske, ki sem jih »napravil« o X-ovem izbruhu glede na resnico in Ameriko, ne soglašam z njim vsaj v eni točki. V Združenih državah in

LOUIS ADAMIC:
HIS LIFE, WORK,
AND LEGACY

A THIRTIETH ANNIVERSARY

COMMEMORATION

June 8, 1981

Vabilo na newyorško komemoracijo ob tridesetletnici pisateljeve smrti

Tako je zapisano na vabilu na mednarodni simpozij o Louisu Adamiču, ki je bil maja meseca letos v St. Paulu v zvezni državi Minnesota, ZDA, in ga je organiziral Center za raziskavo zgodovine izseljenstva pri univerzi Minnesota. To je bila le ena od številnih prireditev, ki so letos posvečene spominu na Louisa Ada-

pa je v Sloveniji prav za september načrtovana vrsta posebno skrbno pripravljenih prireditev. Tako velja v prvi vrsti opozoriti na znanstveni simpozij, ki bo med 16. in 18. septembrom na ljubljanski univerzi Edvarda Kardelja, 16. septembra bo v Kulturnem domu Ivana Cankarja osrednja proslava v spomin velikemu iz-

telju Louisu Adamiču, kar nam že takoj lahko pove, da so ga leta in leta zasledovali, »nam je ugodoma povedal Stane Kolman. »Zdaj bo pač potrebno zbrati potrebno vsoto denarja, ki bo omogočila preslikavanje teh dokumentov, ki jih bodo potem znanstveni delavci strokovno obdelali. Ne moremo govoriti o Louisu Adamiču kot komunistu, vendar pa je bil brez dvoma za takratne ameriške razmere izredno napreden in je po vsej verjetnosti zaradi tega moral tudi umreti.«

nalogam in zadolžitvam vzel čas in potoval z Adamičem. Vsi skupaj smo želeli temu možu predstaviti Jugoslavijo v resnični luči, brez olepšavanja in mu dokazati, da nismo ne agenti Vzhoda ne Zahoda.« O svojih zapiskih, želji po resnični predstavitvi tistega, kar je pri nas videl in doživel Louis Adamič, v Orlu in koreninah med drugim piše tudi tole:

»Napisati ali ne napisati novo knjigo o Jugoslaviji?« sem zapisal 5. marca. »Nekateri ljudje v

drugje na Zahodu so ljudje, kakor domnevam, ki želijo izvedeti resnico o kominformskem razdoru in o tem, kaj se je zgodilo v Jugoslaviji in zakaj?

Ampak kaj vem v resnici? Vse, kar imam doslej, so tile na hitro roko natečkani zapiski in moji vtisi, ki jih še nisem prenesel na papir, in to me navdaja z ostrim občutkom, kako pomemben je ta trenutek v Jugoslaviji,

hkrati pa občutim vzdušje, ki obkroža in prešinja vso to zgodbo. Še nikoli ni nobena snov tako močno učinkovala name, hkrati pa nisem bil še nikoli tako negotov glede na svoje možnosti, ali jo bom znal v celoti dojeti in ali bom znal ustvariti iz tega nekaj, kar bo imelo vrednost.

»Govoril je na številnih mitingih, ki smo se jih na naši poti udeležili. Tako

se spominjam Nikšiča ali pa Drvarja, ki je bil v času našega obiska še porušen. Nagneten v stari mehani, so mu domačini pripovedovali o desantu na Drvar. Pazljivo jih je poslušal. Podobno mu je skupina kmetov na Črnem jezeru pripovedovala partizanske doživljaje, spomine na dvainštirideseto, ko so se borci mnogo pogovarjali o sovjetski pomoči, jo pričakovali – a zaman.

Kritično je ocenjeval naše ravnanje, spraševal, kako bomo to ali ono izpeljali. Mi smo mu razgledno pojasnjevali. Treba je vedeti, da je bil čas še tik po vojni in za prenekatero stvar smo menili, da jo bomo uredili kar v nekaj letih.

Seveda Louisu Adamiču ni bilo prikrito prav nič od naše takratne revščine. Ceste so bile slabe in ozke, mesta še sredi obnove, po vaseh zaosta-

lost. Vendar pa nikoli ni bil površen opazovalec. Nenehno si je zapisoval, zlasti iz pogovorov z ljudmi. Čimveč je hotel ohraniti drobnih vtisov, kajti zavedal se je, da bo pisane, ki se ga je namenil opraviti, odmevalo tako na Vzhodu kot na Zahodu.

»Pripovedoval nam je, pa tudi v pismih svojim prijateljem je omenjal, kako ga v Ameriki priganjajo,« se je spominjal Stane Kolman. Nič čudnega, saj je že leta 1934 dvignil tam v daljni deželi onkraj morja svoj glas proti terorju takratnega starojugoslovanskega režima. Bil je med prvimi, ki je z vsem svojim ugle-

dom in osebnostjo stopil na stran našega boja pod Titovim vodstvom in tako usmerjal tudi naše ameriške izseljence. In nenazadnje je bil prvi, ki je skušal obdelati najtežje del naše novejši zgodovinske poti, kar so drugi storili v pričevanjih o tistem času mnogo kasneje.

»Iz pogovorov z njim je bilo mogoče zaslutiti, da ga obhajajo tudi strahovi. Polarizacija Vzhod-Zahod je bila na višku, mi smo bili nekje sredi tega in on – z nami.« Komaj leto dni pred svojo smrtjo je pisal svojemu prijatelju, slovenskemu igralcu Ivanu Levarju:

LOUIS ADAMIC, MILFORD, NEW JERSEY

Dragi prijatelj Levar –

Ravnokar sem dobil dopisnico od dr. Zore-ta, ki mi poroča, da je nekje izgubil kavo, ki sem jo Vam poslal. Silno mu je žal. Seveda ni njegova krivda. V prihodnjih par dneh Vam bom poslal isto pošiljko – 24 funtov – po pošti.

Tukaj imam cele kupe neprilik in težkoč z mojo knjigo. V glavnem je to, da je vlada nove Jugoslavije komunistična, medtem ko tukaj je komunizem najhujši greh. Cela propaganda je organizirana okoli protikomunizma in to ima strašen vpliv tudi na J., četudi je izjemna... antikomunizem. Moji založniki pravijo, da je moja najboljša oz. ... (nečitljivo) ... knjiga, ali boljše se izdati jo, ker je mogoče, da pride do vojne v prihodnjih 6 mesecih in to bi bilo katastrofalno za investicijo. Prosim povejte to Vidmarju in Kozakom. Mogoče bom v Jugoslaviji tekom avgusta.

Pozdrav Vam in soprogi! Upam, da to pot kava pride v red.

Podpis L. A.

Silno, silno sem truden, želim si vsaj 6 mesecev počitka nekje, ali kje? Cel svet je čisto iz glave –

Tudi v Ameriki povečano zanimanje za Adamiča

Kljub temu, da je že v času svojega življenja veljal za priznanega ameriškega pisatelja in publicista, so njegova dela, ki obravnavajo izseljeništvu in odnose do nove domovine, postala ameriški javnosti in raziskovalcem še bolj zanimiva v zadnjih letih, ko prav vprašanjem etničnih skupin, izseljeništvu in nastajanja ameriške nacije posvečajo vse več pozornosti. Vloga in mesto priseljencev v ameriški družbi postaja vse širše raziskovana tema in Adamič je bil prvi, ki je s svojimi deli, kot je Moja Amerika in druga, opozoril nanjo.

Prvi prevajal Cankarja v angleščino, Titovo odlikovanje že 1944. leta

Da je vezi med staro in novo domovino spletal

zares nerazdružno, nam povesta tudi takšna podatka, kot ju omenjamo v mednaslovu. Prvi je bil, ki se je lotil prevajanja Cankarjevih besedil v angleščino in prav tako je bil med prvimi, ki je še pred koncem vojne, septembra 1944. za svojo privrženost in prizadevanja za to, da bi svet spoznal resnico o našem boju, prejel visoko odlikovanje – red narodne osvoboditve. Ljubil je rodno grudo, rad je imel ljudi, ki so mu obujali spomin na otroštvo in leta odrasčanja, vendar si je nad vse želel, da bi ti ljudje živeli bolje in lepše, kot so živeli njegovi dedje in pradedje. Zato se je bojeval z vsemi sredstvi: s pisanjem, z govori in številnimi pogovori z ameriški politiki in kulturniki, v časnikarstvu in zasebno. V veliki meri mu je uspelo in to je brez dvoma njegova največja zasluga.

PICTURE STORY OF THE YUGOSLAV PEOPLE'S
EPIC STRUGGLE AGAINST THE ENEMY-TO WIN
UNITY AND A DECENT FUTURE 1941-1945

V publikaciji, ki jo je s pomočjo svojih prijateljev izdal v New Yorku spomladi 1945. leta, predstavlja Louis Adamič skozi fotografije in podpise k njim štiri leta boja jugoslovanskih narodov in narodnosti za svobodo. »Po informaciji, ki sem jo pred kratkim prejel iz Jugoslavije, je ljudski upor 27. marca 1941. leta načrtoval in vodil Tito, katerega ime je postalo v svetu znano tri leta kasneje, poleg ostalih voditeljev jugoslovanskega odporstva. To pričevanje bo natančneje dokumentirano po vojni. Sredi aprila 1941. je bila Jugoslavija okrutno okupirana... Jugoslovani niso čakali, da bi bili osvobojeni. Osvobajali so se sami...« Tako je zapisal med drugim v uvodu z naslovom »Osvoboditev 1941 – 1945«.

SO TREBNJE

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE IN DRUGE
DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

ČESTITAJO ZA OBČINSKI PRAZNIK
OBČINE TREBNJE

ITAS

INDUSTRIJA TRANSPORTNIH SREDSTEV IN OPREME n. sol. o. Kočevje
SLOVENIJA-JUGOSLAVIJA

61330 KOČEVJE Reška cesta 13
Telefon: h. c. (061) 851-511; Generalni direktor: (061) 851-297; Kom. direktor: (061) 851-526
Telex: 31-147 YU ITAS; Telegram: »ITAS«

PROIZVODNI PROGRAM:

- prikolice in polprikolice
- kiper prikolice in polprikolice
- polprikolice za prevoz kontejnerjev
- avtomešalice za prevoz betona
- cisterne za prevoz materialov v razsutem stanju
- betonarne
- oprema za prevoz in vskladiščenje živinske krme
- stabilne silose za žitarice in druge materiale v razsutem stanju
- pretovarne postaje za materiale v razsutem stanju
- kompletna oprema za pnevmatski transport materialov v razsutem stanju
- kontejner-cisterne za prevoz materialov v razsutem stanju

PREDSTAVNIŠTVA:

11000 BEOGRAD, Zmaj Jovina 7, tel. (011) 636-821; 637-946
41000 ZAGREB, Mrazovičeva 5, tel. (041) 411-727
61000 LJUBLJANA, Trg komandanta Staneta 4, tel. (061) 557-512
78000 BANJA LUKA, Branka Radičevića 20, tel. (078) 32-745

nova kolekcija '81-'82

Papirnica Vevče – p. 61260 Ljubljana Polje –
Telefon 48-141 – Telex 31-116

TV-15 – 1

Če želite podrobnejše informacije o lepljenju ali izbiri tapet, odrežite ta kupon in ga pošljite na naš naslov.
Brezplačno vam bomo poslali naše prospekte.

A. Navodilo za lepljenje tapet

B – Vzorci kolekcije tapet '81-'82

INTERTRADE

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO —
INTERNATIONAL TRADE CORPORATION

MOSE PIJADEJEVA 29
61001 LJUBLJANA

TRGOVSKA DELOVNA ORGANIZACIJA

modna hiša n. sol. o.
DS SKUPNIH SLUŽB LJUBLJANA

61113 LJUBLJANA,
Mašera-Spasičeva 8
Telefon: tajništvo 342 569
računovodstvo 342 367
Poštni predal: 71

Trgovska delovna organizacija MODNA HIŠA z blagovnicami v Ljubljani, Mariboru, Osijeku in Smederevu – pester in modno aktualen izbor jesenske in zimske konfekcije, meterskega blaga, galanterijskih artiklov ter modnih dodatkov – zadovoljstvo vseh kupcev.

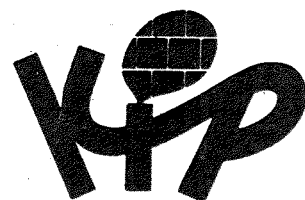
Obiščite nas in se prepričajte

20 let MODNE HIŠE

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

Jože Pajk

Na žalskem pokopališču smo se januarja poslovili od Jožeta Pajka. Leta 1942 se je vključil v NOG ter skrbel za hrano partizanom in bil je dober obveščevalec. Leta 1944 je vstopil v 7. korpus. Za junaštvo je bil dvakrat odlikovan.

Terezija Filej

V 87. letu starosti je aprila umrla Filejeva mati Terezija. Njena življenjska pot je bila huda. V nemškem krematoriju je izgubila sina. Kmalu po vojni je umrl mož in nato še dva otroka, ki sta oba aktivno delala za NOB in OF. Vrata Filejeve domačije so bila med NOB široko odprta in nudili so zavetišče nestetim partizanom. Pokopali smo jo na domačem pokopališču nad Ligo.

Anton Bizjan

Januarja 1980 smo se na blejskem pokopališču poslovili od Antona Bizjana, rojenega leta 1906. Med vojno je aktivno sodeloval v NOG, po vojni pa je bil zaveden član borbene organizacije.

Leopold Flere-Sočan

Tovariša Sočana smo pokopali na zagorskem pokopališču. Rodil se je leta 1904 v Zagorju ob Savi. Med aktivne borbe NOV se je vključil leta 1944. Bojeval se je v Šlandrovi brigadi in 4. operativni coni. Za zasluge v NOV je bil odlikovan.

Franc Čufar

Februarja smo se na pokopališču v Lescah poslovili od Franca Čufarja, rojenega leta 1917. Leta 1944 se je priključil Vojkovi brigadi. Tovariš Čufar je bil tudi nosilec več odlikovanj in priznanj, ki jih je prejel za vestno opravljeno delo.

Anton Gorjup

Rodil se je 1918. leta na Kanalskem vrhu. Leta 1939 je moral v italijansko vojsko, a po kapitulaciji Italije se je vključil v NOV. Začel je kot borec goriske fronte, kasneje je bil komandir Gradnikove brigade. Oktobra 1944 ga je sovražnik ujel in odpeljal v Buchenwald. Po vojni se je vrnil domov in se vključil v utrjevanje ljudske oblasti. Ves se je predal družbenopolitičnemu delu in postal je eden vidnih stebrov življenja in dela v Kanalu. Prejel je številna odlikovanja za delo med NOB in priznanja za poveljno delo.

Alojz Primožič

Borec Alojz Primožič je umrl na dan borca v 59. letu starosti. Bil je vester in hraber borec v Gradnikovi brigadi in odlikovan s štirimi odlikovanji. Pokopan je v rojstnem kraju Renče pri Novi Gorici.

Rudolf Podobnik

Leta 1980 smo se na ljubljanskem Navju poslovili od Rudolfa Podobnika, rojenega leta 1916 v Podlanišču pri Cerknem. Bil je borec Vojkove brigade od njene ustanovitve in vse do osvoboditve. Bil je kurir in kasneje komandir kurirjev. Dvakrat je bil odlikovan.

Ivan Prašnikar

Na sedražkem pokopališču smo se maja poslovili od Ivana Prašnikarja iz Belovega, rojenega leta 1911. K partizanom je odšel jeseni 1944 v enoto VDV na Dolenjsko in se bojeval do osvoboditve.

Alojz Jarc

Januarja smo na dobriškem pokopališču pokopali Alojza Jarca, ki se je rodil leta 1906 v Vrbovcu pri Dobrniču. Kot kmet je začel delati za OF že v začetku leta 1942 ter je bil kot aktivist izvoljen v zbor odposlanec Kočevskega zbora poslancev slovenskega naroda. Leta 1943 se je tudi priključil 3. bataljonu Cankarjeve brigade. Leta 1944 je bil premeščen na postajo TV-4. Od aprila 1945 je bil v 15. diviziji. Po vojni se je doma aktivno vključil v izgradnjo porušene domovine in ljudske oblasti. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan in dobil je občinsko priznanje OF.

Ivan Repše

V 80. letu starosti je junija umrl Ivan Repše iz Sedraža pri Laškem. Pokopali smo ga v Sedražu. Bil je dober aktivist od julija 1941-1945. Med okupacijo je vsa njegova družina mnogo žrtvovala za NOG.

Draga Hiti

Rodila se je leta 1910 v Mariboru v družini Borko. Že avgusta 1941 sta se z možem priključila OF in se preselila v okolico Novega mesta. Junija 1942 sta se priključila Zapadnodolenjskemu odredu v 7. bolničarsko četo štaba 5. grupe v Podstenici v Kočevskem Rogu. Kot bolničarka je imela partizanski imeni Jasna in Toti. Avgusta 1942 je bila v roški ofenzivi ranjena in zajeta. Kapitulacijo Italije je dočakala v ljubljanskih zaporih. S pomočjo aktivistov OF je zbežala na osvobodeno ozemlje in spet začela aktivno delovati kot bolničarka. Leta 1944 je nadaljevala neizprosno boj v 4. operativni coni na Štajerskem. Za zasluge med NOB je bila trikrat odlikovana z visokimi odlikovanji. Maja smo jo pokopali na celjskem pokopališču.

Ivan Rudolf

Ivana Rudolfa, starega 62 let, smo pokopali na zagorskem pokopališču. Stanoval je v Kisovcu pri Zagorju ob Savi, rojen je bil v Sodražici. Italijani so ga zaradi izdajstva zaprli v Kočevju. Ko so ga izpustili, se je septembra 1943. leta vključil v 9. SNOB, nato je bil v 18. diviziji in proti koncu vojne na komandi mesta Kočevje. Za zasluge je bil odlikovan. Po demobilizaciji iz vojske je bil zaposlen pri rudniku Zagorje.

Fele Pekolj

Julija smo ga pokopali na dobriškem pokopališču. Rodil se je 1927. leta v Šahovcu pri Dobrniču. Julija 1943 se je kot šestnajstletni kmečki sin vključil v aktivno delo v OF. Aprila 1944 je postal borec 15. divizije. Pri štabu je bil vezist vse do osvoboditve. Po vojni se je doma aktivno vključil v izgradnjo in obnovo domovine. Za zasluge je bil večkrat odlikovan. Po vojni je za svoje delo prejel tudi krajevno in občinsko priznanje OF.

Franc Brenc-Gromozanski

Rodil se je pred 59 leti v Hrašah pri Radovljici. Mlad je začel delati v jeseniški železnici, kjer je dobil prva navodila za revolucionarno gibanje med delavci. Že v prvem letu okupacije je šel v ilegalo in je bil kurir v Serčerjevi brigadi. Jeseni 1942. ga je sovražnik ujel in zanj se je začela dolga pot skozi zloglasna taborišča Begunje, Dachau, Buchenwald pa vse do baltičkega morja. Po osvoboditvi se je vrnil v domovino in bil nekaj časa pri letalcih, nato se je zaposlil pri gozdarstvu. Junija smo ga pokopali na blejskem pokopališču.

Leon Pavlič

Maja smo se na pokopališču v Gerovem pri Cebrau poslovili od Leona Pavliča, starega 58 let, borca Gubčevega bataljona v Liki, 9. SNOUB in Istrskega odreda. Leta 1942 je prostovoljno odšel k partizanom in se bojeval do osvoboditve. Po osvoboditvi je bil v vrstah milice, ki se je bojevala z odpadniki razsulihi enot. Po odhodu iz milice se je zaposlil pri gozdni upravi v rojstnem kraju Gerovem. Za zasluge v NOB je bil štirikrat odlikovan.

Stanislav Batistič

Julija smo se v Sempetru pri Novici Gorici poslovili od borca in aktivista Stanislava Batističa. Rodil se je pred 68 leti. V začetku leta 1942 je Stane že pripravljali ljudi na boj z okupatorjem. Nепrestano je bil v političnem delu. Pripravljal je ljudi in postavljali revolucionarne trojke OF. Poleti 1942. je bil med prvimi ustanovitelji terenskega odbora OF za Sempeter. Poleti 1944 je postal sekretar partijske celice v Sempetru. Tudi po vojni je z vsemi silami delal za obnovo domovine in utrjevanje ljudske oblasti.

Draga Benedik

Junija je umrla članica borbene organizacije Železniki Draga Benedik, rojena 1909. leta. Pokopali smo jo na pokopališču v Železnikih.

Vabila

Občinska konferenca ZSMS Mozirje organizirana v dne 10. do 12. septembra 1981 4. pobor. »Po poteh partizanske sanitete na Solčavskem ob pomoči komisije za ohranjanje revolucionarnih tradicij pri OO ZZB NOV Mozirje. Pohod je letos posvečen 40-letnici vstaje in prazniku občine Mozirje.

Četrtek - 10. 9. 1981

7. - zbor pred zgradbo SO Mozirje v Mozirju
7.30 - Odhod z avtobusom do Solčave
10.15 - prihod k Žibovtu;
12.15 - prihod na kraj prve partizanske bolnišnice v Ručniku.
13.05 - prihod do kmetije Gradišnik
13.50 - prihod do kmetije Končar
14.30 - prihod k drugi bolnišnici v Matkovanu kotu
18.00 - prihod k Plesniku v Logarski dolini
19.30 - pogovor z borci ob tabornem ognju

petek - 11. 9. 1981

16.30 - prihod h kmetijama Knez in Havde v Robanovem kotu
19.00 - prikaz filma o tovarišu Titu
20.00 - večer ob tabornem ognju

sobota - 12. 9. 1981

6.20 - prihod do prvega objekta bolnišnice v Robanovem kotu
8.20 - prihod h kmetiji Roban v Robanovem kotu
8.35 - prihod h kmetiji Govc v Robanovem kotu

OK ZSMS in OO ZZB NOV Mozirje

Srečanje bivšega osebja ranjencev in aktivistov partizanske bolnišnice Pavla in drugih borcev NOB bo 6. septembra 1981 v domicilni občini v Idriji, na Krekovšah in na grobišču ob »Zadnji centrali«
te bolnišnice nad Krekovšami. Na grobišču bo odprtje spomenika umrlim v bolnišnici.

Srečanje bo združeno s pohodom Idrija-Krekovšah-grobišče. Zbirališče za udeležence s svojimi avtomobili in za skupni prevoz bo ob 9. uri, za pešce, planince pa ob 6. uri zjutraj. Vsi se bomo zbrali na trgu v Idriji.

Na Krekovšah bo zbirališče in srečanje ob 10. uri. Od Krekovš do grobišča je 30 minut peš poti. (Odcep od ceste iz Hudega polja proti grobišču je tudi označen.)

Polaganje venca na grobišču in govor v spomin umrlih tovarišem bo ob 11. uri.

Zbirališče in srečanje na Krekovšah bo tudi v primeru slabega vremena, in sicer v lovski koči oziroma v gozdarski hiši. Kljub temu je potrebna dobra obutev in nekaj suhe hrane.

Pripravljalni odbor
in ZB Idrija

Poizvedbi

Se pred koncem leta namerava krajevna organizacija ZZB NOV Gorje pri Bledu postaviti spominsko obeležje padlim borcem na Mežakliji.

Med njimi je bil tudi Jožef Janževc, domnevno rojen 1924. leta, ki je 1944. leta padel na Trati na Mežakliji. Zanj se ve le, da je pred vojno služil za hlapca pri Španu v Zasipu, nič pa o njegovih rojstnih podatkih, od kje je doma, kateri so bili njegovi sorodniki in v kateri partizanski enoti in boju je padel.

Krajevna organizacija ZZB NOV Gorje naproša vse, ki so ga poznali, bodisi pred odhodom k partizanom ali pri partizanih, da sporočijo, kakoli vedo o njem.

Krajevni odbor ZB NOV Prvačina je začel z gradnjo grobnice v katero bo prenesel posmrtno ostanke domačih padlih borcev, ki nimajo urejenega grobišča, kakor tudi posmrtno ostanke borcev, ki niso domačini a so v teku NOV padli v vasi ter so bili razen enega pokopani na vojaškem pokopališču, pri čemer za dva borca niso znani nobeni podatki, a za ostale so pomanjkljivi.

Dne 25. 5. 1944 sta Bazoviška ali Kosovelova brigada napadli postojanko alpinov na železniški postaji v Prvačini. Med napadom sta bila dva borca za katere niso znani nobeni podatki smrtno ranjena in poškodovani takoj podlegla. Navedenim borcem je takoj priskočila na pomoč bolničarka Marija Marcola roj. 22. 10. 1922 iz vasi Logje. Toda tudi ona je bila smrtno ranjena in poškodovana podlegla.

Dne 3. 8. 1944 je skupina šestih borcev in to: 1. Benedikt Škrl, sin Mihaela, roj. 20. 3. 1916, 2. August Jug, 3. Jožko Strancar, sin Rafaela, roj. 1922 iz Planine pri Ajdovščini, 4. Jožef Trampuž, 5. Edvard Košuta, sin Ivana, roj. 26. 4. 1926 v Krizu pri Trstu, 6. Danilo Colja, sin Antona, roj. 7. 10. 1926 v Gabrovici na Krasu,

v spodnjem delu vasi - pri Kaželi, že prekoračila ali nameravala prekoračiti železniško progo, cesto in reko Vipavo, je pa padla v zasedo alpinov pri čemer so vsi borci padli.

Krajevni odbor ZB pravi preživele svoje sorbce, znanke ali kogarkoli, ki mu je karkoli znanega glede osebnih podatkov prej navedenih borcev, pripadnosti edinicam in drugo, da to čimprej sporoči Krajevnemu odboru ZB NOV Prvačina, pošta 65294 Dornberk.

SPOMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v Kojskem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, objadral Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustanovnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razpošiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvlečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

11

Stric Marko

Septembra 1941 me je moral ježenski izdajalec nekje opaziti – bil sem v Stožicah – in javil Italijanom, češ da bo ta večer v bifeju »Marica« sestanek, na katerem bom gotovo tudi jaz. Na srečo sem zavohal past, ki so mi jo nastavili, in se zatekel k Cirilu Ramovžu, znanem vodilnem članu Sokola na Ježici in tudi sodelavcu OF. Nič ni okleval, sprejel me je, da sem prenočil pri njem, čeprav jo s tem spravil sebe in svojo družino v hudo nevarnost. Vedno, kadar sem se nekam skril, sem se tudi prepričal, če je skrivališče varno, povsod sem iskal zasilni izhod, drugače sem rajši šel naprej. Pri Cirilu ga nisem našel, pa mi je zagotovil, da sem pri njem res popolnoma varen. Pomiril sem se in prenočil. Sredi noči sta me zbudila ropot avtomobilov in kričanje s ceste. Pred »Marico« sta se ustavila dva vojaška kamiona, hišo je nenadoma obklojilo vojaštvo. Del vojakov je vdrl v bife in polovil vse goste, ki so bili notri, jih stlačil v kamiona, vodja je dal znamenje za premik. S Cirilom sva bila prepričana, da bodo zdaj nadaljevali racijo pri njegovi hiši. Skočila sva s posteljo in se oblekla; potegnili sem pištolo, pripravljeno v skrajni sili za obrambo, in premišljeval, kako bom ušel skozi okno zadaj za hišo. Oddahnila sva si, ko sta kamiona spet zahrumela in odpeljala proti mestu. Moja ilegala se je začela napeto. Imel sem srečo, da sem že skoraj predrzo zaupal vanjo.

Bife »Marica« je bil od tiste noči dalje zaprt. V mestu sem najraje organiziral sestaneke ali obiske pri takih družinah, ki niso imele težav s prehrano in ki so bile res zanesljive. Če so imeli pri hiši še radio, sem se rad pomudil malo dalj časa, da sem poslušal novice. Ni bilo najprijetneje biti v strogi ilegali, hoditi maskiran po ulicah, se izogibati celo znancem in biti v stalni napetosti.

Nekoč sem obiskal Bavconove, dobre znance, z očetom sva bila skupaj v službi. Stanovali so v Lavričevi ulici. Poslušal sem radio pri njih, ko je prišel Bavcon iz službe in ves preplašen povedal, da Italijani obklojujejo hišo. Moral me je videti kak vohljač, ko sem zavil semkaj. Kam bi se skril? Hiša ni imela posebnega skrivališča, čeprav sem jim bil nekoč že predlagal, da bi to storili. Mislim sem na drvarnico, ki so jo imeli v kleti, pa se nisem čutil posebno varnega. Nametali so že drva name v kleti, a sem si premislil in se spomnil kopalnice. Imeli so vedno pripravljeno toplo vodo. In res grem tja. Preoblekel sem se naglo v žensko spodnje obleko – nekakšno kombinezo ali kaj – in stal z zadnjico obrnjen proti vratom, svojo obleko sem dobro skril. Ko sem tako manevriral v kopalnici, kot da sem so pravkar okopal in oblačil, vdre v kopalnico Italijan; tedaj sem zavreščal po žensko in se naglo sklonil nad kad. On pa vljudno: »Scusi«, in se brž odstrani iz kopalnice. Ženske takrat se niso bile preveč kompromitirane, zato me je ženska obleka dobro zaščitila. Patrulja je odšla, mi pa smo si oddahnili.

Med svojim ilegalnim delom sem sodeloval tudi v več akcijah, tako tudi v Preserju. Pobudo za rušenje železniškega mostu pri Preserju so dali člani glavnega poveljstva – Franc Leskošek, Miha Marinko in Aleš Bebler. Namen akcije je bil, da za nekaj časa onemogočimo železniški promet med Ljubljano in Trstom. Akcijo naj bi bila izvedla sabotažna skupina iz Ljubljane ob pomoči Samotorske čete in preostalih borcev Krimskega bataljona. Moja naloga je bila pripraviti zadostno količino eksploziva. V tem pa sem bil doma, mnogo eksploziva sem že imel pripravljenega, saj so se priprave za miniranje mostu začele že v mesecu oktobru: načrti, ogledi mostu in drugo. Akcija je dovolj znana, omejil sem bom samo na svoj delež v njej.

Iz Ljubljane smo eksploziv spet prepeljali v Podpeč, kjer je bila javka v spalnici aktivista Toneta Jarca. Tam je tehnična skupina (vodja Nace Sever) stehala eksploziv: bilo ga je 60 kilogramov z močjo 25gr/cm² in 80 detonatorjev. Eksploziv je čakal skrit na Krimu blizu lovske kočice Ravnikarjev iz Ljubljane, dokler ga niso prinesli borci bivše Borovniške čete, ki so jo razbili Italijani 29. oktobra na Osredku, in pa terenski aktivisti, v kozolec kmeta Jurja blizu mostu in v grmovje tam zraven. Tehnično delo je bilo opravljeno, začele so se vojaške priprave, ki so bile poverjene partizanom v Dolomitih.

V noči od 4. na 5. december 1941 je bil napad izveden, most delno porušen in onesposobljen za promet. Izdajstvo nemške družine Lichtenbergov (brata Marijan in Herbert, ki so stanovali ob Ljubljani in se preživljali z ribištvom in se udejnovali Italijanom) je pripomoglo, da je bilo 16 domačinov obsojenih na smrt in ustreljenih v Gramozni jami – 10. marca 1942! Obsojeni so bili vsi po nedolžnem, saj nihče od njih v tej akciji ni sodeloval – razen v predpripravi, ki pa zanje niso vedeli, v kak namen potekajo. Partizanske čete, ki so napad izvedle, so se v redu umaknile, Italijani so aretirali in obsodili povsem nedolžne ljudi.

Želja po odhodu na Primorsko

Konec leta me je obiskala žena in mi pripovedovala, kakšen je položaj na Primorskem. Videla sem, da stvari ne potekajo čisto v redu in da bi moral pomagati tam, da bi delo steklo. Poznal sem ljudi in vedel, kako je treba stvar pospešiti; slutil sem tudi, da ne bo več dolgo, ko bo Italija izstopila iz vojne. Primorska je morala biti pripravljena na ta trenutek, o katerem smo že davno sanjali. Neki italijanski oficir v Ljubljani, ki je bil naklonjen Slovencem, je že pozimi 1942 vzkliknil: »Per me la guerra é finita e perduta«. Kaj je imel v mislih, ne vem, vem samo, da sem z nestrpnostjo čakal trenutek, ko bom smel oditi na Primorsko. A takrat me še niso pustili. Moral sem prestat ženo eno preizkušnjo. Šele ko bi bil skoraj zgorel v peči in sem bil zdravstveno resno prizadet, da sta me Leskošek in Kardelj komaj spoznala, so mi dovolili, da sem odšel kot rekonvalescent iz Ljubljane.

Pozimi, bilo je januarja ali februarja 1942, sem zgodaj odšel v tovarno črev pri klavnici. Tam so bile velike možnosti za skrivanje vseh mogočih stvari, zato smo tam imeli tudi orožje, za katerega sem skrbel. Tudi sestanke sem tam skliceval pogosto s svojimi sodelavci. Lastnik tovarne je bil Berman, z njegovim hišnikom sem bil povezan in nam je šel na roko, bil je delaven komunist, enako njegova žena.

Se nadaljuje

»Na svidenje na mladinskih delovnih akcijah 1982!«

Mi kovačnica smo bratstvo

Preteklo soboto in nedeljo so se brigadirji na starih zveznih in šestih republiških MDA v Sloveniji še zadnjič letos postavili v svoje brigadirske vrste, z zastavami na čelu, da se s svojim brigadirskim ZDRAVO poslovijo od krajev, v katere so vtkali košček svojega življenja, da se za leto dni poslovijo od krajanov, s katerimi so ob svojem delu vse od 7. junija do 30. avgusta pletli vezi prijateljstva, da še zadnjič letos sežejo v roko svojemu tovarišu-brigadirju, da še zadnjič letos spustijo zastavo v svojem brigadirskem naselju, da zapojejo himno kot zagotovo: Prihodnje leto se spet srečamo!

Pet tisoč štirideset brigadirjev je bilo letos v Sloveniji vključenih v 123 mladinskih delovnih brigad. Mladi so presegli zastavljene plane.

Brigadirji iz brigade RK Maks Pohar, ki so delali na MDA Slovenske gorice '81, so prejeli spominske diplome Rdečega križa Slovenije

ljudem, kaliti bratstvo, spoznavati kraje in njih običaje. Brigadirji so zadnje dni delali še na dodatnih deloviščih,

talo povsod tam, kjer so se brigadirji zbrali na slavnostnem zaključku letošnjega mladinskega prostovoljnega dela.

»Kraji, kjer ste prebivali in delali vi, brigadirji, bodo nekako opusteli,« je dejal ob koncu ZMDA Slovenske gorice sekretar RK ZSMS Robert Černe, »kajti prav vi ste prinesli vanje vedrino, razigranost in mladostni utrip. Vihtenje krampov in lopat, zven, ki odjekne ob dotiku s trdim kamnom, izžareva ljubezen mladih do domovine, do zemlje in ljudi, ki živijo v teh krajih, prinaša upanje in smelo nakazuje hitrejši razvoj teh območij.

Slovo je boleče, toda vsako slovo ima tudi svoj čar; čar v pričakovanju ponovnega snidenja.

Zvezna MDA Kozjansko '81. V naselju Bistrica ob Sotli so imeli brigadirji še zadnje priprave na slavnostni konec akcije Kozjansko '81. Z namestnikom komandanta za naselje Borisom Horvatom sem spregovorila nekaj besed o letošnji akciji na Kozjanskem. Od 2. junija do 29. avgusta se se zvrstile tri izmene brigadirjev, ki so gradili regionalno cesto Sodna vas – Slivnica, v prvi

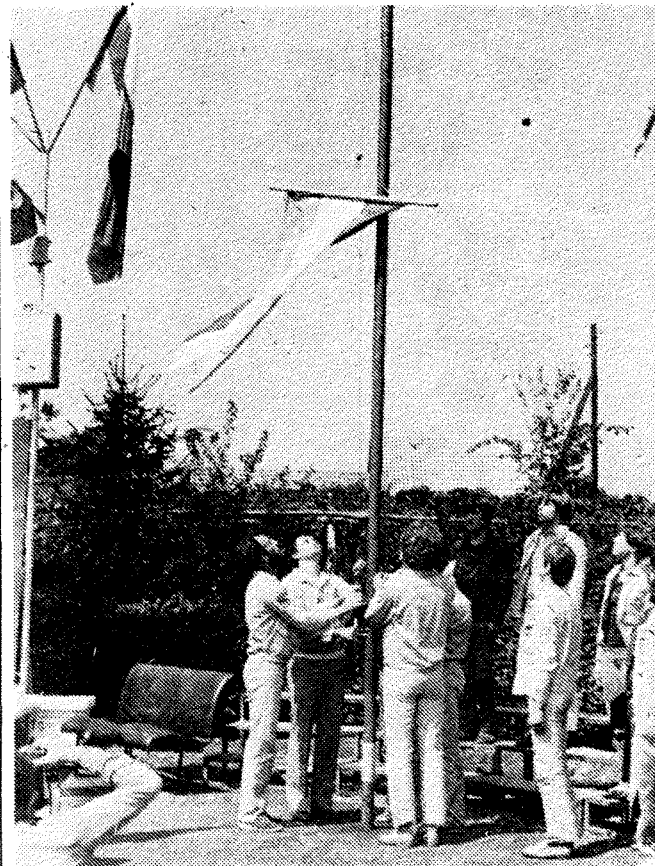
Priznanja, diplome, trakovi akcije, udarniške značke, brigadirski vzkliki, pesmi... vse to se je podobno prepletalo na vseh sklepnih slovesnostih MDA

Za njimi je ostalo 25 kilometrov novih ali popravljenih cest, 19 hektarov pašnikov, v marsikateri hiši je prvič zasvetila luč ali pritekla voda iz pipe, na 22 obmejnih kmetijah so mladi opravljali meliorizacijska dela, gradili so kanalizacijo, urejali hudournike, pomagali bolnikom in starejšim občanom, varovali otroke pa še to in ono, ob svoji redni delovni zadolžitvi pa je vsak brigadir sodeloval vsaj v eni od oblik vzgoje, izobraževanja in usposabljanja, ki jih je obsegal pestri program interesnih dejavnosti na akcijah.

Več kot devetdeset milijonov dinarjev ocenjujejo vrednost letošnjega mladinskega prostovoljnega dela. Seveda imajo svoj delež pri zahvali za tak uspeh tudi družbenopolitične organizacije, delovne organizacije, pripadniki JLA in vsi, ki so kakorkoli pristopili brigadirjem na pomoč.

Sklepni slovesnosti so se poleg tistih, ki so pač prišli po dolžnosti, udeležili, ponekod več, drugje manj, tudi krajski in s tem pokazali, koliko jim brigadirji pomenijo.

Zvezna MDA Slovenske Gorice '81 Pet udarnih brigad z nekaj več kot 520 brigadirji v teh izmenah je letos pomagalo graditi vodovod v ptujski in lenarški občini. »Mi delamo, delamo in ne bomo nikdar prenehali! Mi gradimo Slovenijo, gradimo Titov sistem...« pravijo brigadirji. Vsak dan se je v Dornavi slišala pesem vseh narodov, zlit v eno pesem: Družo Tito, mi ti se kunemo... Vsem je bil isti cilj: pomagati

V številnih brigadirskih naseljih v Sloveniji in v celi Jugoslaviji so ob koncu avgusta letos zadnjič spustili brigadirsko zastavo in s tem končali letošnje MDA

va, most med narodi

izmeni pa še vodovod na Boču. V popoldanskih urah so brigadirji radi priskočili na pomoč krajanom, bodisi v pospravljanju sena, nabiranju drv ali v kakšnem drugem opravilu. »Težava je v tem,« pravi Boris, »ker imamo na Kozjanskem dve brigadirski naselji; poleg tukajšnjega je še naselje Sentvid pri Planini; kar zavira poenoteno delo na akciji, bodisi na delovišču ali v brigadirskem naselju. Interesne dejavnosti so bile kar pestre: od tečaja cestnoprometnih

končali akcijo že devetih povrstjo. Pravzaprav je ta akcija po svoje specifična. Delovni prostori so precej oddaljeni od brigadirskega naselja. Z brigadirji ni živel le eden ali dva kraja, temveč celotno območje občin Šmarje in Sentjur. Brigadirskega dela ni mogoče ocenjevati samo po kubikih izkopane zemlje ali dolžini položenih cevi. Brigadirji so med občani vzbujali zaupanje v prihodnost. Akcija je povezala tudi krajanje med seboj. Živela ja s kraji in po

listični sistem. Največja vrednota pa je, da sta naselji Bistrica ob Sotli in Sentvid pri Planini bili zbirališče in kovačnica bratstva in enotnosti med narodi in narodnostmi Jugoslavije, simbol naše socialistične solidarnosti.

Leta 1974 je Tito mladincem ob obisku akcije naročil, naj na Kozjanskem ostanejo, dokler bo potrebno. Nalogo smo slovesno sprejeli, držimo jo še danes in še jo bomo.

Na mladinske delovne akcije bomo odhajali tudi v prihodnje z zavestjo in ciljem, da izgrajujemo samega sebe, našo samoupravno socialistično družbo, pot, katere temelji so bili postavljeni pod Titovim vodstvom.

Zvezna MDA Posočje '81. Velik napis TUKAJ SE KUJEJO NOVI LJUDJE v brigadirskem naselju v Kobariču je v nedeljskem dopoldnevu sprejel vse, ki so prišli, da letos še urico ali morda

koraku. Pesimizma do mladinskega prostovoljnega dela, ki je bil mogoč prva leta med našimi občani, danes ni več,« je poudaril predsednik skupščine akcije Marjan Klavara. Predsednik občinske konference SZDL Milan Leban se je od brigadirjev poslovil z besedami: »Mi občani Tolminske smo vam zelo hvaležni, še posebej pa tiste krajevne skupnosti, v katerih ste delali. Zavedamo se, da brez vašega prostovoljnega dela ne bi imeli tistega, kar imamo. Sicer pa smo se na vas brigadirje že kar navadili. Vzljubili smo vas, ker ste nam prinesli nekaj novega, več razgibanosti. Upamo, da ste tudi vi vzljubili naše kraje in ljudi in boste še prišli v Posočje.«

Republiška MDA Kras '81. Za Sela na Krasu je bil ta dan pravi krajevni praznik. Zastave z oken, z vrtnih ograj med rožami, plapolajo na drevesih. Vaščani se zgrinjajo na prireditvenem prostoru, le malokdo je ostal do

Tudi v Posočju so se brigadirji še zadnjič letos postavili v svoje brigadirske vrste

predpisov, fototečaja, prve pomoči, tečaja za radioamaterje, pa do plesnega tečaja, literarnega krožka, družbenopolitičnega dela, informiranja, tekmovalij, kulturnih prireditev itd. Tako je prav, saj brigadirstvo pomeni dinamično življenje. Boris Petek, namestnik komandanta akcije za delovišče je takole ocenil akcijo: »Bili smo zadovoljni z opravljenim delom, še bolj pa so zadovoljni domačini z novim vodovodom in cesto. Želja nas vseh je, da bi se akcija mladih v Bistrici v prihodnje še nadaljevala, saj je ljudem tukajšnjih krajev še kako potrebna!«

Na Kozjanskem so letos

njej ostaja povezanost med njimi in brigadirji.

S sklepne slovesnosti v Bistrici ob Sotli so brigadirji poslali pozdravno pismo predsedstvu SFRJ in predsedstvu ZSMJ, v katerem pravijo: »Brigadirji ZMDA Kozjansko '81 zaključujemo danes udarniško delo. Tako kot mladi šrom po naši domovini smo prišli na Kozjansko z enim samim ciljem, da zgradimo nove kilometre cest, vodovodov, da pomagamo ljudem teh krajev pri vsakdanjih opravilih. Prišli smo zaradi mladostne zagnanosti, zaradi jasnejšega pogleda v prihodnost, prijateljstva, zaupanja v lastne sile, v naš samoupravni socia-

Pesem krampov in lopat je zamrla na delovnih prostorih, še vedno pa odmeva v očeh brigadirjev, ki so že sklenili, da bodo prihodnje leto spet oblekli brigadirsko uniformo.

kaj več preživijo skupaj z brigadirji, ki so spet zgradili stopničko več v razvitosti tega skrajno zahodnega roba naše domovine. Preden se začne sklepna slovesnost s kulturnim programom, najdem še toliko časa, da pokramljam z Merito Kurtan, Ilirjano Kuraja ter sestrama Veso in Zamire Kotori, brigadirkami iz mladinske delovne brigade 11. maj. Prišle so iz Peči na Kosovu. Ker so še pionirke, so imele lažje delo: nosile so vodo brigadirjem na traso. Pa vendar, kako so jim bila hvaležna žejna usta! Tudi Nelja Rafek je iz Peči. »Ko se tu združimo pod isto zastavo mladi iz različnih krajev naše domovine – ali ni to nekaj najlepšega?« pravi Daret Bizjak iz mladinske planinske delovne brigade mi pripoveduje, kako so sekali grmovje, čistili pašnike, urejali planinske kočice in kako jih je narava povezovala med seboj.

»Spet se ljudstvo je zbralo...« je zadonela himna in napovedala začetek slavnostnega konca akcije v Posočju.

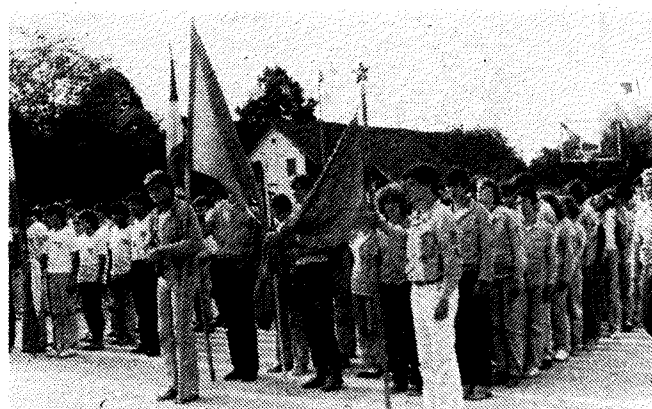
»Ne moremo mimo ugotovitve, da je prav mladina iz vse Jugoslavije v teh šestih letih po potresu v Posočju opravila izredno pomembna dela, ki so vidna na vsakem

ma. Vsi napeto pričakujejo trenutek, ko bo prvič pritekla voda po ceveh kraškega vodovoda, ki so ga brigadirji ob vsestranski pomoči okoličnice in pripadnikov JLA gradili med vasmi Sela, Hudci log in Korita. Zavedajo se, kako velika pridobitev je vodovod v vaseh, kjer so kapnice, zlasti poleti, često izsušene. Začelo se bo drugačno življenje. Mladina bo s svojimi družinami ostajala doma. Vas bo spreminjala podoba, saj je prav mladost tista, ki prinaša novo svežino.

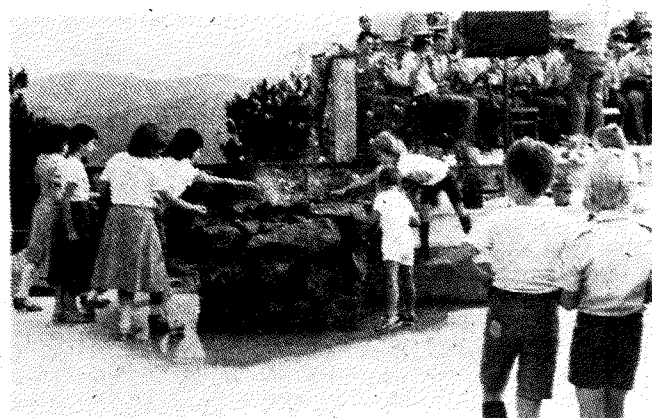
In končno najstarejši občan Ivan Pahor slavnostno odpre vodovod. Visok curek se dvigne izmed skal, simbolično zloženih ob odru. Gamljiva podoba otrok, ki pritečejo k temu viru življenja in stegujejo ročice za razpršeni mi kapljami v zraku. Za njimi prihajajo tudi odrasli. Potem se na prireditvenem prostoru vse prepleta: brigadirji, domačini, gostje, mlado in staro, vse se ob pesmi Jugoslavijo vije v kolo, ki mu ni konca.

Pesem krampov in lopat letos ne odzvanja več na delovnih prostorih, odzvanja pa v očeh brigadirjev, ki so že sklenili, da bodo prihodnje leto oblekli brigadirsko uniformo.

Živa Drole

Brigadirji s Kozjanskega so poslali ob koncu letošnje akcije pozdravno pismo predsedstvu SFRJ in predsedstvu ZSMJ

Za krajanje Sela na Krasu je bil zadnji avgustovski nedeljski dan pravi praznik, saj je tudi zanje prvič pritekla voda po ceveh kraškega vodovoda, ki so ga gradili brigadirji

Foto: Živa Drole

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Šolsko leto 1981/82

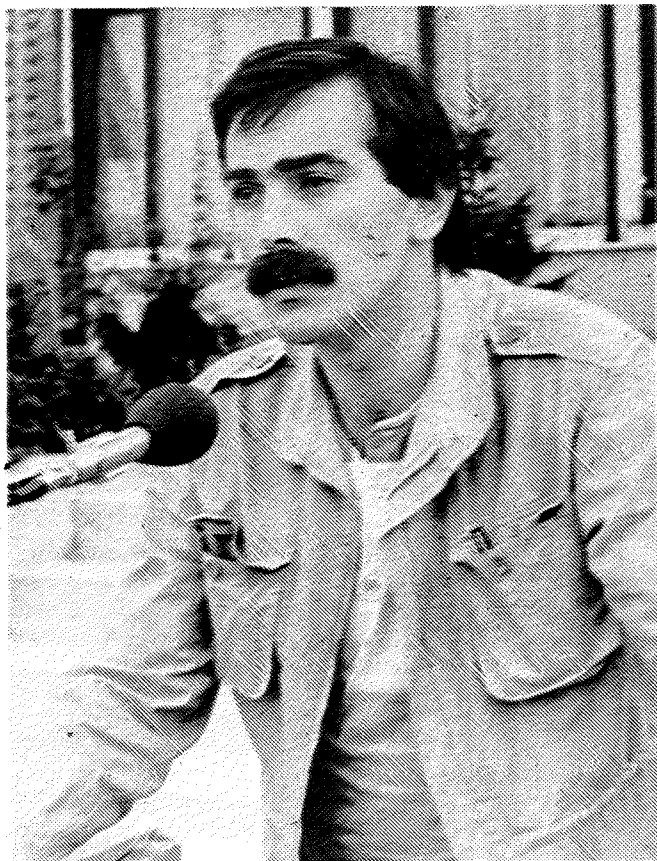
Veseli ali ne, treba je spet v šolske klopi. Prepričana sem, dragi naši mladi bralci, da ste med poletjem malho dodobra izprašili in je sedaj pripravljena na nove zaloge znanja, ki jih bo prineslo novo šolsko leto. Osnovnošolci imate še srečo, saj so vam šolska vrata v naslednji razred na stečaj odprta. Drugače je s srednješolci, ki so zaradi tega ali onega razloga šele v jesenskem roku iskali možnosti za vpis v srednjo šolo, ki bi jim nudila takšno znanje, kakršno narekujejo poklicne želje posameznikov. Srednje šole so večinoma zapolnjene. O tem sem se prepračala ondan, ko sem vrtela telefonske številke različnih srednjih šol. Odgovor se je glasil: »Je že vse zasedeno« ali pa »Nimamo več prostora.« Pa sem poklicala na republiško izobraževalno skupnost in se pozanimala, na katero srednjo šolo v Ljubljani se lahko vpiše dekle, ki se želi preusmeriti iz gimnazije. Glede na »bolj ženska nagnjenja« je ostalo malo izbora: šola za blagovni promet in šola tiska in papirja.

Ali je to v skladu z razvijanjem interesa posameznika, kar tako radi poudarjamo v naših vzgojnih in izobraževalnih načelih? Ali so to poklicne želje mladih ljudi, ki stojijo na križpotju in ne vedo, kam? Mogoče bodo po drugi, bolj ovinkasti in daljši poti prišli do svojega poklicnega življenjskega cilja, morali pa bodo »po sili razmer« nekoč v družbi opravljati poklic, ki jih sploh ne veseli.

Vsi tisti, ki ste imeli takšne težave, upam, da vam je kljub vsemu vsaj uspelo priti v katero od srednjih šol, čeprav še pred mesecem dni niste niti pomišljali, da bi vas pot privedla na šolo, katere ime vam čudno zveni, še bolj tuj pa vam je poklic, ki naj bi ga po šoli opravljali. Zaenkrat naj bo tako. Pomembno je, da si nekeje nabirate znanje, do poklica, ki si ga želite, pa vodi še veliko poti. Le pogum!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Viktor Levec, vodja centra za MDA pri RK ZSMS v naselju Bistrica ob Sotli, je zaprl mladinsko delovno akcijo Kozjansko '81

Smrt bratov Rus z Bleda

Rusovi so pred vojno imeli svojo hišo na Bledu, takrat se je to naselje imenovalo Bled - Grad št. 154 ali Na gmajni, kot imenujemo domačini ta kraj. Hišo so po vojni prodali in zgradili v bližini novo. Ti Rusovi niso v nobenem sorodu z znanim dr. Jožetom Rusom in dr. Borutom Rusom z Bleda.

Oče Rus je imel pred vojno svojo mizarstvo obrt. V zakonu so se mu rodili trije otroci, in sicer Janko, Tomo in Rezka. Vsi so bili odlični telovadci, člani blejskega Sokola, in tudi odlični planinci. Vsa Rusova družina je živela v duhu naprednih idej, ki so se že takrat pojavljale v blejskem Sokolu. Rusovi so bili takoj ob okupatorjem prihodni na seznamu, ki so ga dali izdajalci osvajačcem za izselitev. Očetu so vzeli obrtno dovoljenje in mu zaprli delavnico. Rešil jih je tedanji nemški blejski župan, katerega mu je oče Rus napravil nekaj mizarstvih uslug.

Janko Rus se je rodil prvega januarja 1915 na Bledu. Izučil se je mizarstvo obrti pri svojem očetu, in mu je bila tudi namenjena očetova obrt. Toda druga svetovna vojna je tudi Janku prekrizala življenjske načrte. Janko je takoj vedel, kje je njegovo mesto. Pripadniki stare jugoslovanske vojske so precej orožja in streliva potopili v Blejskem jezeru. Janko in še nekateri junaški blejski mladinci so to orožje in municijo začeli spravljati na površje. Kasneje so ga predali prvim borcem za svobodo. Tako je Janko postal eden prvih aktivistov na Bledu. Že takoj je bil povezan s prvoborcem Jakobom Bernardom iz Ribnega. Z Jankom so delali Jože Ulčar, Janko Novak, Ludvik Bem in še drugi mladinci z Bleda, ki so bili v neposredni bližini Jankove rojstne hiše. Janko je pritegnil k delu še druge blejske zavedne mladince.

Taka mladinska protiokupatorska dejavnost pa je bila zelo nevarna, posebno na Bledu, kjer je vedno mrgolelo polici-

stov in gestapovcev, saj je bil na Bledu glavni štab gestapovcev, ki so v svoje mreže že vpeljavali domače pomagače. Skoraj vsakega sumljivega domačina so stalno skrivaj nadzorovali. Tako je tudi Janko spoznal, da mu aretacija ne uide. Gestapo ga je že iskal, toda k sreči ga ni bilo doma. Sestra Rezka ga je hitro obvestila o tem. Zaradi tega se je leta 1943 priključil partizanom na Pokljuki v Pokljuško četo.

Konec aprila 1943. leta je bil na Pokljuki ustanovljen udarni vod na pobudo Glavnega štaba NOV in POS. Ti vodi so bili ustanovljeni kot naglo delujoče enote. Imeli so nalogo, da povsod tolčejo okupatorja in njegove pomagače ter uničujejo važnejše objekte, ki so bili v tem času pomembni za sovražnikovo delovanje in obstoj. V ta udarni vod so prostovoljno prišli predvsem mladi, zdravi, drzni in vojaško sposobni fantje. Prostovoljno se je javil tudi Janko Rus, ki je imel partizansko ime Djuro. Kasneje je bil imenovan za komandirja tega voda. Ob požigu žage v Spodnjih Gorjah je prav Janko s

Tomo Rus

težko bredu branil s hriba Stovca dostop gasilcem z Bleda. Delegat tega udarnega voda pa je bil drzni Ludvik Bem - Slavc z Bleda, ki je bil že pred prihodom k partizanom sodelavec Janka Rusa. Ta udarni vod je bil stalno na pohodu in je zadajal sovražniku hude udarce povsod, kjer se je pojavil. Tudi požig vasi Kraljevi-

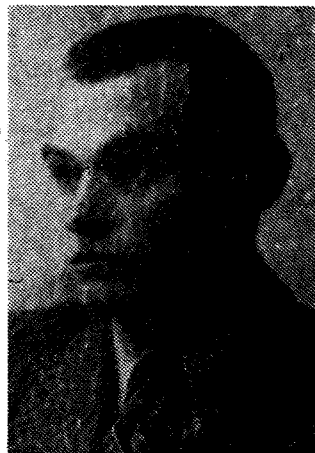
Udarni vod se pripravlja za napad. Julija 1943 je fotografiral Tomo Rus

ča Andreja na Mežakli je bilo delo tega voda. V juliju 1943. leta je vod šel po razstrelivo na vrh Krna. Tam je bilo še iz prve svetovne vojne. Na tem pohodu so bili dva tedna in spotoma so delali sabotažne akcije, minirali železniške proge in drugo.

V drugi polovici junija se je udarni vod mudil pri drugi četi Pokljuškega bataljona nad planino Javornik pod Lipanco na Pokljuki. Medtem sta vod in četa izvedla akcijo v Mojstrani. Pri tej akciji se je Nemcem predal borec čete Alojzij Župan iz Bohinjske Bele, ki je le nekaj dni prej prišel v to četo. Izdal jim je, kje je taborišče pod Lipanco. Nemci so hitro poslali pod Lipanco močne policijske enote. S tremi obroči so obkolili taborišče in iznenada silovito napadli. Partizani, zmedeni in nepripravljeni, so se brez posebnih povelj reševali, kakor so vedeli in znali. Takrat sta vod in četa imela 45 do 50 borcev. Pri tem bliskovitem napadu pod Lipanco 3. julija 1943. leta jih je padlo trinajst, dvaindvajset pa je bilo ujetih. Nekatere so kasneje ustrelili v Begunjah ali po terenu ob kolih kot talce. Od udarnega voda je padel le Anton Zemva - Fortunski iz Spodnjih Gorij, Darko Perc in Janez Lah - Tomaž pa sta bila ujeta, oba sta pripadala udarnemu

vodu. Perc je bil v Begunjah ustreljen, Tomaža pa so poslali na vzhodno fronto.

V jeseni leta 1943 so zbirali v Cerknem na Primorskem prostovoljce za odhod na Koroško. Tej skupini koroških borcev se je pridružil tudi celoten udarni vod s Pokljuke. S tem je bilo delo udarnega voda končano.

Janko Rus

Skupina borcev je odšla na Koroško in prestopili so mejo na Karavankah 21. oktobra 1943. leta. Janko Rus-Djuro je bil med temi borci za komandirja voda. Ko je čez teden dni Jankov vod šel na neko gorsko kmetijo onstran Karavank, so borce navidezno prijazno sprejeli. Toda izdali so jih in napadla jih je nemška

policija. Janko je branil umik in padel 27. oktobra 1943 pod Svinjsko planino na Koroškem. Po vojni leta 1947 je Jankove posmrtno ostanke prinesel na Bled njegov koroški soborec Jože Ulčar-Mirko z Bleda, ker je vedel, kje je padel. Danes leži na borčevskem pokopališču na Bledu.

Tomo Rus, Jankov brat, je končal meščansko šolo na Jesenicah in tekstilnoteknično šolo v Kranju. Zaposlil se je v Kranju kot tekstilni tehnik. Domov se je vračal le ob sobotah, prek tedna je bil v Kranju. Že pred vojno se je v Kranju sestajal z ljudmi naprednih idej. Tako kot Janko je bil tudi Tomo odličen telovadec, plavalec in planinec.

Ko je prihajal domov, je bil prek brata Janka povezan s predvojnimi komunistom in prvoborcem Bernardom. Vse od začetka okupacije je bil Tomo aktivist NOG. Pred aretacijo se je moral umakniti v gozdove mogočne Jelovice. Partizanom se je pridružil v zgodnji pomladi leta 1944. Tomo je odšel iz Kranja na Jelovico že oborožen. Poslali so ga na Primorsko v Gregorčičevo brigado. Bil je hraber borec in je z Gregorčičevo brigado prehodil vso Primorsko. Junaško je padel 20. septembra 1944 na Rdečem robu pod

Krnom. Takrat je padlo na Rdečem robu pod Krnom kar osemdeset borcev po zaslugi izdajalca, ki je bil prav v tej brigadi. Na tem kraju je vzidana spominska plošča vsem borcem, ki so takrat padli tukaj pod Krnom. Spominsko ploščo so ulili v jeseniški železarni po zaslugi borca Jožeta Ulčarja-Mirka.

Tomu se je rodila hčerka 16. septembra 1944, le štiri dni pred njegovo prerano smrtjo. Hčerki je ime Bojana in prav takšno partizansko ime je imela njena teta, sestra njenega očeta Toma. Hčerka Bojana živi danes v Ljubljani, in bo mogoče prebrala te vrstice.

Od aktivistov in aktivnih borcev narodnoosvobodilne vojne iz Rusove družine z Bleda živi danes le še sestra Rezka. Tudi ona je bila aktivistka od vsega začetka. Delala je na terenu in imela stalne zveze z vodilnimi partizani. Ko so ji na rodnem Bledu tla postala le prevročica, se je umaknila 28. junija 1944 v svobodne gozdove k borcem. Najprej je bila na Pokljuki pri komandirju Vosa Stanku Kocjančiču-Marjanu, prvoborcem iz Zgornjih Gorij. Tu je ostala le mesec dni, nato pa jo je vzel v svoj širši vosovski štab, ki je bil v Bohinju, Ivan Vovk-Živan, ki je še kako potreboval zanesljive ljudi, kar je Rezka Rus-Bojana tudi bila. V Bohinju je tudi dočakala svobodo. Danes živi na Bledu.

Po vojni so na Bledu ustanovili strelsko družino (ne vem, če je taka družina obstajala že pred vojno) in jo poimenovali po bratih Rus. Blejski skakalci so napravili na Rečici novo petintridesetmetrsko skakalnico in jo poimenovali po borcu Janku Rusu, ki je bil pred vojno odličen smučarski skakalec. Žal za to skakalnico že več let ne skrbi nihče in žalostno propada. Ni več tako požrtvovalnih ljudi, kot so bili nekoč.

Jože Ambrožič

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je označba za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino; MILENKO STRASEK - reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ - naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: SINE KOVIČ ml.; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelk: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana
Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35